

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

4^E JAARGANG

WOENSDAG 17 DECEMBER 1919

No. 207

INHOUD

	Blz.
„FISCALE" TARIEFHERZIENING door <i>Jhr. Mr. H. Smissaert.</i>	1149
De Internationale Arbeids-Conferentie te Washington door <i>Mr. Q. J. Terpstra</i>	1153
Een vaste Scheepvaartlijn op Zuid-Afrika door <i>Mr. J. D. van Ketwich Verschuur</i>	1156
Handelshoogeschool en Taalwetenschap door <i>Dr. E. E. J. Messing</i>	1158
Economische Voorlichting omtrent het Buitenland voor den Landbouw door <i>G. E. Huffnagel</i>	1160
Tsjecho-Slowakije III door <i>Prof. Dr. H. Blink</i>	1162
Nog eens de „Arbeitsfreudigkeit" door <i>H. J. van Braambeek</i>	1163
BOEKAANKONDIGING:	
Mr. Dr. J. G. Blink: Beschouwingen naar aanleiding van den woningnood, bespr. door <i>Mr. H. J. Nieboer</i>	1164
Dr. Walter Schweer: Die Türkisch-Persischen Erdöl- vorkommen	1164
MAANDCIJFERS:	
Rijkspostspaarbank	1166
Emissies	1166
Ontvangsten van Spoor- en Tramwegmaatschappijen..	1166
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	1167—1173
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

INSTITUUT

VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins.*

WEEKBLAD ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

Secretaris-Redacteur: *G. E. Huffnagel.*

Secretariaat: *Pieter de Hoogweg 122, Rotterdam.*
Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruijs Plaatsweg 37.*
Telef. Nr. 3000. Telegr.adres: *Economisch Instituut.*
Postcheque en girorekening *Rotterdam No. 8408.*

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p.
in Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 22,50
per jaar. Losse nummers 50 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het
weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande
ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos,
voor zoover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertentiën f 0,35 per regel. Plaatsing bij abonne-
ment volgens tarief. Administratie van abonnementen
en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-
Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage.*

15 DECEMBER 1919.

De geldmarkt onderging de afgelopen week weder
weinig verandering. In de prolongatierente kwamen
eenige groote schommelingen voor, die echter minder
de gesteldheid van de markt dan de gesteldheid van
de geldnemers weerspiegelden. Was er om die reden
Woensdag in het geheel geen notering tot stand ge-
komen, den volgenden dag liep daardoor de koers op tot
5 pCt., om tenslotte weder op 4 pCt. te sluiten. Par-
ticulier disconto bleef bijna onveranderd. Prima bank-

accept werd in den regel tot 4¼ pCt. verhandeld, zoo
nu en dan werd ½ pCt. hooger of lager afgedaan.

* * *

De Minister van Financiën heeft de maandelijksche
inschrijving op schatkistpapier opengesteld op Vrijdag
19 December a.s. Aangeboden worden schatkistpro-
messen en -biljetten met een looptijd van ruim 3 maan-
den tot een totaal bedrag van 65 miljoen gulden.

* * *

De stemming op de wisselmarkt bleef flauw. De
dalingen waren echter minder groot dan de vorige
week en Marken waren op sommige dagen eerder iets
hooger gezocht. Scandinavië wordt nu geheel in de
algemeene daling medegesleept, daarentegen was
Zwitserland enkele dagen plotseling aanmerkelijk bo-
ven goudpariteit gezocht en werd zelfs tot 52.40 afge-
daan.

„FISCALE" TARIEFHERZIENING.

Nog altijd lezenswaard en behartigenswaard zijn de
beschouwingen, waarmee Minister Van Bosse in
1849 de strekking der door hem ontworpen „scheep-
vaartwetten" toelichtte. Men weet, dat bij de behan-
deling van die wetten — en niet eigenlijk bij die der
tariefwet van 1845, noch ook in '62 en in '77 — de
grootte slag ten onzent tusschen protectie en vrijhandel
is geleverd en ten gunste van het laatste stelsel beslist.
Wel was men in de wet van 1845 principieel terug-
gekomen op de beschermende handelspolitiek, die
tijdens de regeering van Koning Willem I was ge-
volgd, maar deze eerste stap werd niet dan met zekere
schroomvalligheid gezet en de wet niet ten onrechte
als niet meer dan een „palliatief" aangeduid. Doch
bij de scheepvaartwetten van 1849 hief de Regeering
met de grootste ondubbeltzinnigheid de vaan van den
vrijen handel en betoogde in een krachtig gesteld
pleidooi, waarom ook wij, op het voetspoor van Enge-
land, hetwelk de aloude Akte van Navigatie onder
beding van wederkeerigheid en onder bedreiging van
retorsie in het tegenovergesteld geval had ingetrok-
ken, den weg van het onbelemmerd handelsverkeer
moesten inslaan en de daartoe strekkende maatregelen
onverwijld nemen.

„Meer dan ooit" — zoo schreef Van Bosse —
„doet zich in het tegenwoordig oogenblik de behoefte
aan zoodanige maatregelen gevoelen. Meer dan immer
trekken de stoffelijke belangen der volken en daar-
onder niet in het minst de handelsbelangen, de aan-
dacht der Regeeringen tot zich en oefenen hun invloed
op wetgeving en staatsbestuur. Meer dan immer
daarenboven heeft zich in de laatste jaren het han-
delsverkeer ontwikkeld en uitgebreid en hebben zich
de vervoermiddelen, waarvan het zich bedient, verme-
nigvuldigd en volmaakt. Vandaar, dat de handels-
wedijver tusschen de verschillende natiën in nog
ongekende mate ontwaakt is en bij verschillende

Regeeringen den krachtigsten steun heeft gevonden, zoo door het verschaffen van die middelen, welke de handel te zijner ontwikkeling behoeft, als door de opheffing der bezwaren en hinderpalen, welke die ontwikkeling zouden kunnen stuiten of vertragen. Een blik op het reusachtig spoorwegnet, dat in weinige jaren zijn schakels over geheel Europa heeft uitgebreid; een blik op de werkzaamheden der wetgevende vergadering van een naburig Rijk,¹⁾ waar in korten tijd de grondslagen eener eeuwenheugende handelswetgeving omgekeerd en vernieuwd zijn, staft het beweerde."

„De natiën" — zoo wordt verder gezegd — „welke hetzij uit zorgeloosheid, hetzij uit gehechtheid aan het bestaande, bij dien algemeenen geest van werkzaamheid en hervorming mochten achterblijven, zouden het zich te laat beklagen. Talrijke handen zouden zij gereed vinden om het aandeel aan den wereldhandel, dat zij zich lieten ontglippen, op te vangen. De erfenis van vroegere geslachten zou in weinige jaren verpspeeld zijn. . . . Immers, juist de hooge trap van ontwikkeling en volkomenheid, door den handel in onzen tijd bereikt, de vrijheid zijner bewegingen, de fijnheid zijner berekeningen, maken hem even vatbaar voor een snelle verplaatsing als daartoe geneigd, zoodra op ééne plaats voordeelen zich opdoen, welke op de andere ontbreken, of hinderpalen geslecht worden, welke op de andere stand houden. Werkzaamheid en inspanning worden derhalve thans meer dan immer vereischt. Zij behooren echter hoofdzakelijk tot den werkkring der vrije burgers. . . . De eenige roeping der Regeering is voortaan deze: zooveel mogelijk toe te zien, dat de heilzame en vruchtbare aanwending der hulpmiddelen, welke de aard en de ligging des lands en de vatbaarheid en eigenschappen zijner bewoners aanbieden, door geen verachte of onredelijke staatsinstellingen worde belemmerd; dat de wetten en verordeningen gelijken tred houden met de ontwikkeling der natie, den geest des tijds en de eischen van het oogenblik."

De lezer ziet, hoe scherp de tegenstelling is tusschen dezen gedachtengang en de denkbeelden, die het beleid van Koning Willem I en zijn ministers leidden tot de kunstmatig ineengezette regelingen, waardoor een vaderlijk zorgend gouvernement voor de verschillende groepen der bevolking nuttige maatregelen meende te nemen en de gevolgen van economische wetten dacht te kunnen keeren. In '49 schroomt de Regeering dan ook niet den staf te breken over de tot nog toe gevolgde staatkunde; zij merkt op, dat men aan de goede uitkomsten van vrijen handel is gaan twijfelen, toen door andere oorzaken, van buiten af, de handel verliep. Maar hoe dit zij, aldus haar slotsom, de geografische ligging van ons land, zijn geschiedenis, de aard zijner bewoners en hun bedrijf, de omvang der buitenlandsche bezittingen wijzen handel en scheepvaart aan als de hoofdbronnen onzer volkswelvaart en zoo mogen wij niet terugdeinzen voor ruime toepassing van een beginsel, dat „voor den handel ten allen tijde een levensbeginsel is geweest." Bovendien: staatkundige overwegingen moeten tot eenzelfde uitkomst leiden, nl. het behoud van den vrede en de wensch naar strikte onpartijdigheid.

Woorden ook nog voor onzen tijd, in menig opzicht, naar ik meen; voor alle tijden, waarin ten onzent het gevaar bestaat, dat deze of gene groep de beginselen onzer handelspolitiek wil ombuigen in protectionistische richting, een gevaar, dat blijft dreigen, zoolang er in Nederland lieden blijven, die zoodanige ombuiging achten in 'slands belang te zijn. Een gevaar, dat niet altijd te onderkennen valt doordat rechtstreeksche aanvallen op den vrijhandel en zijn uitkomsten gedaan worden en propaganda voor bescherming wordt gevoerd, doch soms zich versteekt onder de leus van „technische herziening" of van een streven naar ruimere baton, ongeacht de handelspolitieke strekking. In tijden

als deze, waarin de nood van den fiscus bijzonder hoog is gestegen, is een „fiscale herziening" voor velen natuurlijk bijzonder aantrekkelijk. En hoe eenvoudig is niet dit middel! Gij hebt slechts te decreteren, dat in stede van 5 pCt. voortaan 10 pCt. zal worden geheven en dat tevens de 2 pCt. of 3 pCt. rechten mede zullen worden verdubbeld en. . . . *le tour est joué!* Immers zal dan ook de totale opbrengst der invoerrechten zijn verdubbeld. En dan, het is immers de vreemde, die betaalt! De „*tax-the-foreigner*"-leus. . . .!

Wij moeten op onze hoede zijn tegen elke herziening, die zich als niet-protectionistisch aanmeldt, omdat bij de indiening van zoodanige herziening de overweging kan hebben gegolden, dat het voorzichtiger was de vraag naar al of niet protectionistische strekking niet naar voren te brengen, doch de motivering op fiscale of welke andere beweegredenen dan ook te gronden. De wetenschap, dat beschermende rechten ten onzent nog steeds vele voorstanders tellen, moet ons tegenover elke ons voorgelegde herziening wantrouwend maken en ons wel terdege doen onderzoeken of de vlag de lading dekt.

Er zijn lieden, die hun oordeel over fiscale herzieningen gereed hebben. Zij staan eigenlijk sceptisch tegenover de vraag: vrijhandel of bescherming, zien daarin een quaestie van „wat meer of wat minder" en merken op, dat een scherpe grens bezwaarlijk valt te trekken. Ons tarief, zoo zeggen zij, kent als grondslag een recht van 5 pCt. op volledige fabriekaten; moet men dit aanmerken als vrijen handel of oordeelen, dat daarin toch reeds zekere bescherming is gelegen? Allicht, zoo antwoorden zij, zal de werking van dit 5 pCt.-recht ten aanzien van onderscheidene fabriekaten uiteenlopend zijn; met betrekking tot sommige zal daarin geen of nauwelijks noemenswaardig voordeel voor den Nederlandschen fabrikant tegenover den buitenlandschen concurrent gelegen zijn, doch ten opzichte van andere voortbrengselen kan zulks wel het geval wezen. Men moet dus, aldus besluiten zij, in zaken als deze vooral niet „doctrinair" zijn, zich niet vastklampen aan theorieën en stelsels en niet beweren, dat men vrijhandelsgezind is, als men 5 pCt. heft, doch protectionist, wanneer 6 pCt. aan de grens geheven wordt.

In antwoord op opmerkingen als deze moet, dunkt mij, allereerst ten aanzien van onze geldende tariefwet worden toegegeven, dat zij als proeve van vrijhandelsgezinde regeling zeker niet volmaakt is. Waarbij intusschen er op moge worden gewezen, dat het werk der herziening feitelijk onvoltooid is gebleven. Bij die herziening was de bedoeling zeer stellig zich met groote beslistheid voor vrijen handel uit te spreken; ten volle verwezenlijkt is die bedoeling niet geworden. Na de reeds besproken wijziging van 1845 volgde er een in 1854, die iets verder ging dan de vorige, immers eenige rechten verlaagde, andere ophief. Een ontwerp van '57 kwam niet aan de orde, omdat de Tweede Kamer de strekking daarvan te beperkt achtte; haar meerderheid verklaarde te willen „voortgaan op den weg van vrijzinnige verbetering der rechten op den in- en uitvoer, gedurende de laatste jaren met goed gevolg ingeslagen." Ten slotte is een ontwerp van Maart 1862 tot wet verheven en daarmede een algeheele herziening van het tarief tot stand gekomen. Den reeds in een ontwerp van 1858 gelegden grondslag van 5 pCt. voor volledige, van 2½ à 3 pCt. voor half-fabriekaten en van vrijstelling voor grondstoffen vindt men in deze wet. Het behoort nu niet meer te worden betoogd, dat deze grondslag niet boven alle bedenking verheven is; de driedelige onderscheiding is practisch niet volstrekt vol te houden. De laatste belangrijke wijziging van ons tarief dagteekent van 1877. Eigenaardig is, dat het toen door de Regeering ingediend ontwerp eene beperkte strekking had, dat de Tweede Kamer op aanmerkelijke verruiming der verlagen en vrijstel-

¹⁾ Bedoeld was natuurlijk Engeland.

lingen aandrang en in die richting ook niet weinig wist te bereiken. Maar voldaan was men op het Binnenhof over het bereikte niet; men sprak het daar duidelijk uit, dat men, het nu verkregene aanvaardende, binnenkort de „vrijmaking” hoopte voort te zetten en te volmaken; men overwoog zelfs de toevoeging aan de wet van een artikel, bepalend, dat zij binnen tien jaar herzien zou worden, doch liet zoodanig artikel achterwege, omdat men begreep, dat zulk een door den wetgever zichzelf opgelegde verplichting hem toch niet bindt. Ook de Eerste Kamer oordeelde, dat men niet genoeg bereikt had: men juichte het ontwerp toe als een verdere schrede op den reeds ingeslagen weg, doch wat de leden van den Senaat verlangden was, hetzij geheele afschaffing van het tarief, hetzij een zuiver fiscaal uniform tarief van b.v. $\frac{1}{2}$ pCt. op in- en uitvoer... Tot geheele afschaffing is het nimmer gekomen; tot verdere „vrijmaking” evenmin, ten deele allicht omdat de vrijhandelsgezinden door versterking van de protectionistische strooming tot een meer verdedigende houding zich genoopt zagen, ten deele zeker ook doordat bij stijgende staatsuitgaven moedwillige vermindering van de baten uit invoerrechten nu juist niet een aan Ministers van Financiën sympathiek denkbeeld kon zijn.

Zoo bleef dan het werk onvoltooid en zijn wij niet tot den eindpaal gekomen van den weg, waarop bij de scheepvaartwetten de eerste, beslissende stap met zoo sterk bewustzijn van het te bereiken einddoel werd gezet. Doch ook al is dan de bedoeling niet ten volle verwezenlijkt, vrijhandel wees de richting aan, de richting van voortgaande tariefverlaging, van uitbreiding der vrijstellingen. Daarom werd dan ook m.i. terecht Pierson's ontwerp (van 1900) beschouwd als een reactie, als een terugkeer op de historische lijn, als zoodanig beschouwd niet alleen door de vrijhandelsgezinden in den lande, die aanstonds begrepen, dat men later van protectionistische zijde zich op Pierson zou beroepen, maar ook door voorstanders van beschermende rechten, die wel inzagen, dat hun uitgesproken instemming eenigszins... compromittant zou zijn, doch, tot een oordeel geroepen, niet konden nalaten de ruime, ondoctrinaire opvatting van den Minister te loven! Wanneer men de boven kort weergegeven geschiedenis onzer tariefwetgeving overweegt, dan is het waarlijk wel verklaarbaar, dat zij, die in vrijhandel heil zien, met wantrouwen elke poging tot fiscale herziening, d.i. verhooging van ons tarief, bejegenen.

Men pleegt — zoo schreef Pierson in de M. v. T. tot zijn ontwerp — ons tarief een fiscaal tarief te noemen en (zoo voegde hij daaraan toe), dat is het ook in hoofdzaak. Dat karakter werd z.i. niet gewijzigd door de verhooging van de 5 pCt. op 6 pCt., welke hij voorsloeg. In de keus der belaste artikelen werd door hem zoo goed als geen verandering gebracht; zijn verhooging werkte dus gelijkmatig over heel de lijn, als 't ware automatisch. Het is toch, dunkt mij, wel volkomen duidelijk, dat er een hemelsbreed principieel verschil bestaat tusschen deze geringe, automatische, louter met het oog op de opbrengst ontworpen verhooging van Pierson en een wijziging, gelijk b.v. in 1904 door Minister Harte van Tecklenburg werd ingediend, welker grondslag werd aangeduid met deze woorden: „bij de bepaling van het invoerrecht is er ten aanzien van elk artikel op gelet, of het al dan niet hier te lande wordt of met voordeel kan worden gemaakt...” Met zoodanige woorden wordt de zuiver protectionistische strekking wel volkomen ondubbelzinnig uitgesproken. Of bij vaststelling van ons tarief op zulk een grondslag de fiscus in belangrijke mate zou profiteren, is een geheel andere vraag. Ook al worden invoerrechten niet zóó hoog opgevoerd, dat zij prohibitief werken, zoo kan toch de hoogere belasting een dusdanige belemmering van den invoer teweegbren-

gen, dat per saldo de opbrengst niet stijgt of zelfs vermindert. Maar die wellicht voor den fiscus teleurstellende uitkomst zal de protectionist-pur-sang zich getroosten (al ziet men in de practijk dan ook vaak bij voorstanders van bescherming de dwaling heerschen, dat een b.v. van 5 pCt. op 10 pCt. verhoogd recht dus het dubbele bedrag zal opleveren!). Men kan zich denken, dat een te goeder trouw op louter-fiscale herziening zich toelegend Minister van Financiën bij elk artikel zoekt naar de grens van de hoogste belastbaarheid, die zonder evenredige invoerbepijking bereikbaar is, dus naar de hoogste baten, los van alle overweging, die aan de gedachtenwereld der beschermende handelspolitiek is ontleend. Doch gezichtspunt en uitgangspunt van den protectionist als zoodanig zijn gansch anders: overtuigd van de inzinking der nationale nijvenheid, van de daardoor toenemende werkloosheid, van het moordend karakter der buitenlandsche mededinging en dus van de noodzakelijkheid der „bevordering van den nationalen arbeid”, kan hij geen anderen dan den door Mr. Harte gestelden grondslag gebruiken en mag hij dan ook geen anderen als door hem gebezigd aankondigen. Mr. Harte in 1904 was oprechter (of, wil men, was in zijn doelstelling meer principieel) dan Mr. Kolkman in 1911. Deze laatste toch verklaarde in § 1 der Algemeene Beschouwingen zijner M. v. T., dat „het hoofdzakelijk karakter” zijner herziening reeds bleek uit de verwachte hoogere opbrengst van 10 miljoen. „Immers ware het oog uitsluitend of wel voornamelijk gericht geweest op bescherming der Nederlandsche industrie, ware het mitsdien de bedoeling geweest buitenlandsche fabrieken zooveel mogelijk te weren, dan zou eene raming der meerdere opbrengst tot het hiervoor vermelde bedrag eene onoprechtheid zijn.” Intusschen volgde in § 2 de mededeeling, dat bij de nieuw ontworpen rechten „rekening (was) gehouden met de bezwaren, die de Nederlandsche industrie en handel ondervinden als gevolg van het protectionistisch stelsel, dat in nagenoeg alle Europeesche Staten, de Vereenigde Staten van Amerika enz. voor en na en doorgaans in zeer krachtigen vorm toepassing heeft erlangd,” waarop dan een opsomming van die bezwaren volgde. M.a.w., gelijk in § 4 dier Beschouwingen werd gezegd, het „hoofddoel” van dit ontwerp was de ruimere opbrengst en de „bijkomstige bestemming”: verbetering van de productie-voorwaarden voor de Nederlandsche industrie... Dus: primair fiscaal, secundair beschermd.

Mij is het steeds voorgekomen, dat deze kenschetsing van dit ontwerp onjuist was en onjuist ook de redeneering, waarop die kenschetsing zich grondde. Zie toch, zoo betoogde Mr. Kolkman, ik win 10 miljoen meer uit het tarief; nu begrijpt ge toch wel, dat ik niet buitenlandsche fabrieken zooveel mogelijk heb willen weren! Daargelaten de volstrekte betwisbaarheid van die 10 miljoen-raming (waarbij alweer de invoer-bepijking factor van rechten-verhoging was verwaarloosd), spreekt het wel vanzelf, dat een tarief beschermend kan zijn en toch hoogere opbrengst dan een fiscaal tarief kan opleveren. Slechts dat het niet als prohibitief was bedoeld, bewees de hoogere raming. Doch tevens bewijst het door dezen Minister gevoerd betoog hoezeer een protectionist-Minister ten onzent er op gesteld kan zijn de beschermende strekking van zijn ontwerp weg te doezelen of als „bijkomstige bestemming” voor te stellen en het „fiscaal” karakter op den voorgrond te plaatsen. Een ervaring, die alweer ons er toe moge brengen elke als „fiscaal” aangekondigde tariefherziening nauwkeurig te beschouwen!

Want — men vergete het niet — het gevaar voor bescherming blijft dreigen. Het bedreigt ons telkens, wanneer hier een „rechtsch” kabinet aan het bewind is. En de dreiging is thans wellicht ernstiger dan ooit te voren. In de eerste plaats heeft de oorlogstoestand

ons gewend aan zoo ver strekkende staatszorg, aan zoo diep ingrijpen van de overheid in voortbrenging en ruil van goederen, als vóór den zomer van 1914 ten onzent geheel ondenkbaar werd geacht. Wel heeft dit door den nood der tijden ons opgelegd stelsel door de bezwaren van en fouten in de uitvoering geen school gemaakt, maar veler mentaliteit is vertrouwd geraakt met het denkbeeld, dat rechtstreeksche inmen-ging der Regeering in de regeling van allerlei maatschappelijke en economische verhoudingen behoorlijk en wenschelijk is. Wellicht ook zal menigeen oordeelen, dat — nadat de Regeering jarenlang zich zoozeer met handel en nijverheid heeft ingelaten en beiden zooveel beperkingen heeft opgelegd — zij verplicht is thans door bijzondere maatregelen beide te steunen. En te eer zal misschien zoodanige steun als onmisbaar worden voorgesteld, omdat er bij den wederopbouw van ons industrieel leven oorlogsschade valt in te halen, omdat onze nijverheid zich nieuw oriënteren moet in een wereld, die niet meer de wereld is, waarin men voorheen arbeidde. Een bijzonderen grond voor rechtstreekschen, door de wet aan onze nijverheid te verleenen steun zal menigeen gelegen achten in het gevaar voor „dumping”, hetwelk niet slechts als dreigend, doch als reeds in sterke mate aanwezig wordt voorgesteld. Gaat zelfs het vrijhandelsgezinde Engeland ons hierin niet voor? In het Lagerhuis is thans een wetsontwerp betreffende de regeling van den Britschen in- en uitvoer aan de orde; het eerste der vier doeleinden van die regeling is: het voorkómen van dumping. En hoorden wij ten onzent niet reeds een alarmkreet (van „De Maasbode”), waarin gewezen werd op het feit, dat de Duitschers ons thans hun grondstoffen duurder verkoopen dan de afgewerkte producten, waardoor onze nijverheid „ten ondergang gedoemd” wordt en een „ramp van werkloosheid” over ons land zal komen, indien de Regeering niet spoedig ingrijpt....?

Over het dumping-argument een enkel woord. Het is een in het arsenaal der beschermingsgezinden van ouds bekend wapen. Ook Mr. K o l k m a n hanteerde het in zijn M. v. T., de voorstelling gevend, „dat Nederland van lieverlede het afzetgebied wordt van de overproductie van het buitenland”, welke overproductie hier verkocht wordt voor prijzen, waartegen onze nijverheid niet kan concurreren. Is dan die inlandsche concurrentie overwonnen, „dan heeft de buitenlandsche producent het in zijne macht voor levering naar Nederland de prijzen te vorderen, die hij in zijn belang meent te kunnen vaststellen.” Zie daar inderdaad de van die zijde gangbare voorstelling, waarvan alleen gezegd kan worden, dat zij als ook maar eenigszins algemeen feitelijke mededeeling hierin zondigt, dat zij met de feiten in strijd is. Want deed dit verschijnsel werkelijk in ook maar eenigszins belangrijke mate duurzaam zich ten onzent voor; dan zou menige thans nog steeds welvarende tak van Nederlandsche nijverheid ten onzent onbestaanbaar zijn. Hier geldt het woord: *les gens que vous tuez se portent assez bien!*

Strijdig met de feiten is zoodanige voorstelling, omdat zij practisch niet denkbaar is. Mr. K o l k m a n zelf voegde aan zijn beschouwing toe, dat de buitenlandsche industrieel, na in zijn dumpings-poging geslaagd te zijn, bij de prijsbepaling voor Nederland alleen had te rekenen „met een behoorlijken afzet, verband houdende met de grootte van zijn fabrieksbedrijf en met eventueele buitenlandsche concurrentie.” Maar hij zag klaarblijkelijk voorbij, dat in een vrijhandelsland die buitenlandsche mededinging voor den buitenlander-dumper een element is, hetwelk al zijn berekeningen omvergooit, doordat zij willekeurige prijsbepaling tegenhoudt. Hij zag ook voorbij, dat geen fabriek met regelmatige overproductie blijvend op gezonde basis kan gevestigd zijn.... Maar afgezien van deze en andere overwegingen, het is begrijpelijk, dat een alarmkreet als die van „De Maasbode” thans

op velen indruk maakt: wie heeft niet van de ongekend-lage Marken-valuta gehoord en niet begrepen, dat wij dus nu uit Duitschland velerlei betrekken kunnen tot lager prijzen, dan de eigen nijverheid hier vragen moet? Doch begrijpt men dan niet ook, dat dit een voor Duitschland misschien gunstig gevolg van een voor dat land buitengewoon ongunstigen toestand is, m.a.w., dat er Duitschland alles aan gelegen moet zijn de Marken-valuta te verbeteren en dus dit voor Nederlandsche verbruikers gunstig element zoo spoedig mogelijk op te ruimen? Begrijpt men niet, dat men hier staat voor een voorbijgaand uitzonderingsverschijnsel, doch dat daartegen te treffen regeeringsmaatregelen, hoezeer wellicht ook als uitzonderings- en tijdelijke middelen van afweer aangekondigd en bedoeld, niet-tijdelijk zouden zijn, omdat nu eenmaal niets een zoo taai leven heeft als het voorloopige; omdat bescherming, in welken vorm ook verleend, altijd de neiging heeft zich uit te breiden als een olievlek op het papier en omdat wegnemen van eenmaal verleende bescherming buitengewoon bezwaarlijk en soms gevaarlijk is? Begrijpt men niet tevens, dat de alarmkreet, volgens welken onze nijverheid door deze geheel buitengewone, tijdelijke conjunctuur ten ondergang zou zijn gedoemd, mateloos overdreven is? Indien het waar ware, dat een „ramp van werkloosheid” ons bedreigde, dan zou die ramp reeds over ons land zijn gekomen, immers onder de wenking der in de laatste maanden voortdurend en sterk dalende valuta! Bekend is daarentegen, dat in Juli en Augustus de arbeidsgelegenheid in ons land gunstig mocht worden genoemd, terwijl op 30 October j.l. de Minister van Arbeid in de Eerste Kamer verklaarde (*Handelingen der Eerste Kamer, blz. 67*): „in de laatste twee maanden heeft zich een verblijvende, aanzienlijke vermindering van de werkloosheid op allerlei gebied in ons land voorgedaan.” Is het dan niet duidelijk, hoe gevaarlijk het is, om „ingrijpen van de Regeering” te roepen ter zake van in zoodanige alarmkreten opgeblazen verschijnselen?

Niet anders is het met den roep om retorsie-maatregelen. De Nijverheidsraad heeft, gelijk men weet, op 18 September j.l. aan den Minister van L., N. en H. een schrijven verzonden, waarin in verband met de in het buitenland en speciaal in Engeland bestaande invoerverboden van in Nederland vervaardigde fabrikaten, er bij onze Regeering op werd aangedrongen, dat onverwijld een wetsontwerp zou worden voorbereid, waarbij aan de Regeering de bevoegdheid werd verleend, om invoerverboden voor bepaalde goederen uit bepaalde landen uit te vaardigen, voor het geval die landen den invoer van Nederlandsche producten belemmeren. Intusschen heeft de Commissie voor de Economische Politiek, gelijk bekend is, zich vereenigd met het gevoelen der minderheid van den Nijverheidsraad en den Minister in afwijzenden zin geadviseerd. Waar zou het heengaan, wanneer wij een zoo „impressionistische” handelspolitiek gingen voeren: invoer-belemmering van Duitsche goederen, omdat (en zoolang als?) de Mark zoo „laag staat”; invoer-verbod van Britschewaren, omdat en zoolang als men ginds onze voortbrengselen weert! Wanneer men in het land van Cobden onder de verdwazing van de oorlogs-psychose zoover is gekomen, dat men het in 's lands belang acht niet goedkoopere vreemde, doch duurder-eigen producten te koopen, moeten wij dan even dwaas zijn en ons berooven van het voordeel, dat voor ons gelegen kan zijn in den aankoop van Engelsche voortbrengselen?

Laat mij, nu wij over Engeland spreken, ten besluite en als *bon mot pour la fin* iets aanhalen uit „Leaflet” No. 204 (het laatst verschenen vliegend blaadje) der Cobden-Club. Men moet dan weten, dat de protectionistisch-gezinde en voor protectie felle propaganda voerende Engelsche pers hevig verontwaardigd is, omdat... zij zelve door beperkende bepalingen op den invoer van *papier* daarvoor een hoo-

geren prijs moet betalen!! Hooge papierprijzen (zoo schrijven deze protectionistische organen) moeten natuurlijk leiden tot beperking van den omvang van couranten, boeken, tijdschriften enz. Het uiterste in dit opzicht hebben wij tijdens den oorlog gezien, toen toevoer van buitenlandsch papier, door gebrek aan scheepsruimte, onmogelijk was en de prijzen dermate stegen, dat het publiek voor een stuiver een courant kreeg ter grootte van een deel van een vroeger half-stuiversblad. De geweldige uitbreiding van de grafische vaken in ons land is natuurlijk gegrondvest op goedkoop papier. Voordat de rechten op papier waren afgeschafte, was er geen volkspers; boeken waren buitensporig duur. Wanneer thans de papierfabrikanten den baas kunnen spelen over de Regeering, waarop zij nu reeds zooveel invloed hebben, dan zal de vroegere toestand voor een groot deel weer herleven. De papierfabrikant wil dat het mes aan twee kanten snijdt: hij verlangt bescherming vóór zijn product en vrijen invoer voor zijn grondstof. Maar evenzeer is papier grondstof voor den drukker en den uitgever. En de vakken, die papier verbruiken, gebruiken veel meer arbeiders dan de papier-fabricage. . . . Enz. enz. Zoodat één dier organen (de *Daily Express*) schreef: „de felste protectionisten mopperen reeds, dat wanneer dit de gang van zaken bij bescherming is, zij van bescherming niets moeten hebben.”

Het is wel heel begrijpelijk dat de Cobden-Clublieden zich vroolijk maken over dit geval! Maar het is leerrijk tevens, want het leert ons, nog eens, als „*in a nutshell*”, waarin en waarom bescherming verderfelij is. Zij bevoordeelt den voortbrenger ten koste van den verbruiker. Zij legt dien verbruiker lasten op, waarvan slechts een deel den fiscus, doch een veel grooter deel den fabrikant ten goede komt. Zij leidt, door belemmering van buitenlandsche mededinging, tot prijsverhoging der beschermde goederen. Daardoor werkt zij tegen het belang van die nijverheidstakken, welke deze goederen behoeven. Aangezien men niet allen en alles beschermen kan, is willekeur onvermijdelijk. Zij geeft aan groepen van burgers de gelegenheid, door invloed op de Regeering belangrijke voordeelen te verkrijgen. . . . Maar dit en meer nog is welbekend; ik wilde slechts even doen zien, dat *Evening Standard* en *Daily Express* nu zelve ervaren wat zij als pleitbezorgers voor bescherming steeds hebben ontkend!

Laat ons, hier, waakzaam blijven. Wij weten niet, welke blijvende verschuivingen en wisselingen, de geweldige economische omkeer der laatste jaren zal blijken te hebben veroorzaakt voor de „Concurrenzfähigkeit” onzer vaderlandsche nijverheid op de wereldmarkt. Maar wel weten wij, dat in het belang onzer volkswelvaart herstel van de stijging in de uitvoeren van Hollandsche producten naar aller heeren landen gebiedende eisch is. En wij weten ook dat — welke straks de blijvende conjunctuur moge blijken te zijn — onze beste kans slechts kan gelegen zijn in goedkoop productie, in het laaghouden der voortbrengingskosten; iets dat wij bij handhaving van ons „fiscaal tarief” kunnen bereiken, doch met een beschermend tantief stellig en voorgoed verbeuren. Herinneren wij ons de woorden van Van Bosse: wie achterblijven, „talrijke handen zouden zij gereed vinden om het aandeel aan den wereldhandel, dat zij zich lieten ontglippen, op te vangen. De erfenis van vroegere geslachten zou in weinig jaren verspeeld zijn”.

Nu, minder dan ooit, mogen wij iets wagen. Meer dan vijftig jaar ervaring met ons tarief heeft ons een en ander geleerd. En wij zullen die ervaring luide doen spreken, wanneer men, onder welk etiket ook, afwijking voorstelt van de beproefd gebleken beginselen onzer handelspolitiek, voor welke keuze bij Van Bosse als „staatkundige overwegingen” ook golden: het behoud van den vrede en de wensch naar strikte onpartijdigheid.

SMISSAERT.

DE INTERNATIONALE ARBEIDS- CONFERENTIE TE WASHINGTON.

In de volgende regels willen wij trachten een beknopt overzicht te geven van hetgeen door de Internationale Arbeidsconferentie, welke van 29 October tot 29 November j.l. te Washington werd gehouden, is behandeld en tot stand gebracht. Weliswaar beschikken wij nog niet over de officieele bulletins der Conferentie en geven de tot dusver verschenen persberichten en telegrammen een vaak zeer onduidelijk en nu en dan zelfs een (naar alle waarschijnlijkheid) onjuist beeld van hetgeen werd besproken en afgedaan, maar niettemin kan in groote trekken en salvo errore et omissione het navolgende toch wel reeds worden meegedeeld.

De Internationale Arbeidsconferentie, welke bijeenroeping — gelijk bekend mag worden ondersteld — een uitvloeisel was van het Vredesverdrag, werd op den daarvoor vastgestelden dag (29 October j.l.) door den Amerikaanschen Minister van Arbeid Wilson (naamgenoot van den President) geopend. Er waren 31 staten vertegenwoordigd, welke echter niet allen op de voorgeschreven wijze hunne delegaties schijnen te hebben afgevaardigd, althans hierover ontstond in een der eerste zittingen discussie.

Het voorschrift was, dat elke deelnemende staat vier afgevaardigden zou zenden, waarvan twee direct door de Regeering, één op advies van de werkgevers en één op advies van de werknemers moest worden benoemd. Het schijnt, dat enkele staten meer Regeeringsgedelegeerden hadden aangewezen, zoodat speciaal de arbeidersafgevaardigden vreesden, dat de invloed der Regeeringsgroep hierdoor aanzienlijk zou zijn versterkt ten nadeele der andere.

Eene speciale commissie werd benoemd om den daardoor geschapen toestand nader onder de oogen te zien. In deze commissie kreeg o.a. de heer J. A. E. Verkade zitting, die op aanwijzing van de werkgevers van de Nederlandsche delegatie deel uitmaakte.

De eerste dag van de Arbeidsconferentie is kalm voorbijgegaan. Er scheen al direct een voorstel te zijn ingediend om de zitting tot Maandag 3 November te verdagen. Hiertegen heeft de Nederlandsche Regeerings-Gedelegeerde, Mgr. Dr. W. R. Nolens, zich met succes verzet. Ook overigens schijnt de heer Nolens in de eerste zitting reeds enkele malen te zijn opgetreden, o.a. om er op aan te dringen den tijd der conferentie niet met nuttelooze discussies te verspillen.

Niettemin heeft men de eerste dagen van het congres toch nog aan verschillende formeele kwesties moeten wijden. Vooreerst had men de kwestie of Duitschland en Oostenrijk aan de conferentie zouden mogen deelnemen. Ook over dit punt heeft Dr. Nolens zijn stem laten hooren; althans wij lezen ergens, dat hij, na een heftige discussie hierover tusschen de heeren Guérin, (vertegenwoordiger van de Fransche werkgevers) en Jouhaix, (vertegenwoordiger van de Fransche arbeiders) wederom voorstelde ook dit nuttelooze debat onmiddellijk te beëindigen.

Tusschen Dr. Nolens en den heer Guérin schijnt daarop een heftig debat plaats gehad te hebben over de interpretatie van een artikel van het Reglement van Orde, betreffende de vraag, of iemand tweemaal over hetzelfde onderwerp mocht spreken.

De motie-Nolens, welke door den Voorzitter der conferentie ondersteund werd, werd met groote meerderheid aangenomen. Onmiddellijk daarop werd besloten, dat Duitschland en Oostenrijk tot de conferentie zouden worden toegelaten.

Bij dit alles is tot dusver niet geheel duidelijk, hoe de positie der neutrale landen, welke niet lid van den Volkerenbond zijn, ter conferentie is. Feitelijk was de conferentie alleen toegankelijk voor de leden van den Volkerenbond en had men dus mogen verwachten, dat er een officieel besluit zou zijn genomen tot toelating van b.v. Nederland, Zweden, Noorwegen enz. Intusschen blijkt uit de verslagen van de eerste zittingen

hierover niets en nemen speciaal de Nederlandsche Gedelegeerden reeds dadelijk aan de discussies enz. deel. Vermoedelijk werden de neutrale landen dus voorloopig tot de conferentie toegelaten, totdat de Commissie voor de Geloofsbrieven haar rapport zal hebben uitgebracht.¹⁾

In deze Commissie voor de Geloofsbrieven heeft o.a. de Nederlandsche afgevaardigde J. Oudegeest (vertegenwoordiger der arbeiders) zitting. In een later bericht lezen wij, dat een speciale commissie voor de toelating van Finland, Luxemburg, de Dominikaansche Republiek en de Vereenigde Staten van Mexico, die eerst na den aanvang der conferentie om toelating hebben gevraagd, is benoemd.

Eindelijk kwam in de zesde volledige zitting (welke op Maandag, Dinsdag, Donderdag en Vrijdag schijnen te zijn gehouden) de eigenlijke agenda der conferentie aan de orde. Deze agenda luidde als volgt:

I. Toepassing van het beginsel van den 8-urendag of van de 48-urige week.

II. Het vraagstuk van voorkoming van of voorziening in werkloosheid.

III. Vrouwenarbeid:

a. vóór en na de bevalling (met inbegrip van het vraagstuk betreffende de moederschapsverzekering);

b. nachtarbeid;

c. arbeid in ongezonde bedrijven.

IV. Kinderarbeid:

a. minimum leeftijd;

b. nachtarbeid;

c. arbeid in ongezonde bedrijven.

V. Uitbreiding en toepassing van de Internationale Conventie van Bern (1906) betreffende het verbod van nachtarbeid voor vrouwen in de industrie en het verbod van het gebruik van witte phosphor bij de lucifersfabricage.

Wat het eerste punt der Agenda betreft, had het Comité van Voorbereiding aan de conferentie een concept-verdrag voorgelegd, hetwelk was opgesteld naar aanleiding van de antwoorden op een vragenlijst, aan alle deelnemende staten verzonden. Blijkbaar had het Comité van Voorbereiding Nederland daarbij nog niet als deelnemenden staat beschouwd, want anders zou niet goed verklaarbaar zijn, dat daarvan hier te lande niets bekend zou zijn geworden, tenzij men zou moeten aannemen, dat onze Regeering over een alsdan wel aan haar toegezonden vragenlijst betreffende de 8-urendag of de 48-urige werkweek, niet het oordeel der belanghebbenden zou hebben gevraagd.

Over het concept-verdrag bleek veel verschil van meening te bestaan.

Het Comité van Voorbereiding had de 48-urige werkweek in plaats van den 8-uren dag aanbevolen. Bovendien had het de noodzakelijkheid erkend van wijziging voor bepaalde industrieën, met name wat betreft de continu-bedrijven, welke gedurende 7 dagen per week moeten worden voortgezet. Hiervoor werd een grens van 56 uren voorgesteld. Voorts werd voor huisbewaarders en andere arbeiders, die voor en na de gewone werkuren arbeid moeten verrichten, een grens van 60 uren voorgesteld.

Bij het min of meer verwarde debat over een en ander, gedurende hetwelk tal van amendementen werden ingediend, schijnt de heer Nolens te hebben verklaard, dat de Nederlandsche delegatie zou stemmen tegen ieder voorstel, waarin niet werd getracht het beginsel van den 8-urendag of de 48-urige week in praktijk te brengen.

De Engelsche werkgeversafgevaardigde Marjoribanks, drong er, in verband met het tekort aan goederen en voorraden, op aan, dat alle takken van nijverheid met hunne volle capaciteit zouden mogen werken; dat speciale maatregelen zouden worden genomen voor de verwoeste gebieden en dat uitzon-

deringen zouden moeten gelden voor werken van nationale verdediging, openbaar nut en speciale bedrijven.

Wat de verwoeste gebieden betreft, adviseerde de werkgeversgroep, om de invoering van den 8-urendag aldaar 5 jaar uit te stellen.

Blijkbaar was de heer Verkade de eenige werkgever, die zich met dit voorstel niet kon vereenigen, althans hij schijnt dit voorstel niet mede te hebben ondertekend.

Tegen het concept-verdrag hebben zich ook de Canaadesche en Fransche werkgeversafgevaardigden met aandrang verzet; daarentegen zetten de arbeidersafgevaardigden uit den aard der zaak alles op het spel, om het ontwerp-verdrag aangenomen te krijgen, opdat de daarin opgenomen arbeidstijd in alle contracteerende staten met Juli a.s. van kracht zou kunnen worden.

De afgevaardigden van Zweden en Noorwegen stelden voor om het geschil over den 8-urendag of 48-urige week op te heffen door een 48-urige werkweek toe te staan met een maximum van 8½ uur per dag (in den geest derhalve van het amendement, hetwelk Mr. H. C. Dresselhuys bij de behandeling van het Ontwerp-Aalberse in onze Tweede Kamer heeft ingediend).

Ten slotte kwam de conferentie in haar tiende vergadering eindelijk gereed met de algemeene beschouwingen over dit punt en begreep men, dat het verder maar het beste was, om het door de Commissie van Voorbereiding ingediend concept-verdrag, en alle daarop ingekomen amendementen naar een commissie van 15 leden te verwijzen. In deze commissie kregen o.a. de Nederlandsche afgevaardigden Nolens en Oudegeest zitting; zij schijnt de bevoegdheid te hebben gekregen, het verdrag in zijn geheel af te doen en aan de conferentie een definitieve conventie voor te leggen, aangezien men door de uitvoerige debatten tot de conclusie was gekomen, dat alleen een kleiner comité ten deze eenig resultaat zou kunnen verkrijgen. Ook voor de vier andere punten der agenda werden speciale commissies benoemd.

Dat in de vergaderingen dezer commissies wederom uitvoerige discussies hebben plaats gevonden en dat daarin het werkgevers- en het arbeidersstandpunt ten opzichte van de aanhangige vraagstukken herhaaldelijk met elkaar in conflict kwamen, spreekt vanzelf.

In dien tusschentijd brachten verschillende afgevaardigden twee nieuwe vraagstukken op het tapijt, welke niet in de agenda waren opgenomen, t.w.: de positie der landarbeiders en die der zeelieden. Deze punten schijnen ten slotte naar de agenda der volgende conferentie te zijn verwezen.

Op den 19den November waren de commissies blijkbaar nagenoeg met haar arbeid gereed. Wij lezen althans, dat op dien dag de rapporten van enkele commissies aan de pers zijn bekend gemaakt.

Den volgenden dag werden de beraadslagingen over deze rapporten in voltallige zitting geopend. Daarbij werd tevens bekend gemaakt, dat de conferentie op 29 November zou worden verdaagd.

Dientengevolge ontstond er — naar schrijver dezes uit een brief van den heer Verkade opmaakt — nogal een onrustige geest bij de leden der conferentie, welke zich openbaarde in opgewonden speches en ongewone prikkelbaarheid.

Zoals begrijpelijk is, wend vooral over het eerste punt der agenda: „Toepassing van het beginsel van den 8-urendag of van de 48-urige week”, zeer uitvoerig gedebatteerd. Aan de vaststelling van het verslag der desbetreffende subcommissie waren heftige debatten tusschen werkgevers en werknemers voorafgegaan, welke twee weken hebben geduurd en nu en dan dreigden op eene mislukking uit te zullen loopen.

Ten slotte kwam men tot een vergelijk, hetwelk in zooverre bevredigend voor de arbeiders was, dat het

¹⁾ Inderdaad meldt een later telegram dat in beginsel alle landen, welke aan de Conferentie wenschen deel te nemen, daartoe zullen worden toegelaten.

hun voornaamste eisch: de erkenning zoowel van den 8-urendag als van de 48-urige week inwilligde.

Aan den anderen kant hield men rekening met voldoende elasticiteit ter beveiliging van de belangen van die takken van nijverheid, welke uitzonderingsvoorschriften noodzakelijk maken.

Hoe ten slotte de getroffen overeenkomst er uit ziet, valt uit de tot dusver ingekomen berichten niet volledig op te maken. Zooveel is zeker, dat de conferentie niet zoover is gegaan als onze Arbeidswet-Aalberse, welke naast den 8-urendag de 45-urige week voorschrijft. In verband met het besluit der conferentie, dat de landen, waar de gunstiger bepalingen bestaan, deze bestendig zullen blijven, lijkt het waarschijnlijk, dat ons land derhalve ten deze voorloopig aan de spits zal blijven staan.

Intusschen werden verschillende uitzonderingen voor bepaalde landen, die op nijverheidsgebied nog weinig ontwikkeld zijn, toegestaan. Dit geldt in het bijzonder voor Japan, over welks positie ten opzichte der internationale regeling uitvoerig werd gesproken. In aanmerking nemende, dat Japan den werktijd in sommige fabrieken reeds van 20 op 17 uur had teruggebracht, was men het er ten slotte over eens, dat het ondoenlijk zou zijn, om aan den werktijd in Japan een Westerschen maatstaf aan te leggen. Rekening houdend met de belofte van Japan, dat het alle mogelijke moeite zou doen, om de onvoorwaardelijke aanvaarding van de beginselen, welke in overeenstemming zijn met de algemeene strooming in de wereld, te bewerkstelligen, werd ten slotte besloten, om zich ten aanzien van Japan te bepalen tot een verzoek om tot spoedige en aanzienlijke verdere reductie van den werktijd over te gaan. Daarbij werd aan Japan in overweging gegeven, om voor arbeiders onder de 15 jaar en voor ondergrondse arbeiders de 48-urige week in te voeren, voor de zijdebewerkers de 60-urige week, terwijl voor de andere takken van nijverheid de 57-urige week in overweging schijnt te zijn gegeven, behoudens de bevoegdheid om overuren toe te staan.

Voorts zou er in Japan een wekelijksche rustdag van 24 uur moeten komen.

Men schijnt verder te hebben afgesproken, dat de Conventie betreffende den 8-urendag en de 48-urige week met 1 Juli 1920 overal van kracht zal worden.

Het volgende punt der agenda: „het vraagstuk van voorkoming van of voorziening in werkloosheid”, hield de conferentie het langst bezig. De betrokken subcommissie — schrijft ons de heer Verkade — had zooveel hooi op haar vork genomen, dat het onmogelijk was, om de zeer diepgaande kwesties als b.v. de verdeling der grondstoffen en de kwestie der scheepsruimte, welke daarbij ter sprake waren gebracht, in den gestelden tijd af te doen.

Naar wij vernemen heeft o.a. de heer Blomjous, die als technisch adviseur met de Nederlandsche afvaardiging naar Washington was meegegaan, in de betreffende commissie zitting gehad en een belangrijk aandeel in de discussies genomen. Het verslag dezer commissie werd gedurende 6 uur lang punt na punt in voltallige vergadering der conferentie besproken. Nadat verschillende amendementen waren ingediend en successievelijk verworpen, werd na uitvoerig debat het voorstel, dat elke staat een doeltreffend stelsel van werkloosheidsverzekering zal invoeren, aangenomen.

De afdoening van het derde en vierde punt der agenda: „Vrouwen- en kinderarbeid”, had minder voeten in de aarde.

De desbetreffende subcommissie stelde voor, de Berner Conventie van 1906, wat dit betreft, te moderniseeren, zulks op grond van de groote veranderingen, welke sedert dat jaar in de industrie hebben plaats gevonden.

Zoodoende werd o.a. besloten, dat aan vrouwen 6 weken vóór en na de bevalling zal worden toegestaan, haar werk te laten rusten, terwijl haar gedurende dien tijd geldelijke uitkeeringen zullen worden verstrekt en

waarborgen zullen worden toegezegd tegen ontslag.

Deze regeling zal zoowel op vrouwen, werkzaam in den handel, als voor die, welke in de industrie werken, toepasselijk zijn, terwijl de uitbetaling der toelagen gedurende bedoelden tijd, hetzij door staatsverzekering, hetzij op andere wijze, mogelijk zal worden gemaakt.

Het verbod van nachtarbeid voor vrouwen en kinderen beneden de 18 jaar in de industrie werd uitgebreid tot alle vrouwen en kinderen, behalve die, welke in de huisindustrie werkzaam zijn, alsmede die, welke in bepaalde bedrijven arbeiden, waarvoor uitzonderingen noozakelijk zijn.

Wat de kinderarbeid betreft, werd voorgesteld, dat kinderen beneden 14 jaar in geen enkele onderneming mogen werken, behalve in industrieën, waarin verschillende leden van hetzelfde gezin werkzaam zijn.

Betreffende den vrouwen- en kinderarbeid in ongezonde bedrijven hield de betrokken subcommissie zich vooral bezig met de loodvergiftiging, de besmetting met miltvuur en de koolzuurvergiftiging. Deze punten schijnen op de agenda van de volgende conferentie te zijn geplaatst.

Uit een en ander blijkt wel, dat ons land ook in dit opzicht de meeste besluiten der Internationale Conferentie reeds lang en ver vooruit is.

Ten aanzien van het vijfde punt der agenda werd aan alle deelnemende staten aanbevolen, om aan de Berner Conventie van 1906, waarin het gebruik van witte phosphor bij de luciferfabricage verboden wordt hunne instemming te betuigen.

Ten slotte kwam de conferentie tot het besluit, om een permanent Internationaal Arbeidsbureau in het leven te roepen. Dit bureau zal belast zijn met het verzamelen en distribueeren van gegevens en inlichtingen; met het voorbereiden van de agenda der jaarlijksche internationale conferenties en met het uitgeven van een tijdschrift, hetwelk aan vraagstukken, den arbeid betreffende, zal zijn gewijd. Het bureau zal in voortdurend contact staan, niet enkel met de Regeeringen, maar ook met de organisaties van werkgevers en werknemers overal ter wereld. Het zal werkzaam zijn in de richting van een vreedzaam vooruitgang in het industriele leven, in overeenstemming met de bepalingen van het vredesverdrag.

Het schijnt zeer veel moeite te hebben gekost, om tot overeenstemming te komen over de samenstelling van het Bestuur van het bureau, vooral omdat het hier een benoeming gold voor den tijd van 3 jaar.

Besloten schijnt te zijn, om 12 Regeeringen uit te noodigen een vertegenwoordiger in het bureau aan te wijzen. Bij deze uitgenoodigde Regeeringen treffen wij die van ons land niet aan. Wel schijnt er voor ons land een vertegenwoordiger van de arbeiders in het bureau op te zullen treden en werd als zoodanig benoemd de heer Oudegeest. Alleen Frankrijk, Engeland en Duitschland schijnen drie vertegenwoordigers in het Internationaal Bureau te hebben, zoowel van hunne Regeeringen als van hunne werkgevers en arbeiders.

Tot eersten Directeur-Generaal van het Internationaal Arbeidsbureau werd een der Fransche arbeiders afgevaardigden, Albert Thomas, benoemd.

„Alles bij elkaar genomen”, schrijft de heer Verkade, „moet men met de bereikte resultaten tevreden zijn. Men moet niet vergeten, dat hier een eerste stap is gezet op een nieuw pad en dat dit nieuwe pad voorzichtigt moet worden betreden”.

Zonder uit de ons ter beschikking staande zeer onvolledige gegevens reeds een bepaalde conclusie te willen trekken, kan wel reeds worden gezegd, dat het voor Nederland een groot voordeel is, dat elk land, aangesloten bij het Internationaal Arbeidsbureau, zich moreel verbindt de besluiten van dat Bureau tot wet te maken, zoodat het voortaan niet meer zal voorkomen, dat een klein, vooruitstrevend land als het

onze, bij het invoeren van sociale maatregelen alleen staat en daarvan bij hare internationale concurrentie de nadeelen ondervindt.

Mr. Q. J. TERPSTRA.

EEN VASTE SCHEEPVAARTLIJN OP ZUID-AFRIKA.

Het is merkwaardig, dat, terwijl de banden van historischen, van cultureelen, van persoonlijken en zelfs tot op zekere hoogte van economischen aard, welke Nederland sedert een reeks van jaren met Zuid-Afrika hebben saamgebonden, langen tijd zooveel sterker zijn geweest dan die, welke ons met andere overzeesche gewesten verbonden, toch het tot stand brengen van een scheepvaartverbinding tusschen beide landen onder Nederlandsche vlag, waaraan in den loop der jaren telkens weer eens aandacht is gewijd, even dikwijls op schijnbaar onoverkomelijke moeilijkheden is afgestuit. De handel op Zuid-Amerika verheugt zich reeds sedert vele jaren in een Nederlandsche lijn, wier schepen de trots zijn van de vlag, die zij voeren, terwijl onze driekleur in Kaapstad, in Durban, in Lourenço-Marques — terminus van de oude Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij en de natuurlijke haven van Transvaal — nog slechts zelden wordt gezien. De eenige Nederlandsche schepen, welke geregeld Zuid-Afrikaansche havens aandoen, zijn die van de Java—New York-lijn, welke den dienst onderhoudt van de vroegere Deutsche Hansa Linie. Zij wordt geëxploiteerd door de Maatschappij Nederland, den Rotterdamchen Lloyd en de Holland—Amerika-lijn en haar schepen doen maandelijks zoowel op de uit- als op de thuisreis gewoonlijk Durban en Kaapstad aan. In de statistiek van 1918 vinden wij echter slechts 4 in Zuid-Afrikaansche havens binnenlopende schepen vermeld. Het zou stellig een miskennising zijn van den thans ten onzent heerschenden geest, de dezer dagen plaats gevonden oprichting van een sterke, levenskrachtige onderneming, die bedoeld is in die sedert lang gevoelde leemte te voorzien, enkel en alleen toe te schrijven aan de gunstige conjunctuur, die thans, na het voorloopig verdwijnen van de concurrerende continentale stoomvaartlijnen (de Deutsche Ost-Afrika Linie en de Deutsch-Australische Dampfschiffahrt Gesellschaft) uit de Afrikaansche vaart en na het ontstaan van een bijzondere belangstelling in Hollandsch-Afrikaansche kringen voor het aanknoopen van rechtstreeksche verbindingen met het Europeesche vasteland — die op hare beurt voor een deel haren oorsprong vindt in de steeds toenemende productie van de Unie van Zuid-Afrika, voor welke een ruimer afzetgebied dan het Vereenigd Koninkrijk kan bieden, een steeds meer gebiedende noodzakelijkheid wordt — aan een Holland—Zuid-Afrika-lijn een zeer bijzondere kans op welslagen belooft. Er is iets van de oud-Hollandsche energie en ondernemingsgeest in het optreden van de jonge scheepvaartmaatschappij, die met jeugdigen durf op eigen houtje (daarbij weldra door een oudere onderneming gesteund) de zaak aanpakt, terwijl de deftige, zooveel oudere en grootere maatschappijen alle tezamen zwaartillend wikten en wogen en... den last te zwaar achtten. En een niet minder verblijdenden indruk van ondernemings- en samenwerkingsgeest maakt de daaropvolgende stap van eenige groote financiële instellingen (waaronder zich ditmaal Amsterdamsche zoowel als Rotterdamse, vroeger steeds als concurrerende groepen beschouwde banken bevinden), die onder de hegemonie van de Nederlandsche Handelmaatschappij genoeg kapitaal bijeenbrengen om de zaak van meet af aan op soliden grondslag te vestigen en het niet versmiden om gebruik te maken van wat reeds door anderen is tot stand gebracht, door in zich op te nemen wat de jonge scheepvaartonderneming haar aan materiaal en arbeidskracht kan bieden. En zoo levert de nieuwe vennootschap in haar innerlijke samenstelling alle waar-

borgen voor succes, welke daarvan redelijkerwijs kunnen worden verwacht. De bedoeling is ook het publiek in de Unie zelf in de onderneming te doen deelnemen, en er is zeker geen beter middel denkbaar om daar te lande de factoren te scheppen, die noodig zijn om zich ook te verzekeren van de belangstelling van het Zuid-Afrikaansche publiek voor een onderneming, welke voor de economische ontwikkeling van het jonge gemeenebest van zoo ongemeen groot belang belooft te zijn, doch vooral in den beginne gevaar loopt op allerlei wijze tegenwerking van de bestaande machtige, concurrentie vreezende lijnen te ondervinden. Daar staat tegenover dat de tot één „ring” behoorende groep scheepvaartmaatschappijen, de zogenoemde conferencelines, in Zuid-Afrika verre van populair zijn, zoodat een nieuwe, buiten den „ring” staande onderneming zeker hartelijk welkom zal worden geheeten en op krachtigen moreelen, wellicht ook daadwerkelijken steun van particuliere en regeeringszide mag rekenen.

Voorloopig zal met de kleine schepen van v. d. Eb en Dresselhuys' Scheepvaartmaatschappij en met gecharterd materiaal eens per maand worden gevaren, doch in den loop van het volgend jaar zullen nieuwe schepen met beperkte passagiers-accommodatie en koelkamerruimte in de vaart worden gebracht, waardoor een veertiendaagsche dienst mogelijk wordt. In de verdere toekomst zullen wellicht grootere passagiersschepen in optima forma den dienst onderhouden. Omtrent de quaestie van de levensvatbaarheid van een lijn op Zuid-Afrika zijn de meeningen min of meer verdeeld. Schrijver dezes is het steeds voorgekomen dat daaraan in het algemeen niet behoefte te worden getwijfeld. Waar een tweetal Duitsche lijnen en een drietal Scandinavische steeds met voordeel op Zuid-Afrika hebben kunnen varen, kan a priori ook de rentabiliteit van een goed geëxploiteerde Nederlandsche lijn worden aangenomen, vooral thans, nu haar uit den aard der zaak het grootste deel der lading zal toevloeien, welke vroeger met de Deutsche lijnen werd verscheept. Aan vracht op de thuisreis heeft het dezen nooit ontbroken, zoodat stellig mag worden verwacht, dat in Zuid-Afrika steeds voldoende lading voor onze schepen zal worden gevonden, vooral wanneer ook de oostkust van Afrika in het vaarplan wordt opgenomen en in het algemeen ongeveer de wijze van exploiteeren van de vroegere Deutsche lijn wordt gevolgd. De Unie heeft zich vooral op landbouw- en landbouw-industrieel gebied de laatste vijf jaren snel ontwikkeld, aan allerlei metalen is bovendien haar bodem overrijk en zoo mag zonder overdreven optimisme in de komende jaren een blijvende toeneming van haren uitvoer worden verwacht. Haar geheele handelsbeweging toonde voor het uitbreken van den oorlog reeds een onafgebroken groei. De waarde van den uitvoer uit de Unie bedroeg in de jaren 1911—1918 resp. £ 57.308.214, £ 63.272.734, £ 66.659.552, £ 40.223.283, £ 16.859.373, £ 23.946.283, £ 28.647.604 en £ 32.949.237, waarbij valt op te merken, dat gedurende den oorlog de cijfers van den gouduitvoer niet zijn gepubliceerd, terwijl deze gemiddeld pl.m. £ 36.000.000 bedraagt. De uitvoer bedroeg de eerste 7 maanden van het loopende jaar £ 29.858.719 tegen £ 19.608.113 in dezelfde periode van 1918. De waarde van den invoer in de Unie bedroeg in de jaren 1911—1918: £ 34.945.447, £ 36.009.841, £ 38.526.381, £ 31.322.590, £ 29.208.849, £ 38.759.262, £ 34.750.782 en £ 47.397.389. De invoer bedroeg de eerste 7 maanden van het loopende jaar £ 29.933.941 tegen £ 26.236.136 in hetzelfde tijdvak van 1918. Van beide stond het leeuwendeel daarvan ten name van het Britsche rijk: van den uitvoer in de jaren 1911—'13 b.v. resp. £ 52.425.807, £ 58.037.124 en £ 61.059.927; van den invoer in die jaren: £ 23.986.722, £ 24.424.701 en £ 25.684.097. De uitvoer uit de Unie naar Nederland bedroeg in die jaren slechts: £ 34.290, £ 64.511 en £ 8.035; de invoer uit Nederland £ 626.497, £ 746.109 en £ 846.300, bij de beschouwing van welke cijfers echter in het oog

dient te worden gehouden, dat tot nu toe het grootste deel van ons handelsverkeer met Z.-Afrika over Engeland heeft gelopen en in de statistieken niet als Nederlandsch te boek staat. De schepen zullen op de uitreis, nu eenerzijds de industrie zoowel in Nederland zelf als in het achterland nog niet met volle kracht kan werken, anderzijds van sommige goederen in Afrika nog groote voorraden aanwezig zijn, die in de verwachting van een nog lang durenden oorlog waren ingeslagen, in den eersten tijd vermoedelijk nog niet met volle ladingen kunnen varen; naarmate echter normale omstandigheden terugkeeren, zal ook de uitvoer naar Zuid-Afrika, zoowel uit ons eigen land als uit België en Duitschland, toenemen, waardoor dan aan de uitvarende schepen de gewenschte vracht zal worden verschaft. De reeds zoo herhaaldelijk opgedane ervaring, dat de handel de vlag volgt, zal ook ditmaal wel niet achterwege blijven en zoo is er dan geen reden, de resultaten van het nieuwe bedrijf in de toekomst niet met optimisme tegemoet te zien. Er is weliswaar in de Unie een zeer sterke strooming voor het stichten van eigen industrieën, doch het is niet waarschijnlijk, dat deze in afzienbaren tijd zal leiden tot resultaten, die op den invoer in Z.-Afrika invloed van beteekenis zullen kunnen uitoefenen. Uit het feit, dat er op industrieel gebied gedurende den oorlog, behalve de inderdaad belangrijke ontwikkeling van zekere landbouwindustrieën, betrekkelijk weinig nieuws van beteekenis is ontstaan, blijkt duidelijker dan door theoretische beschouwingen mogelijk zou zijn, dat de Z.-Afrikaansche maatschappij voor eene industrialiseering op groote schaal nog niet rijp is. De zeer beperkte invoer van vele, het geheel ontbreken van sommige artikelen, de enorm hooge prijzen van de geïmporteerde goederen en de groote profijten, met de vervaardiging van aan de Engelsche en de Unie-Regeering geleverde oorlogs-artikelen gemaakt, vormden gedurende de crisisjaren, met het hooge tarief van invoerrechten, immers even zoovele factoren van bescherming voor de inheemsche nijverheid. En nu is het niet waarschijnlijk, dat een beschermende tarief-politiek wel in staat zou zijn een tegenwicht op te leveren tegen de in den aard der omstandigheden gelegen moeilijkheden, welke het ontstaan van een nijverheid van beteekenis in de Unie in den weg staan. In de eerste plaats biedt het dun-bevolkte land nog zulke groote openingen op het gebied van landbouw, veeteelt, vruchtencultuur en mijnbouw, dat de economische drang nog niet in de richting der groot-industrie leidt. Verder is de groote afstand van de wereldmarkten, waar de voor haar nijverheid noodige grondstoffen, half-fabrikaten en industriele artikelen moeten worden ingekocht, evenals de enorme afstanden, waarover deze binnenslands moeten worden vervoerd, een factor, die van ongunstigen invloed is op den prijs. Immers is een bootreis van weken noodig, niet alleen om Engeland, maar ook om Amerika, Japan, Indië of Australië te bereiken, terwijl de kortste route, welke b.v. het voornaamste handels- en industrie-centrum, Johannesburg, met de kust (Lourenço-Marques) verbindt, 18 uren sporen eischt en de dichtstbijgelegen Unie-haven (Durban) op 24 uur sporen afstands gelegen is. Het spreekt vanzelf, dat de daaruit voortvloeiende kosten voor het dure transport per spoor (bevaarbare rivieren zijn er in Zuid-Afrika niet) in vele gevallen de kleine marge, welke verlies van winst scheidt, zal doen verdwijnen. De hooge invoerrechten dragen daartoe thans ook reeds het hunne bij, terwijl politieke overwegingen het invoeren van nieuwe directe belastingen of het belangrijk verhoogen van de bestaande inkomstenbelasting ter vervanging van een deel der uit het tarief van invoerrechten verkregen middelen voorloopig niet heel waarschijnlijk maken. Deze factoren, alsmede de hooge arbeidsloonen voor blanke arbeiders (terwijl de zwarte arbeider door zijn blanken concurrent nog lang niet tot alle soort van arbeid wordt toegelaten) hebben tot nu toe den levensstandaard in

Z.-Afrika op een zeer hoog peil gehouden; deze is weliswaar tengevolge van den crisistoestand veel minder gestegen dan in Europa en het oosten van de Vereenigde Staten van Amerika, maar toch blijft Zuid-Afrika nog één der duurste landen ter wereld, terwijl de loonen voor „skilled labour” daaraan evenredig zijn gebleven. Alles oorzaken, die de vervaardiging van het industriele product in Z.-Afrika an sich duur maken, zonder dat massa-productie en uitvoer op groote schaal desondanks de industrie rendabel zullen maken. Daaraan staan immers het kleine getal der slechts uit pl.m. 1½ miljoen blanken en 6½ miljoen, grootendeels nog geheel zonder cultuur levende, koopzwakke kaffers bestaande Unie-bevolking en de groote afstanden binnenslands, alsmede de duizenden mijlen, welke de Unie van de vreemde markten scheiden, in den weg. Het invoeren van een tarief, als thans door den „Raad van Advies voor Industrie en Wetenschap” in studie genomen, „which will enable Union-industries to prosper and develop and prevent this country from becoming the dumping ground for other countries” zou dus als niet minder dan een ramp voor de Unie-bevolking moeten worden beschouwd. De levenskosten zouden kunstmatig tot nog hooger peil worden opgevoerd, dan zij thans reeds hebben bereikt, de arbeids- en transportkosten zouden noodzakelijkerwijs naar evenredigheid stijgen, waarvan weer bemoeilijking van de bestaande bronnen van welvaart en van het ontstaan van nieuwe het gevolg zoude zijn. Tegen deze belangrijke nadelen zou het voordeel van het kunstmatig in het leven houden van enkele oorlogs-industrieën en het in het leven roepen van nieuwe broeikas-nijverheid bezwaarlijk opwegen. Toch schijnt de invoering van een „beschermend” tarief (alsof het tegenwoordige zeer hooge tarief niet beschermend zou zijn) niet ver meer af, tenminste wanneer een consequent doorgezette perscampagne zoowel in de regeerings- als in de nationalistische pers voor de stemming van den toekomstigen wetgevenden raad op dat punt als criterium mag dienen. Zooals reeds werd opgemerkt, behoeft daarvan echter voor het bedrijf van de nieuwe scheepvaartlijn geen gevaar te worden gevreesd.

Voor de ontwikkeling van onze economische belangen in Z.-Afrika in het algemeen zal de nieuwe lijn een factor van beteekenis kunnen worden. Zoo zal daardoor b.v. de uitvoer en dus ook de fokkerij van het Friesche en Hollandsche stamboekvee, dat in Z.-Afrika steeds meer gevraagd wordt, naarmate de zuivelbereiding een grooteren omvang aanneemt, doch waaraan het gemis aan directe scheepsgelegenheid in den weg stond, er krachtig door worden bevorderd.

Tal van boeren in de Unie zien verlangend uit naar het oogenblik, dat de invoer van het Friesche melkvee weer mogelijk zal worden en in afwachting daarvan zijn de prijzen zoowel van fokstierren als van koeien in Z.-Afrika tot fantastische hoogte opgelopen. Ook aan de voornaamste Nederlandsche instelling in de Unie, de Nederlandsche Bank voor Z.-Afrika (met hoofdkantoor te Pretoria en een twaalfstal over de Unie verspreide bijkantoren), die door sterke persoonlijke banden met het bestuur der Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Stoomvaartmaatschappij is verbonden, zal ongetwijfeld door de nieuwe onderneming, nieuw, krachtig leven worden ingegoten. Voor haar opent zich diengevolge een nieuw en ruimer perspectief; moge dan de bekwaame en krachtige leiding ter plaatse niet ontbreken, die daarvan het rechte gebruik zal weten te maken, waardoor de bank nog het levenwekkend middelpunt van de Nederlandsche belangen in het verre Zuiden zou kunnen worden.

Het zijn echter per slot van rekening niet de Nederlandsche economische belangen alleen, welke de oprichting van de nieuwe scheepvaartlijn tot zulk een heuglijk feit voor ons maken; het is bovendien, en voor velen in de eerste plaats, het bewustzijn dat aan gene zijde van den Evenaar een jong volk, onder lei-

ding van een handjevol mannen van Dietschen stam, bezig is om onder tal van moeilijkheden zich en hun land op te werken tot een eervolle plaats in de rij der naties van het Britsche Imperium, dat daarbij hulp van buiten onontbeerlijk is en Nederland, de bakermat van den stam, zich niet afzijdig mag houden als het geldt bij te dragen tot de ontwikkeling van den jongen broederstaat. Zoowel hier als ginds breekt zich het denkbeeld meer en meer baan dat Nederland en Zuid-Afrika in het wederzijdsch belang op nauwere aansluiting, economisch en cultureel, zijn aangewezen. Van den wensch dien band van sympathieke belangstelling nauwer aan te halen is de oprichting van de nieuwe stoomvaartmaatschappij de energieke en welsprekende uitdrukking. In Z.-Afrika zal die ongetwijfeld luide weerklank vinden en zoo zal de eindelijke totstandkoming van de lang gewenschte verbinding de opening kunnen inluiden van een geheel nieuwe era in de Nederlandsch—Zuid-Afrikaansche betrekkingen.

Mr. J. D. VAN KETWICH VERSCHUUR.

HANDELSHOOGESCHOOL EN TAAL- WETENSCHAP.

Met voldoening heb ik mogen constateeren, dat het artikel in No. 200 van dit weekblad aan sommige lezers de overtuiging gebracht heeft, dat hooger (handels-)taalonderwijs aan handelshoogescholen op zijn plaats is.

Gevolg gevende aan zeer op prijs gesteld advies, zal ik pogen in het volgende op meer populaire wijze aan te toonen, dat de taalwetenschap als gelijkgerichte onder de aan handelshoogescholen onderwezen vakken van *wetenschap* dient erkend te worden. Ik geloof, mij van mijn taak het best te kunnen kwijten, door het uitnemend artikel: „Het recht aan de handelshoogeschool”,¹⁾ door den hoogleeraar in de rechtswetenschap Prof. Mr. Drucker, tot voorbeeld te nemen.

Van de taalwetenschap geldt, om te beginnen, hetzelfde, wat Prof. Drucker van het recht zegt: „Welbewust heeft hij (d.i. de student der H.H.S.) zich zijn loopbaan gekozen en deze ligt niet op het gebied van het recht.” De jonge student in de handelswetenschappen „vraagt in de eerste plaats, op wat voor wijze de studie van het recht voor hem van nut zal zijn. Laten we hem zelf het antwoord geven, dan zal dit vermoedelijk aldus luiden, dat hij hoopt wat wetkennis op te doen, die hem in zijn verder leven misschien wel eens te pas zal kunnen komen.” Uit dezelfde overweging volgen wel de studenten ook de colleges in de handelsterminologie der vreemde talen. Van taalkennis en -wetenschap geldt wederom hetzelfde, wat de rechtsleeraar van rechts- en wetkennis zegt: „Zeker, wat kennis van onze wetgeving is een niet te vermaden bezit voor wien dan ook, en niet in de laatste plaats voor den koopman. En toch is dit niet de voornaamste reden, waarom ik met genoegen de rechtswetenschap zie op ons program van studie. Van meer belang acht ik, dat de studie van het recht den student leert *nadenken*, leert *lezen* en *schrijven* en ten slotte hem *eenig inzicht* kan geven in hetgeen recht en wet eigenlijk zijn en in wat met wetten kan worden gedaan en wat niet.”

Wat nu is taal eigenlijk? *Psycho-physische handeling*.

Dat het een physische handeling is, begrijpt ieder, die maar „zijn mond open doet”. Dat taal een psychische handeling is, blijkt daaruit, dat wij met het *instrument* taal d.i. het spreekvermogen en -organisme, voorstellingen, denkbeelden, gedachten voor den *geest* brengen! Ieder ontwikkelde weet nu, dat de meeste taaluitingen concrete zinnelijke waarnemingen bevatten en uitdrukken. Die concrete betekenis gaat verloren, wanneer de vorschende geest gaat abstraheren, verband gaat leggen tusschen de ver-

schillende door de taaluiting medegeedeelde voorstellingen enz. De taaluiting wordt zoodoende voor den in bepaalde richting abstraherende tot het uiterlijk *teeken* voor bepaalde *begrippen*, juridische, economische, historische, etc. en ook koopmansbegrippen, waarop zich opbouwen de z.g. geestelijke wetenschappen, die het geestelijk leven bestudeeren aan de hand van uiterlijk waarneembare (objectieve) verschijnselen. Grove onkunde zou laten blijken wie niet weet, dat de taalwetenschap (philologie) één dier geestelijke wetenschappen is.

De philoloog onderzoekt de taaluitingen op haar *inhoud* en stelt het resultaat zijner vorsching ter beschikking van allen, die er belang bij hebben, den economist, jurist, historicus e.a. en ook den koopman. Ieder hunner ontleent er aan hetgeen hij voor zich noodig acht ter bereiking van zijn theoretisch of practisch doel.

Waarom wil „men” nu bij de opleiding van den a.s. koopman alléén de economische, juridische, historische e.a. en niet de philologische begripsoriëntering als *handelswetenschap* en hooger handelsonderwijs laten gelden? Omdat men nog niet voldoende ingezien heeft, dat de philologische oriëntering de andere eerst mogelijk maakt, wat vooral klemt en duidelijk is bij begrippen, in *vreemde* talen weergegeven!

Door de philologie niet te *erkennen* als handelswetenschap in ruimeren zin, hindert men haar en houdt haar er van af, ook op het gebied van den handel, op de koopmanstaal, haar methoden toe te passen ter bereiking van het groote doel: koopmansbegrippen, de voorstellingen en denkbeelden, ontleend aan en toegepast op het groote en internationale handelsgebied, te ontvouwen en aan den a.s. koopman beschikbaar te stellen.

Aan de handelsfaculteiten of -hoogescholen komen toch juist al diegenen bij elkaar, die daarin belangstellen en onderwijzing zoeken ter verkrijging en verdieping van het inzicht niet alléén in algemeen menschelijke verhoudingen, toestanden, voorstellingen enz., maar voornamelijk in die van den „handel”. Aan de universiteiten zou de a.s. koopman misschien ook wel vinden, wat hij zoekt, maar tot nog toe slechts in een reeks van verschillende faculteiten, die al het ook wel voor hem wetenswaardige in *zoodanigen vorm* geven, dat in de *eerste plaats* de a.s. economist, jurist, historicus, geograaf, medicus, litterator en leeraar, ieder voor *zijn practische beroepsdoeleinden* er het meeste mede gebaat is. Wie koopman wilde worden, ging dus niet naar de universiteiten, maar sloeg zich door de practijk heen, zoo goed en zoo kwaad als het ging, met het onbehaaglijke gevoel, dat hij iets missen moest alléén omdat hij er geen zin in had, eerst in een richting te gaan studeeren, die naar een *ander beroep* uitging.

Eindelijk gaan dan universiteiten over tot de oprichting van een faculteit, waar de verschillende wetenschappen de taak krijgen, haar onderwijs zoo *in te richten*, dat nu ook de a.s. koopman voor *zijn practische beroepsdoeleinden* er het meest mede gebaat is!

De philoloog, blij in de verwachting nu eindelijk die groote belangstelling te vinden voor de taal op handelsgebied, voor welks doorvorsching hij zich uit liefde voor de wetenschap zoo vele opofferingen getroost, zonder dat er aan de universiteit op gelet wordt, omdat de belangstelling daar naar den litterairen of zuiver linguïstischen kant uitgaat, die philoloog, op het punt staande mede te gaan verhuizen naar de nieuwe faculteit, wordt tegengehouden en hem wordt toegeroepen: Herinner je je *ons besluit* niet, dat de a.s. koopman de taalwetenschap niet noodig heeft? *Talen* worden immers „alléén voor *practische doeleinden* onderwezen”¹⁾ en behooren *dus* niet thuis bij universitaire examens²⁾, al dienen die examens er

¹⁾ In het „Rotterdamsch Studentenblad” October 1919. Cursiveering overal van mij. Schr.

¹⁾ Rapport van den Senaat der Universiteit (Amsterdam) ... over Hooger Handelsonderwijs pag. 11.

²⁾ Ibidem.

toe vast te stellen, of de *koopman*-student wel voldoende in al die wetenschappen onderlegd is, die voor zijn immers *practische beroepsdoeleinden* van belang zijn!

Als verpletterd van zulke schitterende logica hoort de philoloog den laatsten vertrekkenden collega van de andere faculteiten de deur dichtslaan en op slot doen. Tot bezinning gekomen, gaat hij als ontwikkeld mensch, dus ook vol hoffelijkheid jegens zijn collega's, hun redeneering eens na, door zich die voorstellingen etc. voor den geest te roepen, die zij door hun taaluitingen blijkbaar bij hem wilden opwekken:

Ongelukkiger redeneering kan hij zich haast niet denken, want zij berust op volslagen miskenning van het doel van wetenschappelijk, hooger taalonderwijs. „Men”, dat zijn zij, wier meerderheid van stemmen den doorslag geeft, kleeft nog maar al te zeer aan de opvatting, dat taalkennis niets anders is, dan een soort *vertaalkennis*, en stelt zich blijkbaar *den* taal-docent voor als een man met een tweektalig woordenboek in de hand, waaruit hij een bepaalde reeks van woorden voorleest en b.v. decreeteert: „Je leert dus van buiten, dat rescontredag in het Duitsch is Stichtag, winstneming = Glattstellung, etc. Maak er dan eens een opstel van: „Vor dem letzten Stichtage gingen viele Verkäufer zu Glattstellungen über;...”” Als de leerling een goed geheugen heeft en dergelijke zinnen, ook in verschillende tijdsvormen enz., in voldoende gauwigheid kan produceeren, dan heet het: Ziezoo, nu weet hij niet alleen, hoe het „instrument” taal gehanteerd wordt, hij heeft zelfs reeds een zekere vaardigheid in het gebruik der taal, dus: hij *kent* de taal!

„Men” begrijpt niet, dat een dergelijke taalkennis, zoo noodig ze op zich zelf ook is, slechts den grondslag vormt, slechts de ruwe, op z'n hoogst gedeeltelijk afgewerkte grondstoffen levert, die naar verdere bewerking en veredeling schreeuwen, opdat ze haar taak kunnen vervullen. Die taak echter is, in te dringen in de psyche van den vreemde taal sprekenden mensch, den vreemdeling; er achter komen, hoe die vreemdeling denkt, wat voor voorstellingen zijn geest beheerschen, aan welke dingen, toestanden, verhoudingen hij die denkbeelden, voorstellingen enz. ontleend heeft, die hij noodzakelijkerwijs in zijn taal uitdrukt. Wien die psyche van den vreemdeling niets kan schelen, die vergenoegt zich met de boven geschetste taal-vertaal-maak-opstel-kennis; wat anders denkt en is dan hij en het zijne, dat is eo ipso „minder”. Voor hem is het dan eigenlijk vanzelf sprekend, dat, om bij het willekeurig gekozen voorbeeld te blijven, de Duitscher voor „laatst” hetzelfde woord gebruikt als hij (al is het dan ook in een „verbasterden” vorm), dito voor „overgaan” etc., en als de vreemdeling nu in belachelijke eigenwijsheid voor „rescontredag” („Stich”(tag) zegt, ja dan moet je 't maar um des lieben Friedens willen van buiten leeren, want anders snapt hij misschien niet eens, wat je van hem *gedaan wil hebben*. Als hij *dat* maar begrijpt, dan heb je je doel toch al bereikt; immers, op discussie behoef, je je niet met hem in te laten, met overreden of zelfs overtuigen behoef je geen tijd te verspillen, ingaan op dingen, toestanden enz., *zoals* die *buitenlander* ze ziet, en daardoor je „kijk op de dingen” te verruimen, kom, cui bono!

Ja, waarom zou, wie zoo redeneert, er zich reken-schap van geven, dat de vreemdeling „Stich”(tag), zegt, omdat hij in dit woord nog altijd de *voorstelling*, van het werkelijke ruilen van goederen („stechen”), *vast houdt!* (Daarmede tevens het middel bewarend, om een helder inzicht in den aard der bepaalde verrichtingen te verkrijgen.) Wat kan het hem schelen, dat die vreemdeling, anders dan hij, blijkbaar *niet* aan het „nemen van speculatieve winst” denkt, wanneer hij van „Glattstellungen” spreekt, enz.

Maar, vragen wij, is het bij redeneeringen van dat gehalte *wonder*, dat er om beurten van elk volk ge-

zegd wordt, dat het andere volken niet *begrijpt?*

„Kennis van de taal is kennis van den die taal sprekenden mensch” is een *gemeenplaats*, voor wie schermt met gezegden als: „Taal” is slechts een „instrument” voor mechanisch-practische hanteering e.d.

De academisch gevormde koopman is die koopman, die door zijn opleiding in staat moet zijn, de dingen niet alleen van verschillende zijden te bezien, maar ze ook zoo te zien, als de buitenlandsche concurrent, of zakenvriend, leverancier en afnemer ze zien. „Scientific Salesmanship” en „Moderne Kundenwerbung” verplaatsen zich daarom in de psyche van den klant, koopman of niet-koopman. Die psyche leert men kennen door handelingen, dus ook taaluitingen, waarin hij zijn gedachten, voorstellingen en gevoelens „uitdrukt”.

De academisch gevormde koopman zal dus, bij de overweging hoe hij zijn beroepshandelingen het doelmatigst zal uitvoeren, bijzondere zorg ook moeten besteden aan de keuze van zijn woorden, er op letten, dat ze de gevoelens van den buitenlander niet onnodig kwetsen, geen verkeerde of ongewenschte denkbeelden doen ontstaan, maar juist die voorstellingen opwekken, die hij ter bereiking van zijn uiteindelijke doel geschikt acht. Dat kan hij echter alléén, wanneer hij eenig inzicht in taal verkregen heeft, geleerd heeft, over taaluitingen *na te denken*, d.i. die dingen, voorstellingen enz., die door de taal van den ander aangeduid werden, nog eens voor zijn *eigen* geest te brengen!

„Nu, te kunnen *nadenken*, lezen en schrijven is een kostelijke vaardigheid, waarvan het bezit voor een ieder van gewicht is, maar zeker óók weer niet in de laatste plaats voor den koopman, die contracten heeft te stellen en te lezen, die rapporten, soms schijnbaar zeer veel, inderdaad zeer weinig belovend, op hun juiste waarde moet weten te schatten, die correspondentie heeft te voeren, waaruit de meest belangrijke verplichtingen kunnen voortvloeien¹⁾.” Deze regelen, voor de studie van het recht bedoeld, zijn eveneens van toepassing voor de studie van die talen, waarvan men reeds op de middelbare scholen de practische hanteering heeft leeren kennen en er zoodanige kennis van heeft opgedaan, dat men, na op iets rijperen leeftijd gekomen te zijn, in staat is, er over *na te denken*.

Wie dit dan *doet*, die zal in staat zijn, zelfstandig te beoordeelen, of zijn eigen voorstelling van zaken, toestanden enz. overeenstemt met en of en waar ze afwijkt van die van den ander. Hoe wordt nu door de wetenschap het onderwijs, dat zulke doeleinden nastreeft, gekwalificeerd? Ik behoeft slechts aan te halen: „Vorming en voorbereiding tot zelfstandige beoordeeling van de maatschappelijke verschijnselen” — taal zal niet plotseling buiten de maatschappelijke verschijnselen gerekend worden — „ook van die op het gebied van den handel, is doel van *hooger*”²⁾ onderwijs, en zal niet voldoende verkregen kunnen worden op de middelbare scholen, noch in avondcursussen aan personen, welke reeds den geheelen dag op kantoor ingespannen bezig zijn en daardoor den tijd en de gelegenheid tot zelfstudie missen³⁾. En verder heet het, dat „zulk onderwijs een wetenschappelijk karakter moet dragen en niet moet geven een nauwbegrensde vakopleiding, doch ook zich niet behoort los te maken en zelfs niet *mag* losmaken van het praktische leven, integendeel *dit beter zal doen kennen*...”⁴⁾

Dat hooger taalonderwijs aan die eischen meer dan voldoet, zal ik met een enkel voorbeeld duidelijk maken. Indachtig aan den eisch: „Het verband met de toekomstige taak der studenten worde (echter) bij

¹⁾ Prof. Drucker l. c.

²⁾ Oorspronkelijke cursiveering.

³⁾ Rapport p. 5.

⁴⁾ Rapport ibid.

het onderwijs in de eerste plaats behouden" ¹⁾, kies ik uit een taalkundig te behandelen „Schlusschein" de uitdrukking: *Erfüllungsort*: Het suffixung geeft een ieder de zekerheid, dat men te doen heeft met een handeling: erfüllen. „Plaats van vervulling" roept bij hem, die zoo vertaalt, slechts een vage voorstelling wakker, ofschoon „erfüllen" en „vervullen" op dezelfde concreet zinnelijke waarneming berusten. Eens voor al er op attent gemaakt, dat een handeling een „subject" vereischt en tevens een voorwerp (object), waaraan alléén de waarneming gedaan kan worden, zal de student zich gemakkelijk voor zijn geestesoog halen het veronderstelde subject, den koopman, bezig een of andere inhoudsmaat (1e object) „vol" te maken met een bepaald goed (2e object). Door middel van „er" wordt verder uitgedrukt, dat de koper een uitgemeten, geheel volle maat verlangt (vgl. *ergänzen*, *erledigen*, *ermessen* etc.), zooals afgesproken was. Men ziet hier dus duidelijk, welke voorstelling in de psyche van den *Duitscher* op den voorgrond treedt. *Vergelijkt* men haar met de voorstelling van den *Nederlander*, zoo merkt men op, dat de laatste bij de uitvoering der *zelfde* handeling in de eerste plaats let op het *goed*. Bij hem is hoofdvorstelling, dat het goed door die handeling voor hem „vrij" (om er over te beschikken) gemaakt wordt, wat hij duidelijk *uitdrukt* door aan die handeling den naam „levering" i.e. „vrijmaking" te geven (vgl. *liberare*, *livrer*, *liefern*, *deliver*)!

Eenvoudige logica leert, dat, waar men van een hoofdvorstelling spreekt, nevenvoorstellingen mede een rol spelen; vandaar dat de koper het vanzelf sprekend vindt, dat de verkoper niet alleen aan den hoofdeisch voldoet, maar ook aan de nevenvereischten, die „Bedingungen" (als verdere 2e objecten) dus ook „erfüllt" enz. Het zij voldoende hier even aan te stippen, dat de docent zich niet kan en zal beperken tot de „koopmanstaal" ²⁾, maar van haar *uitgaande* den blik verder zal doen gaan op de algemeene taal. Het toekomstig beroep echter van den student blijve op den voorgrond. Putten we nog even uit de aan den philoloog beschikbare taalgegevens ter voortzetting van het bovenstaande. Is de koper vooreerst bevredigd, de verkoper zit in onrust, totdat hem de „tegenwaarde" is „voorgeteld" (be-taald, be-zahlt), waarna hij tot „vrede" gebracht, „befriedigt" is. (vgl. *pax*, *pais*: *payer pay*).

Ik moet me tot mijn spijt ontzeggen, in dit bestek meer dan een vluchtigen „coup d'oeil" in de psyche van den „koopman" te doen slaan. Toch hoop ik, dat „men" reeds hieruit zal kunnen concluderen, dat het wel de moeite loont, niet slechts de „litteratuur" van dichters, filosofen, historici e.d. philologisch te onderzoeken, maar ook die van den *koopman*, waarmee de student der handelswetenschappen zich immers voornamelijk heeft bezig te houden, en waarvan hij niet voldoende begrijpt, wanneer hem de mannen der taalwetenschap niet ter zijde staan door hem te geven de op een voortdurend zelfständig philologisch onderzoek opgebouwde *taalkundige beschrijving* van den *handel*, waarvan de op de middelbare scholen verworven taalkennis een vruchtdragende studie waarborgt. En ik houd mij overtuigd, dat „men" het ook aan de taalwetenschap zal willen vergeven, dat zij bij haar onderwijs *naast inzicht* in haar methoden aan den student *ook nog* een uitbreiding en vermeerdering van zijn *taalkennis* bijbrengt; de philoloog neemt het immers ook aan b.v. den jurist niet kwalijk, als hij den student ook wat wetskennis voor zijn toekomstige practische doeleinden medegeeft, of den

geograaf, als hij bij *zijn* onderwijs meerdere kennis b.v. van den loop van rivieren, de ligging van havens, steden, en de daarin zetelende industrieën etc. mededeelt. Niemand zal daarom willen staande houden, dat hun onderwijs *niet* berust op zelfständig wetenschappelijk onderzoek of dat het *geen* wetenschappelijk karakter draagt.

Men sluite dus het oog niet langer voor de waarheid, dat aan de taalwetenschap de plaats inter pares *ook* aan de *handelsfaculteit* of *hogeschool* toekomt, en dat de handelstaal tot de universitaire examens mag worden toegelaten, zonder dat „*quid detrimenti accipiat res publica*"!

Dr. E. E. J. MESSING.

ECONOMISCHE VOORLICHTING OMTRENT HET BUITENLAND VOOR DEN LANDBOUW.

In Mei van dit jaar werd door den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel eene commissie ingesteld, die zal hebben te onderzoeken, welken invloed de belangrijke wijzigingen in het economisch leven, veroorzaakt door de buitengewone omstandigheden, gedurende de laatste jaren, uitoefenen op het land- en tuinbouwbedrijf en op de richting, waarin deze bedrijven zich in het vervolg zullen moeten ontwikkelen, opdat zoowel het algemeen belang als de belangen van de land- en tuinbouwers worden gediend. Al doet de samenstelling van deze commissie ¹⁾ denken, dat de Minister inzonderheid aan cultuurvereischten dacht, toen hij deze commissie in het leven riep, terwijl wij tot titel van dit artikel kozen *economische* voorlichting voor den landbouw, zoo brengt de hiervoren weergegeven taakstelling toch tot uitdrukking, dat de landbouw mede behoort tot die bedrijven, die niet zichzelf den koers kunnen aanwijzen, maar overgeleverd zijn aan de inwerkingen der economische wereldgebeurtenissen. Trouwens de geschiedenis is daar om ons deze toedracht als een oude waarheid te doen kennen.

Beschouwt men economische voorlichting als den dienst, die kennis verschaft over zoodanige feiten, voorvallende buiten den engen bedrijfskring, die nochtans de ontwikkeling van de daarbinnen gevoerde werkzaamheden beïnvloeden, dan is het duidelijk, dat zeker ook het landbouwbedrijf niet verstoken behoort te zijn van zoodanige hulp en voorlichting. In een klein land als het onze zijn die te onderzoeken invloeden in het algemeen in den vreemde gelegen en zonder in twijfel te zijn of voor de economische maatschappij — vooral als men er naar streeft vrijhandelaar te zijn — logisch is van *binnen- en buitenland* te spreken, ²⁾ wordt de economische voorlichting hier te lande beschouwd eene zaak te zijn, die op het buitenland betrekking heeft. Hoe staat het in Nederland met deze bezigheid? Wij zullen ons met de beantwoording van deze vraag in het navolgende bezighouden.

Al geldt „im grossen und ganzen" voor de economische voorlichting van den landbouw wat in het algemeen voor de uitoefening van deze werkzaamheid hier te lande gezegd dient te worden: dat er veelvuldig meer alsnog tot stand te brengen, dan aldus in stand te houden is, zoo valt toch het bestaan van enkele creaties te vermelden. Als natuurlijke consequentie van de algemeen erkende omstandigheid, dat de landbouw als tak van nationale nijverheid, betrekkelijk los staat van de overige ondernemingswereld, behoort het niet te verwonderen, dat wat uit de kringen van den landbouw zelf voor de economische voorlichting gewenscht werd evenzeer op zichzelf kwam te staan en maar in geringe mate aansluiting zocht bij wat uit anderen hoofde voor de berichtgeving uit het buitenland gedaan werd. Daarmee is niet gezegd, dat de Regeering niet bedoelde en er naar streefde haar

¹⁾ Zie Staatscourant No. 117, d.d. 20 Mei j.l.

²⁾ Opmerkenswaardig is het voorbeeld, in de Unie van Noord-Amerika geboden, waar bestaat het officieele „Bureau of Foreign and Domestic Commerce".

¹⁾ Verslag van de lotgevallen der N. H. H. S. . . uitgebracht . . . op 15 Sept. 1919, door den Rector Magnificus Mr. Dr. N. W. Posthumus.

²⁾ Wier bestaan zelfs door den vertegenwoordiger der eigenlijke handelswetenschappen als vanzelf sprekend erkend wordt, vgl. „De Reservevorming der Naamlooze Vennootschap". Rede uitgesproken . . . op 7 November 1919 . . . door den Rector Magnificus I. G. de Jongh; pag. 5.

berichtgeverscorps in den vreemde ook te laten werken ten bate van den landbouw. Van den beginne af aan heeft de landbouw echter bij de berichtgevende werkzaamheid op den achtergrond gestaan. Zelfs kon er in 1900 de aandacht op gevestigd worden, dat in het consulaire reglement geheel vergeten was den landbouw te vermelden bij de onderwerpen, waaraan de consul zijn aandacht heeft te wijden, een verzuim, dat sedert hersteld werd. In de „*Handleiding voor den Nederlandschen Consulair Ambtenaar*”, door het Ministerie van Buitenlandsche Zaken in 1908 uitgegeven, komt als bijlage een leidraad voor betreffende de berichtgeving over den landbouw. Genoemd worden de producten, waarover berichten worden ingewacht. In de verslagen zal moeten gewezen worden op de oorzaken van het afnemen, respectievelijk toenemen, van den invoer van landbouwproducten uit Nederland. Exporteert het ambtsgebied van den consulair ambtenaar — naar de handleiding verder voorschrijft — naar de landen waar ook Nederlandsche producten op de markt komen, dan moeten mededeelingen ingezonden worden over den uitvoer van het land, waarin de consulaire ambtenaar gevestigd is. Berichten aangaande nieuwe cultures op tuinbouwgebied en een aantal met name genoemde landbouwgewassen worden ook ingewacht. Ten slotte moeten nog belangrijke verschijnselen op agrarisch gebied gerapporteerd worden, alsmede de gang van zaken bij industrieën, welke met den landbouw in onmiddellijk verband staan, zooals zuivelindustrie, vleeschindustrie, vlasbewerking, vruchten- en groentenconservatie, aardappelmeelfabricage en strookartonindustrie. Den opsteller van den leidraad heeft het blijkbaar niet aan goede verwachtingen ontbroken!

Ofschoon in de „*Handelsberichten*” en de „*Economische Verslagen*” geregeld mededeelingen, afkomstig uit het landbouwbedrijf, het licht zagen, vernam men uit de kringen der belanghebbenden toch vaak de klacht, dat zij met het gebodene nog niet naar genoeg gediend waren en in zake de voorlichting zeer veel te wenschen overbleef. In het algemeen kleefde aan de berichten het gebrek niet door landbouwdeskundigen verzameld en bewerkt te zijn, de berichten hadden veelal reeds veel van hun waarde verloren op het moment, dat zij in handen kwamen van de geïnteresseerden en uit den aard van de zaak was het karakter der berichten meer berekend voor gebruik door den handel dan voor aanwending in het belang der de cultuur beoefenende bevolkingsgroepen.

Als historisch uitgangspunt voor de opkomst van speciaal voor den landbouw georganiseerde voorlichting omtrent het buitenland, wordt vaak verwezen naar eene commissie van drie leden, die in 1878 uit Friesland naar Denemarken en Zweden op reis ging om daar de bedrijfstoestanden te leeren kennen. In dat jaar bevond men zich reeds in de landbouwcrisis, die in 1886 den Koning aanleiding gaf een commissie van onderzoek in te stellen. In een harer adviezen zegt de commissie, dat in het landsbestuur een zelfstandige afdeling behoort te bestaan, die aan de regeeringszorg ten behoeve van den landbouw kan leiding geven. „Een nauwlettend acht slaan op hetgeen op wetgevend en administratief gebied in het buitenland plaats grijpt, voor zoover dat voor onzen landbouw van belang is, kan zonder behoorlijke organisatie niet worden verwacht.”¹⁾ Zooals uit de woorden van het verslag duidelijk blijkt, werd aan economische voorlichting hierbij nog niet, of althans niet in de eerste plaats, gedacht, maar de commissie trad met haar voorstel toch baanbrekend op en mocht, al moest het nog bijna tien jaar duren, de naleving van haar advies constataren.

Met ingang van 1 Februari 1898 is alles wat op de staatsbemoeiing met den landbouw betrekking had bijeengevoegd tot een „*Afdeling Landbouw*” van het

¹⁾ „*Verzameling van Adviezen, door de Landbouwcommissie aan de Regeering uitgebracht*”, 1891, p. 112.

Ministerie van Binnenlandsche Zaken, daarna, sedert 1905, deel uitmakende van het nieuw gestichte Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel en later henoopt in „*Directie van den Landbouw*” K. B., 7 Maart 1906, No. 12. De Directie van den Landbouw gaf eenige malen blijk van hare belangstelling voor economisch-geographische publicatie, men zie daarvoor in de eerste plaats een aantal nummers uit de serie „*Verslagen en Mededeelingen van de Directie van den Landbouw*”, uitgegeven sedert 1904.

In 1902 volgden de Provinciale Staten van Friesland het Deensche voorbeeld en stelden in Engeland een landbouwconsulent aan. De als zoodanig benoemde functionaris ging in 1910 over in de positie van Rijkslandbouwconsulent te Londen, ressorteerd onder het Departement van Buitenlandsche Zaken, maar rechtstreeks in verbinding staande met de Directie van den Landbouw. In den loop van dit jaar werd het werkveld van dezen ambtenaar, die de eerste en eenigste ambtsbekleeder in dit beroep gebleven is, verlegd naar Frankrijk met standplaats Parijs.

Men is wellicht geneigd uit de omstandigheid, dat onze Rijkslandbouwconsulent in den vreemde nog steeds op collega's wacht, af te leiden, dat sedert zijne benoeming de belangstelling voor een afzonderlijk voor de landbouwbelangen gecreëerde organisatie verflauwde. Dit is toch niet het geval. Op het 67e „*Nederlandsch Landhuishoudkundig Congres*” b.v., in 1915, werd de vraag behandeld of het wenschelijk zal zijn, dat door de regeering meer landbouwconsulenten in den vreemde worden aangesteld. De inleider Dr. H. Molhuysen wees er daarbij op, dat hoe de werkkering van alsnog te benoemen functionarissen ook zou worden, van den beginne af moet gezorgd worden voor een centraal bureau in Nederland, opdat verzekerd is, dat het contact tusschen de consulenten en de landbouwondernemers in Nederland zoo nauw mogelijk zij.²⁾

De vraag was dus om een economische berichten-centrale, waarvoor zich reeds zooveel stemmen hadden laten hooren zoowel in landbouwkringen als vooral ook daarbuiten, in dit geval nu echter expresselijk ingericht voor de behoeften van landbouw en veeteelt. In 1917 is sedert in de algemeene vergadering van het „*Nederlandsch Landbouwcomité*” aan de orde gekomen de instelling van een, naar het genoemd werd, „*Handels-Kamer*” (Handels-Advies-Bureau). De naam doet verwachten, dat hierbij te denken is aan een orgaan, dat wil werkzaam zijn tot het direct tot stand brengen van handelstransacties en inderdaad scheen dit aanvankelijk tot op zekere hoogte ook wel in de bedoeling te liggen, niettemin was reeds dadelijk de bedoeling ook een andere taak voor het bureau weg te leggen en naar hierna blijken zal, is het doen van zaken thans van het programma afgevoerd. Het bleek ter voornoemde vergadering, dat de verwachtingen voor de economische positie van Nederland, die aan de door den oorlog gewijzigde omstandigheden vastgeknoopt worden, de oorzaak waren der verhoogde belangstelling. De voorzitter der vergadering en inleider van het hier besproken onderwerp wees op de noodzakelijkheid, dat de wereld op economisch gebied wordt verkend. Daarvoor zal noodig zijn — aldus de inleider — een verzamelstation, ingericht op een snelle verwerking van de gegevens, welke vanuit het buitenland toevloeien en in staat de verkregen gegevens ter beschikking te stellen van den Nederlandschen producent. Voor dit binnenlandsch station dacht het bestuur van het Landbouwcomité zich nu de meergenoemde „*handelskamer*”. De gegevens uit het buitenland zullen verkregen moeten worden door studie in Nederland van wat in den vreemde gebeurt²⁾ en door deskundigen voor tijdelijk of blijvend naar het buitenland uit te

¹⁾ Verslag pag. 97.

²⁾ Hoeveel hiermede reeds zou kunnen worden tot stand gebracht, hebben wij beschreven in het artikel „*De eerste daad van economische voorlichting aangaande het buitenland*”, pag. 690, v.v. jaarg. 1918.

zenden. Een bedrag van f 10.000 werd door de vergadering voor de uitvoering van het plan gevoteerd en de verwachting werd uitgesproken, dat van de Regeering bereid zou worden gevonden een subsidie te verlenen.¹⁾ Hierin vergiste men zich niet, want bij hoofdstuk X van de Staatsbegroting voor 1920 zijn f 3000 voorgesteld teneinde aan de „Vereeniging de Ned. Landbouw-Handelskamer” te vestigen te 's-Gravenhage een jaarlijksch subsidie te schenken.

Bij de „collecte” op de vergadering van het Landbouwcomité schijnt slecht geteld te zijn, want de memorie van toelichting vermeldt, dat deze drie duizend gulden, plus de bijdragen der belanghebbende organisaties zullen opleveren het benodigde bedrag van f 12.000 om de jaarlijksche kosten van de handelskamer te dekken. O.i. mocht er nog wel een nul aan de rechterzijde van dit getal worden toegevoegd, wil men kunnen verwachten, dat van de nieuw in te richten organisatie resultaten van eenige beteekenis voor den betrokken tak van volksbestaan tegemoet te zien zijn. „Men stelt zich voor — aldus de memorie — dat de Landbouw-Handelskamer in nauw contact met de departementen van Landbouw en Buitenlandsche Zaken zal werkzaam zijn en in verband daarmede zal dan ook een vertegenwoordiger van elk dier departementen in het bestuur der Landbouw-Handelskamer worden opgenomen. Het drijven van handel — zoo gaat de memorie van toelichting voort — hetzij voor eigen rekening, hetzij als tusschenpersoon, is uitgesloten.”²⁾

De concept-statuten van de „N. L. H. werden in eene vergadering in Januari van dit jaar behandeld. Het doel der instelling is aldus omschreven: a. de economische verschijnselen en toestanden in het binnen- en buitenland te bestudeeren en de daarop betrekking hebbende gegevens te verzamelen en te bewerken; b. de oprichting en instandhouding van een inlichtingenbureau; c. het toepassen van andere wettige middelen, waarmede de voornoemde verrichtingen gebaat zijn. Prof. Blink pleitte er ter vergadering voor, dat aan het bureau in de eerste plaats een wetenschappelijke grondslag zal worden gegeven. Sedert heeft — afgescheiden van de gift, bij de begroting voorgesteld — naar het den buitenstaander wil toeschijnen, de belangstelling der direct belanghebbenden zich weer in de notulenboeken geretireerd, althans van een aanstaande opening van het bureau heeft men nog niets vernomen.”³⁾

Als de commissie, welker instelling ons uitgangspunt was, er toe gevorderd is antwoord te geven op de in de tweede plaats haar gestelde vraag: na te gaan, welke maatregelen van overheidswege moeten worden getroffen om aan de ontwikkeling van den land- en tuinbouw in de toekomst steun en leiding te kunnen geven, dan zal zij er wel niet aan kunnen ontkomen er den nadruk op te leggen, dat daarbij zeker ook aan eene verbetering der *economische voorlichting omtrent het buitenland* een belangrijke plaats zal zijn toe te wijzen.

G. E. H.

¹⁾ Verslag pag. 11, v.v.

²⁾ In de Memorie van Antwoord las men ter zake nog: „Dit staat echter wel vast, dat het in vele gevallen het beste is, als belanghebbende organisaties zelve verbinding met het buitenland zoeken.

„Reeds werden in den laatsten tijd vanwege den tuinbouw verschillende afgevaardigden naar het buitenland gezonden om de vooruitzichten van den afzet van onze tuinbouwproducten te bestudeeren en zoowel vanwege het Departement van Buitenlandsche Zaken als van dat van ondergeteekende werd daarbij alle medewerking verleend.

„Geheel in deze lijn ligt het verlenen van subsidie aan het Koninklijk Nederlandsch Landbouw Comité ten behoeve van de op te richten Landbouw-Handelskamer.”

³⁾ Met het subsidie is het tenslotte nog misgelopen, door de aanneming van een amendement Rutgers, waarvan de indiening gemotiveerd werd door eene verwijzing naar de aanzienlijke baten, die bedoeld comité genoten zou hebben uit aan haar verleende uitvoerconsenten. Het amendement is met 58 tegen 11 stemmen aangenomen.

TSJECHO-SLOWAKIJE III.

Silezië. Het vroegere Oostenrijksche Silezië bestond uit twee deelen, het grootere westelijke en een kleiner oostelijk deel, dat door Moravië en de Boven-Oder hiervan was gescheiden. Het zijn bergachtige gewesten en daardoor met een ruw klimaat.

Het Oostenrijksche hertogdom Silezië had een oppervlakte van 5147 K.M². en telde 757.000 inwoners. Naar hun afkomst behooren 43,9 pCt. tot de Duitschers, die voornamelijk in het W. wonen, 31,7 pCt. tot de Polen, meest in het oostelijk gedeelte, terwijl de Tsjechen meest rondom Trappau en in een klein gedeelte van het oostelijk stuk, 22 pCt. der bevolking uitmaken.

Silezië levert steenkolen en ijzer; men vindt er drie hoogovens. De groote voorraad arbeidsvermogen van het stroomend en rollend water, heeft de opkomst der nijverheid zeer bevorderd. De linnenindustrie neemt hier de eerste plaats in; verder komt lakenindustrie, de katoennijverheid, de beetwortelsuikerindustrie en de fabricage van ijzerwaren.

Slowakije. Terwijl de boven beschreven deelen van den nieuwen staat gevormd zijn uit landen, die aan de Oostenrijksche kroon werden onttrokken, vormt Slowakije een gewest, dat eeuwen lang onder heerschappij der Hongaren stond. De Slowaken, die eerst aan de Avaren onderworpen waren, werden door de overwinning van Karel den Grooten hiervan bevrijd en zijn daarna opgenomen in het Groot-Moravische Rijk. Toen dit in 906 door de aanvallen der Hongaren weer te gronde werd gericht, werden de Slowaken afwisselend de speelbal van de aanvallen van Hongaren, Tsjechen en Polen, totdat hun land in 1018 voorgoed aan de Hongaarsche kroon kwam.

De Slowaken, hoofdzakelijk in het bergland van Noord-Hongarije gevestigd, bleven hier hun taal bewaren, die eigenlijk een dialect is van het Tsjechisch. De eerste pogingen om daarin te schrijven (vroeger gebruikte men het Tsjechisch als schrijftaal) dagteekenen van de laatste helft der 18e eeuw. In de 19e eeuw werd door enkele letterkundigen het gebruik van de eigen taal bevorderd en eindelijk het Centraal-Slowakische dialect als schrijftaal aangenomen. De onderdrukking van het nationaal ontwaken der Slowaken door de Hongaren leidde tot verzet, maakte de beweging voor zelfstandigheid krachtiger en deed de Slowaken nader aansluiten bij de Tsjechen, totdat de oorlog gelegenheid aanbood zich met hen tot een republiek te vereenigen. De grootte van dat gebied is nog niet volkomen bekend, evenmin als het aantal inwoners, doch dit wordt op ongeveer 3 millioen geschat. In de mijnbouwstreken vindt men ook vele andere volkselementen, voornamelijk Duitschers. De stad Schemnitz o.a. is opgekomen door den mijnbouw, waardoor in de 12e eeuw Vlaamsche en Neder-Saksische kolonisten dit gewest binnenstroonden.

Slowakije bestaat, uitgezonderd het vlakke laagland langs den Donau, in hoofdzaak uit een bergland, dat zich aansluit bij de Beskiden en de Karpaten. De Waag en de Gran voeren uit dit bergland het water af naar den Donau en in het oosten watert het af op bijstroomen van de Theiss. De zuidelijke uitloopers van dit berggewest vormen het Hongaarsche Ertzgebirge, dat uit een kern van graniet bestaat, die van een reeks ertshoudende gesteenten wordt vergezeld, voornamelijk ijzerertsen, verder koper-, lood- en zinkertsen. Reeds in de middeleeuwen werd hier goud en zilver gewonnen, waaraan mijnsteden als Kremnitz en Schemnitz haar ontstaan dankten. Het gemiddelde ijzergehalte der ertsen van het Hongaarsche Ertzgebirge bedraagt 36—38 pCt. Vele ijzerertsen van hier worden in Moravië en Silezië verwerkt, terwijl ook vele hoogovens in het Ertzgebirge gevonden worden.

Naast den mijnbouw vindt men hier ook landbouw in de vlakten en in de dalen. We hebben er reeds op gewezen, dat de Slowaken zich veel met klein-

nijverheid bezighouden en met allerlei kleine artikelen rondtrekken om die te verkoopen.

* * *

Als wij onze conclusies samenvatten, dan komen wij tot het resultaat, dat Tsjecho-Slowakije een belangrijke economische rol kan vervullen in Centraal-Europa, zoowel op landbouw- als op industrieel gebied. Voor Oostenrijk waren die gewesten van het grootste belang, ook tot voeding der hoofdstad. Een nadeel evenwel voor den nieuwen staat is, dat het verkeer bijna geheel over de landwegen moet geschieden, omdat geen enkele groote rivier het gebied doorsnijdt. Tsjecho-Slowakije heeft enkel kleine gedeelten van den bovenloop van eenige rivieren, die nog moeilijk bevaarbaar zijn. Voor een klein gedeelte heeft men den Donau tot grens gemaakt, en daar heeft men om een economisch doel het nationaliteitsbeginsel geweld aangedaan. Want hier wordt links van den Donau een gebied door Hongaren bewoond bij Slowakije gevoegd. Het bezit van uitsluitend landgrenzen maakt de staatkundige positie altijd min of meer moeilijk en de zee kan niet anders bereikt worden, dan langs andere rijken. Die economisch-geographische positie vereischt diep economisch-staatkundig doorzicht voor het bestuur van dit land, om er dat van te maken, waartoe de natuur het voorbestemd heeft.

H. BLINK.

NOG EENS DE „ARBEITSFREUDIGHEIT“.

De heer H. J. van Braambeek schrijft:

Zeer gaarne wil ik nog even ingaan op het onderschrift, dat de heer C. F. Stork stelde bij mijn artikel onder bovenstaand opschrift. Al moge de heer Stork dan ook géén „sociaal wonderdokter“ zijn, en in de sociale medicijnen wellicht afgestudeerd, dat zal hem toch niet van de verplichting kunnen ontslaan om bij een ziektegeval eerst een behoorlijke diagnose vast te stellen. En in alle bescheidenheid gezegd, meenen wij, dat de heer Stork zulks heeft nagelaten, of liever, dat hij tot een minder juiste diagnose is gekomen.

„In aansluiting hieraan nog een enkel woord over de „motivering van den schrijver, die meent te kunnen constateeren, dat wat hij „arbeidsomlust“ noemt, speciaal in „de laatste jaren is gekomen, tengevolge van dingen met „den oorlog in verband staande. Daardoor beperkt hij „onzen gezichtskring dunkt mij wel wat al te zeer in tegenstelling met den hoofijzer-correspondent, die tot de middeleeuwen terugging! De buitengewone, naar wij hopen, „zeer tijdelijke onlust, waaronder men thans schier overal „lijdt, heeft vooral te doen met loopgraven, demoralisatie „tengevolge van werkloosheid, steuncomité's en dergelijke „dingen; gebrek aan „Arbeitsfreudigkeit“, waarover ik „het in mijn stukje had, is van anderen aard.“

De heer S. stemt dus toe, dat deze lusteloosheid thans vrijwel algemeen is, al hoopt hij ook, dat ze van tijdelijken aard is. Dit laatste betwijfel ik echter ten zeerste. In mijn eigen omgeving merk ik de lusteloosheid evenzeer op als overal elders, terwijl toch het spoorwegpersoneel al heel weinig in aanraking is geweest met loopgraven, werkloosheid en steuncomité. En met het post- en telegraafpersoneel is zulks eveneens het geval; de arbeidsomlust is er even groot als in rijken, waaruit wel soldaten zijn getrokken, waar wel werkloosheid zich voordeed en waar men wel gedwongen was zich tot het steuncomité te wenden.

Is het juist, dat hierin de oorzaak schuilt, dan zal het er met de kwaal in de toekomst voor den heer S. troosteloos uitzien. Want dan komen nog de invloeden, van staatspensioen, verzorging tegen de gevolgen van invaliditeit, ziekte en wat verder nog op het programma van Minister Aalberse staat, de ziekte verergeren. Ook de zorg voor het gezin van den arbeider, door den schrijver in zijn eerste artikel als één der middelen tot genezing aanbevolen, moet dan toch wel zeer homocopathisch werken.

Neen, hoe buitengewoon moeilijk het ook is, om de oorzaken van zulke maatschappelijke ziekten op te diepen, hoe uiterst voorzichtig men ook moet zijn met

het aangeven van een bepaald verband tusschen een maatschappelijk verschijnsel en de daaruit voortvloeiende gevoelens bij groepen van menschen, in den aard en in de algemeenheid van het verschijnsel vinden wij toch een aanwijzing. De heer Stork moge noch gezegd, noch bedoeld hebben, dat „de Arbeitsfreudigkeit in het moderne grootbedrijf zoo goed als verdwenen is“, zoo hij zulks wel gezegd en bedoeld had, zou hij weinig bestrijding hebben gevonden. Trouwens de heer Stork erkent verder in zijn artikel, dat men „thans schier overal“ onder gebrek aan Arbeitsfreudigkeit lijdt, al hoopt hij ook, dat zulks van tijdelijken aard is.

Door de algemeenheid van het verschijnsel moet men het zoeken in een algemeene, voor de geheele arbeidersklasse geldende reden. Heel sterk heeft op de arbeidersklasse ingewerkt het bewustzijn, dat het tot nog toe gevolgde voortbrengingssysteem, waarbij het geheele beheer en de geheele verantwoordelijkheid berust bij de heerschende klasse, voert tot ontzaglijke rampen. De vreugde om weer voor te bereiden door harden arbeid een toestand, die op dezelfde rampen kan uitloopen, is niet bijster groot bij de arbeiders en, dunkt mij, ook zeer begrijpelijk. Want te goed hebben de arbeiders in alle landen en in alle bedrijven gevoeld, dat de gevolgen dezer rampen in de eerste plaats hen zelven treffen. En het is ook om deze reden, dat het aangeprezen middel der socialisatie zoo gereeden ingang vindt, niet alleen bij de socialistische arbeiders. Het oude stelsel van alleenheerschappij der patroons heeft door zijn gevolgen alle vertrouwen bij de arbeiders gedooft, elk ander daartegenover aangeprezen systeem — ook al weten zij niet in onderdeelen, hoe het zal werken — wordt daardoor door hen aanvaard. De arbeiders hebben gezien, dat ze de regeling van voortbrenging en verdeling der goederen niet langer mogen laten in handen van ééne klasse. In het politieke gebeuren kunnen zij hunnen invloed al grootendeels laten gelden, in het industriele leven nog geen enkelen. De heer Stork moge nu dit begeeren een sociale wonderdokterij noemen, het heeft zich heel diep geplant in het begeeren der arbeiders en is daardoor niet te keeren.

De strekking van mijn betoog is geen andere dan den overgang naar dezen vorm van voortbrenging geleidelijk te doen plaats hebben, opdat de gevolgen der arbeidslusteloosheid op niemands hoofd zullen neerkomen. Immers door aan de arbeidersorganen geleidelijkweg medezeggenschap te verleen, zal het besef bij de arbeiders zelven doordringen, dat ze niet aan anderzamen zaak hunne krachten geven, doch aan eene onderneming, die op weg is voor de arbeidersklasse dezelfde beteekenis te krijgen als de coöperatie, de vakbond, de bouwvereniging. Zien wij de zaak goed, dan zal slechts in deze richting de uitweg zijn te zoeken.

Maar ik ben er niet zoo geheel zeker op, dat ook de ondernemers, zelfs zij, die er een stokpaardje in dit opzicht op nahouden, met eenig vertrouwen dit nieuwe pad zullen betreden. Want wat de heer Stork schrijft over Kernen en Fabrieksraden en Looncommissies en wat ik in mijn eigen bedrijf heb gekend onder den naam van Groepsvertegenwoordiging, heeft in het algemeen al bedroefd weinig uit te staan met medezeggenschap. Hoe het bij de onderneming van den heer Stork is, weet ik niet precies, maar gewoonlijk zijn deze dingen instituten, die in de plaats van den vakbond zijn in 't leven geroepen om verzoeken of adviezen omtrent de arbeidsvoorwaarden in te dienen, maar die niet de zwakste stem zelfs hebben in het beheer van de onderneming. Bij al die instellingen is het steeds de patroon, die de eindbeslissing houdt en volslagen baas in eigen huis blijft; zij strekken zich gemeenlijk enkel uit over de arbeidsvoorwaarden en blijven geheel gespeend van zeggenschap over de overige deelen van de onderneming.

Acht ik dus de diagnose van den heer Stork niet

juist gesteld, zijn therapie kan mij evenmin bevallen; zijn medicijn lijkt mij verkeerd. Slechts met de vakvereeniging en niet daartegenover zijn maatregelen te treffen, die het vertrouwen van de arbeiders kunnen winnen. Uit volle overtuiging heb ik er eenige jaren geleden dan ook toe medegewerkt om de kern aan de spoorwegen, daar groepsvertegenwoordiging genoemd, te doen verdwijnen. De tegenstelling medezeggenschap-verlangen en den fabrieksraad verdrijven; is daarom ook maar schijnbaar. Als het „stokpaardje” van den heer Stork slechts op deze wijze practisch is toe te passen zal het . . . een stokpaardje blijven en nimmer een het industriele leven ook maar eenigermate beïnvloedende factor.

En in dit verband wil ik nog even wijzen op het groote voordeel, dat er voor een geleidelijke verbetering der industriele verhoudingen is gelegen in het toekennen van een uitbeleidende functie aan den vakbond. Op het oogenblik worden wij, leiders der vakvereeniging, gezocht in de rijen van hen, die zich voornamelijk met de maatschappelijke dingen vertrouwd trachten te maken en die over wat agitatorisch en organiseerend vermogen beschikken, doch nimmer worden zij op verantwoordelijke plaats gesteld, die enkel uitblinken in de vaktechnische dingen. En deze keuze stimuleert de vakvereeniging in eene richting, die den heer Stork zoo tegenstaat. Zoodra er werkelijk medebeheer wordt toegekend aan de vakvereeniging, zal zij hare aantrekkingskracht ook meer uitoefenen op personen, die min of meer leidende functies bekleeden in het bedrijf en zal zij hare leiders ook moeten zoeken bij hen, die met de bedrijfsaangelegenheden in de eerste plaats vertrouwd zijn. Ook daardoor zal het verantwoordelijkheidsgevoel bij de leden stijgen en zal het een het ander helpen. Te eischen, dat de vakvereenigingsleiders onder de tegenwoordige verhoudingen anders zouden werken dan ze doen, is dan ook een geheel tegennatuurlijke eisch aan hen stellen. De leiders werken volgens den geest, dien de vakvereeniging ademt en die wordt bepaald naar den aard harer werkzaamheden. Hier ligt het primaire punt, waar de verandering moet aanvangen, die inderdaad voor de geheele samenleving van het allerhoogste gewicht is.

H. J. VAN BRAAMBEEK.

Prof. H. W. C. Bordewijk, van wiens hand in het nummer van 3 December jl. het artikel: „Over Discontoverhoging en de Nederlandse Bank”, het licht zag, schrijft alsnog:

„Het blijkt mij van zeer geachte zijde, dat een zinsnede in mijn artikel door haar formulering aanleiding tot een met mijn bedoeling strijdige opvatting kan geven. Op blz. 1098, 2e kolom, midden, zeg ik: „De eigenaardigheid van een circulatiebank is, dat zij, haar „opereerend kapitaal” veranderend, tevens den geldvoorraad wijzigt. Een gewone depositobank, die haar credieten duurder maakt, influenceert alleen beperkend op het aanbod van *crediet*, een circulatiebank beïnvloedt en den omvang der door haar te plaatsen credieten en den omvang der ruilmiddelen.” Zóó algemeen is deze tegenstelling niet te handhaven en ook niet bedoeld. Wanneer een depositobank onder zekere voorwaarden credieten opent in den vorm, dat zij de credietnemers voor een bedrag goed-schrijft, waaruit door chèque en giro wordt geput, vergroot dit z.g. „bankgeld” zeer zeker op gelijke wijze den geldvoorraad als langs den weg van discontoeering en-beleening door de circulatiebank nieuw uitgegeven biljetten. Ik zag en zie het verschil echter hierin: credietoperaties eener circulatiebank vermeerderen *per se* de hoeveelheid circuleerend medium (het geval van oppotten nu daargelaten), *credietverleening door andere banken heeft niet noodzakelijk deze strekking*. Wanneer à deposito ontvangen bankbiljetten weer worden uitgeleend, is er natuurlijk verplaatsing, niet creatie van geld. Toen ik bovenbedoelde zinsnede neerschreef, dacht ik aan dit geval en daarvoor gaat de

redeneering volkomen op. Met het „bankgeld” is het natuurlijk wat anders, chèque en giro verrichten zuivere geldfunctie, zijn zelf geld met alle gevolg van dien voor den prijzenstand. Maar dan is er nog dit: gewoonlijk is basis voor het ontstaan van „bankgeld” een te-goed, dat de rekeninghouder bij de bank heeft staan, *aan deze heeft uitgeleend*. Het komt zeker voor, dat de bank een crediet *opent*, waarop dan chèques worden afgegeven en waaruit giro-betalingen worden gedaan, doch als men het chèque- en girobedrijf in zijn geheel overziet, dan is im grossen und ganzen het *publiek* de geldschietër, verschaft het *publiek* de geldbasis voor deze betalingsmethoden. En zoo kan men, alweer im grossen und ganzen, volhouden, dat bij de „andere” banken de geldcreatie tot basis heeft credietverleening niet *aan* doch *door* het publiek, terwijl bij de circulatiebank het steeds ten behoeve van het publiek aangegane discontoe- en beleeningsoperaties zijn, m.a.w. credieten *aan* het publiek, die de poort voor de geldvermeerdering ontsluiten. Het is duidelijk, dat de „vraag”-rente der circulatiebank onder die omstandigheden meer invloed op de geldvorming zal hebben, dan de „vraag”-rente der andere banken, die immers zelf met betrekking tot de aan het geldverkeer ten grondslag liggende saldi in hoofdzaak *debet* staan en zelfs eenige rente plegen te *vergoeden*.”

Groningen.

H. W. C. BORDEWIJK.

BOEKAANKONDIGING.

Mr. Dr. J. G. Blink, *Beschouwingen naar aanleiding van den woningnood*. Amsterdam, S. L. van Looy, 1919. 86 blz.

De kern van het betoog, door den schrijver geleverd, is, dat de voorziening in den woningnood in de eerste plaats moet uitgaan van de werkgevers (bedoeld zijn blijkbaar vooral de groote werkgevers). De maatregelen, door hen te nemen, moeten verschillend zijn, naarmate van de omstandigheden, vooral van de ontwikkeling der arbeiders. Waar men te doen heeft met onontwikkelde arbeidersgroepen, zal het doelmatig zijn, dat woningbouw en -beheer geheel in handen van den werkgever zijn. Een hooger staand arbeiderspersoneel zal, wil men van succes verzekerd zijn, zelf in belangrijke mate in de leiding moeten worden betrokken. En nog een derde vorm is mogelijk, deze nl., dat de woningen worden gesticht en beheerd door een bouwvereeniging en de rol van den werkgever zich bepaalt tot het contracteeren met de vereeniging: deze stelt haar woningen of een deel daarvan beschikbaar voor het personeel der onderneming tegen een bepaald huurprijs, terwijl de werkgever, zoo noodig, bouwkapitaal verschaft en de huurbetaling garandeert.

Aldus ongeveer de gedachtengang van den schrijver.

Het is zeker te prijzen, dat hij het vraagstuk van de ondernemingswoning, in discussies over het woningvraagstuk gewoonlijk wel wat verwaarloosd, naar voren haalt. Er zijn reeds talrijke ondernemingswoningen en er worden er nog steeds bijgebouwd. Ook samenwerking tusschen werkgevers en bouwvereenigingen komt meermalen voor. Het is wel de moeite waard, de vraag te stellen, wat wij van een en ander hebben te denken.

Bij de beantwoording van deze vraag is, dunkt mij, een eerste overweging deze, dat in verschillende gevallen medebetaling door de werkgevers in de woningkosten billijkerwijze mag gevorderd worden. Er zijn kleine, en ook middelgrote gemeenten, waar een sterke woningbehoefte ontstaat enkel door de vestiging of uitbreiding van één of enkele ondernemingen. Die behoefte kan in de tegenwoordige omstandigheden alleen worden bevredigd op dezen voet, dat de woningexploitatie jaarlijks een groot tekort oplevert. En nu is het wel vreemd en weinig gemotiveerd, als dat tekort geheel gedragen wordt door de publieke kassen en de onderneming vrij uitgaat, hoewel men toch rede-

lijkerwijze zou mogen eischen, dat zij, tegenover de voordeelen van de vestiging in die bepaalde gemeente, ook de financieele nadeelen op zich neemt, die van die vestiging het onmiddellijk gevolg zijn.

Maar moet men nu verder gaan en wenschen, dat de werkgever niet alleen, waar daartoe aanleiding is, medebetaalt, maar ook leiding of medeleiding heeft in woningbouw en -beheer? De schrijver wijst op de economische en organisatorische kracht van de groote bedrijven, die zodoende aan den woningbouw kan ten goede komen en men kan hem toegeven, dat een flink beheerde onderneming ook den woningbouw flink zal aanpakken. Maar hier staan nadeelen tegenover, waarover de schrijver wel heel luchtig heenglijdt. Tegenover het bezwaar, dat de arbeider bij beëindiging van het dienstverband de woning moet verlaten, is zijn redeneering: ja, niemand is geheel zeker van zijn woning; als zij verbrandt, is men haar ook kwijt. Een dergelijke argumentatie kan men toch moeilijk ernstig nemen. In werkelijkheid scheidt de fabriekswoning, waarvan bij arbeidsconflicten de huur dadelijk kan worden opgezegd, voor den arbeider tegenover den werkgever afhankelijkheid als huurder, naast de bestaande afhankelijkheid als werknemer, die voor hem bedenkelijk is en ook door hem als zoodanig wordt gevoeld.

Bovendien echter, al is de persoonlijke verhouding tusschen werkgever en arbeider nog zoo goed, het is voor den laatste niet aangenaam, denzelfden man, die reeds gedurende den werktijd zijn „baas” is, ook nog in zijn vrijen tijd als „huisbaas” te hebben. Er is hier, ook bij loffelijke bedoeling en bij model-woningbouw en -beheer, een psychologische factor in het spel, dien men niet moet geringschatten. Ik geloof, dat tal van werkgevers dit tegenwoordig ook wel inzien.

Hiermede wil ik niet zeggen, dat geen enkele vorm van woningbouw en -exploitatie denkbaar is, waarbij de onderneming medewerkt en tevens de arbeiders zeggenschap hebben en bevrediging vinden. Intuschen, welke vorm of vormen hier in aanmerking komen, kan alleen de practijk leeren. En hier kom ik op mijn hoofdbezwaar tegen dit boekje.

Het zou zoo interessant geweest zijn, als de schrijver een overzicht gegeven had van het vele, dat in binnen- en buitenland bestaat op het gebied van ondernemingsbouw en van samenwerking tusschen onderneming en bouwverenigingen. Hieraan had dan moeten worden vastgeknoot een kritische beschouwing, aan de hand van de litteratuur en van de inlichtingen, die werkgevers en vakverenigingen den schrijver, op zijn vraag, wel niet zouden hebben onthouden. Dan was onze litteratuur over het woningvraagstuk met een verdienstelijke en oorspronkelijke bijdrage verrijkt. Juist een proefschrift (zooals dit boekje is) kan op deze wijze iets goeds worden. Men krijgt dan een behoorlijk geordende verzameling van materiaal, die altijd met vrucht kan worden geraadpleegd en voor den jeugdigen schrijver zelf is het een voordeel, dat hij de feiten kan laten spreken en met zijn eigen opinie wat terughoudend kan zijn. Het hier besproken geschrift daarentegen geeft niets anders dan eigen opinie, wat wel jammer is. Ik hoop dan ook, dat de schrijver het onderwerp, dat hem blijkbaar belangstelling inboezemt, niet zal loslaten en ons alsnog een gedocumenteerde verhandeling daarover zal geven.

Mr. H. J. NIEBOER.

Dr. Walter Schweer, Die Türkisch-Persischen Erdölvorkommen. Hamburg, L. Friederichsen & Co., 1919, „Abhandlungen des Hamburgischen Kolonial Institutes”. Band 40.

Het werk van Dr. Walter Schweer is een serieuze poging tot volledige beschrijving van de Perzische en Mesopotaamsche Petroleumkwestie. Uit den aard der zaak heeft de schrijver zijn gegevens moeten halen uit gepubliceerde mededeelingen en hoewel men ingewijde zou moeten zijn om de mededeelingen van Dr.

Schweer te completeeren of te corrigeeren, ontsnapt men niet aan den indruk, dat wellicht hier en daar het rapport van Dr. Schweer door gebrek aan authentieke bronnen aanvulling behoeft. Zooals Dr. Schweer in zijn voorwoord zegt, werd met het werk begonnen einde 1915 en werd het afgesloten einde 1918. De positie van Duitschland is in die 3 jaren zoozeer gewijzigd, ook wat betreft den eventueelen invloed van Duitschland in Mesopotamië, dat van een zuiver Duitsch standpunt gezien het werk wel wat uit den tijd genoemd mag worden.

Het petroleumvraagstuk in het algemeen en dat van Mesopotamië en Perzië in het bijzonder, is zoowel op technisch, geologisch, als op economisch gebied zoo gecompliceerd en er is daarover nog zoo weinig in druk verschenen, dat het geen verwondering behoeft te wekken, dat Dr. Walter Schweer's werk in vele opzichten de gecompliceerde problemen slechts even aanraakt. Niettegenstaande dat, mag het werk aangemerkt worden als een verdienstelijke poging tot publicatie over de Perzische en Mesopotaamsche Petroleumkwestie.

Eenige kaarten of foto's lichten het werk toe, als ook verschillende bijlagen in den vorm van concessies, contracten, etc.

De Nederl. Vereeniging „Landverhuizing”, Bezuidenhoutsheweg 30 te 's-Gravenhage, heeft met medewerking van de Nederl. Zuid-Afrikaansche Vereeniging een gidsje uitgegeven, getiteld *De Unie van Zuid-Afrika, inlichtingen en wenken voor hen, die over landverhuizing naar deze landen denken.*

Al is de Ver. „Landverhuizing” gelukkig geen onbekende meer, zoo zij hier nog eens het doel dier vereeniging in herinnering gebracht. Zij beoogt:

- het geven van voorlichting aan hen, die er over denken als landverhuizer Nederland te verlaten;
- het verlenen van bijstand bij de uitvoering van dit voornemen;
- het houden van voeling met hen, die geëmigreerd zijn. Een en ander met uitsluiting van propaganda voor landverhuizing en van financieele hulp aan emigranten.

De inlichtingen worden geheel gratis verstrekt.

Het thans verschenen boekje wil een algemeen denkbeeld geven van Zuid-Afrika, „een land der toekomst”. Maar daarom is, zooals in het voorwoord nadrukkelijk gezegd wordt, de bedoeling met dit boekje geenszins den aspirant-emigrant over te halen om naar een of ander deel van Z.-Afrika te trekken. Het doel is uitsluitend om voor dengeen, die landverhuizing naar Z.-Afrika in overweging heeft genomen, inlichtingen ter beschikking te stellen.

Wij gelooven, dat de vervaardigers zich goed van hun taak hebben gekwet. Wellicht had nog eenige aandacht aan de kosten van uitrusting geschonken kunnen worden; ook enkele voorbeelden over de rentabiliteitskansen van eene private onderneming zouden zeker voor de aanstaande ondernemers van groote waarde geweest zijn. Dergelijke becijferingen zijn natuurlijk niet zoo eenvoudig te geven, maar de betekenis er van zou grooter zijn dan hier en daar bij de bespreking der takken van volksbestaan de vermelding van enkele marktprijzen. Een inhoud of registratie mag bij een tweeden druk niet ontbreken.

Verstandig uitgevoerde landverhuizing in het algemeen en die naar gebieden van Nederlandschen stam in het bijzonder, is voor ons land van zoo groote betekenis, dat het nuttig werk der Vereeniging „Landverhuizing” zeker met waardeering ontvangen moet worden.

Na dezen eersten stap zullen gidsjes voor andere gebieden nu kunnen volgen. In Noord- en Zuid-Amerika ligt nog een rijk gebied te beschrijven. De belanghebbers kunnen het boekje over Zuid-Afrika bij aanvraag gratis ontvangen.

Wij ontvingen Publicatie van de Afdeeling Handel in 1919, No. 4: *Beplante Uitgestrektheden in het Groot-Landbouwbedrijf in Ned.-Indië.*

Door de Afdeeling Handel van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel te Buitenzorg werd ultimo 1918, evenals zulks het geval was in 1917, een onderzoek ingesteld naar de uitgestrektheden, welke in de kolonie met eenige overjarige cultuurgewassen zijn beplant, en wel naar gegevens, verkregen van de betrokken ondernemingen.

Evenals in Augustus 1917 omvatte het onderzoek *alleen* ondernemings-aanplantingen, en wel van de gewassen: cacao, coca, kapok, kina, klapper, koffie, aetherische-oliegewassen, oliepalm, rubber, thee en touwvezels.

De resultaten van dat onderzoek zien, als de voornoemde publicatie No. 4 van de Afdeeling Handel in 1919, het licht.

In het werkje is slechts in enkele gevallen een vergelijking gemaakt met de resultaten, verkregen bij vorige onderzoekingen.

Over de *rubber* vindt men het navolgende:

„Bij deze cultuur valt een zeer belangrijke vooruitgang waar te nemen. Terwijl in 1914 op Java de ongemengde aanplantingen een oppervlakte besloegen van 38.538,1 H.A., bedroeg dit cijfer voor 1917: 56.700,9 H.A. en steeg het in 1918 tot 73.292,9 H.A.

„Voor de Buitengewesten zijn deze cijfers 98.564 H.A. in 1914, 108.359,9 H.A. in 1917 en 150.221,3 H.A. in 1918.

„Waar de groote toeneming van den ongemengden aanplant in 1917 ten deele moest worden toegeschreven aan de omzetting van vele gemengde in ongemengde aanplantingen, is dit voor 1918 niet meer het geval; het aantal der gemengde aanplantingen op Java en Madoera, dat 218 in 1917 bedroeg, steeg tot 250, terwijl deze cijfers voor de Buitengewesten vrijwel gelijk bleven, nl. 61 in 1917 tegen 63 in 1918.

	1914	1917	1918
Java	26.928,2	50.967	68.628,7
B. G.	94.838,1	105.923,6	147.293,3
Ned.-Indië ..	121.766,3	156.890,6	215.922,8

„De aanplantingen bestaan vrijwel geheel uit *Hevea Brasiliensis*, waarvan de uitgestrektheid, ongemengd, in 1917, blijkens vorenstaand staatje in H.A. uitgedrukt, toenam met pl.m. 35.000 H.A. of ruim 25 pCt. van die in 1914. In 1918 bedraagt de uitgestrektheid 94.155,9 H.A. meer dan in 1914 en 59.031,6 H.A. meer dan in 1917 of in procenten uitgedrukt een toename met 77,5 pCt. sinds 1914 en met 38,5 pCt. sinds 1917.”

MAANDCIJFERS. RIJKSPOSTSPAARBANK.

OCTOBER	1917	1918	1919
Inlagen	f 7.123.583	f 8.330.140	f 11.067.588
Terugbetalingen ..	„ 6.785.770	„ 8.140.003	„ 11.577.297
Tegoed der inleggers op ultimo	„ 215.611.717	„ 229.716.714	„ 260.463.474
Nom. bedr. der uitst. staats-schuldboekjes op ultimo	„ 28.164.500	„ 31.643.600	„ 36.463.200
Spaarbankboekjes:			
Aantal nieuw uitgegeven	9.697	10.930	12.392
Aantal geheel afbetaald	6.787	5.639	7.635
Aantal uitstaande op ultimo	1.757.280	1.808.246	1.881.552

EMISSIES IN NOVEMBER 1919.

Provinc. en Gemeentelijke leeningen f	3.496.875,—
zijnde:	
Dordrecht f 1.000.000,— 6 % obl. à 99 ⁷ / ₈ %.	
's-Hertogenbosch f 1.000.000.— 6 % obl. à 100 %.	
Hilversum f 1.500.000,— 6 % obl. à 99 ⁷ / ₈ %.	
Bank- en Crediet-instellingen	33.300.000,—
zijnde:	
Bank-Associatie Wertheim en Gompertz 1834 en Credietvereniging 1853 f 5.000.000,— aand. à 116 %.	
Hollandsche Bank voor Zuid-Amerika f 4.000.000,— aand. à 125 %.	
Nederlandsche-Indische Handelsbank f 10.000.000,— aand. à 225 %.	
Hypotheekbanken (werkzaam in Nederland)	200.000,—
zijnde:	
Friesch-Groningsche Hypotheekbank f 500.000,— aand. (waarvan 20 % storting) à 200 %.	
Transporteeren .. f	36.996.875,—

ONTVANGSTEN VAN SPOOR- EN TRAMWEGMAATSCHAPPIJEN AUGUSTUS 1919.

(Ontleend aan „de Ingenieur“.)

Namen der Maatschappijen.	Personenvervoer.	Goederenvervoer.	Totale ontvangsten.	
			Augustus 1919.	Augustus 1918.
Maatsch. tot Expl. van S.S., N.C.-S. en Noord-Brab. Duitse Spoorwegmaatschappij	f 4.148.341,—	f 4.587.458,—	f 8.943.743,—	f 7.512.701,— ¹⁾
Holl. IJzeren Spoorwegmaatschappij	„ 4.306.991,—	„ 2.443.443,—	„ 6.915.943,—	„ 5.320.695,— ¹⁾
Tramw.mij. „de Meijerij“	—	—	„ 33.682,28	„ 29.105,77 ¹ / ₂
Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg-mij.	„ 18.160,13	„ 17.919,98	„ 37.188,86 ¹ / ₂	„ 39.085,47 ¹ / ₂
Nederlandsche Tramwegmaatschappij	„ 89.604,78	„ 67.508,65	„ 161.306,71	„ 138.346,23 ¹ / ₂
Rotterdamsche Tramwegmaatschappij	—	—	„ 236.237,61 ¹ / ₂	„ 197.828,13 ¹ / ₂
Westlandsche Stoomtramwegmaatschappij	„ 40.182,42 ¹ / ₂	„ 15.047,11	„ 55.984,12 ¹ / ₂	„ 62.201,62
Gemeentetram te Amsterdam	„ 894.645,10	—	„ 894.645,10	„ 614.626,09 ¹ / ₂
Haagsche Tramweg-maatschappij	„ 503.175,44 ¹ / ₂	—	„ 506.213,09 ¹ / ₂	„ 415.788,38
Rotterdamsche Electriche Tramweg-mij.	„ 426.950,51 ¹ / ₂	—	„ 426.950,51 ¹ / ₂	„ 303.124,94 ¹ / ₂
Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij	—	—	—	—
lijn Samarang—Vorstenlanden—Willem I..	—	—	„ 711.000,—	„ 716.634,—
Oost-Java Stoomtramwegmaatschappij	—	—	—	—
lijn Madoera—Ngoro	—	—	„ 25.000,—	„ 18.300,—
lijn Soerabaja—Krian	—	—	„ 68.200,—	„ 59.900,—
Samarang—Cheribon Stoomtramwegmaatsch..	—	—	„ 449.100,—	„ 390.800,—
Samar.—Joana Stoomtramwegmaatschappij ..	—	—	„ 332.900,—	„ 288.600,—
Serajoesdal Stoomtramwegmaatschappij	—	—	—	—
lijn Maos—Bandjarnegara	—	—	„ 94.200,—	„ 65.100,—
lijn Bandjarnegara—Wonosobo	—	—	„ 10.000,—	„ 10.700,—
Kediri Stoomtram-Maatschappij	—	—	„ 83.300,—	„ 73.148,—
Malang Stoomtram-Maatschappij	—	—	„ 90.500,—	„ 74.022,—
Deli-Spoorweg Maatschappij	—	—	„ 533.000,—	„ 490.726,—

De ontvangsten der groote maatschappijen, die in „de Ingenieur“ ontbreken, zijn aan het „Maandschrift Centr. Bureau Statistiek“ ontleend.

¹⁾ Definitieve opgave.

Transport... f 36.996.875,—
 Industriële Ondernemingen ..... „ 9.050.000,—
 zijnde:
 Nederlandsche Scheepsbouw-Maatsch.
 f 2.000.000,— aand. à 135 %
 Metaalbuizenfabriek Mij. „Excelsior”
 f 250.000,— aand. à 120 %
 N.V. Zeeuwsche Confectiefabriek
 f 75.000,— aand. à 115 %
 N.V. Nederlandsche Confectiefabriek
 v/h. A. Cohen & Co. f 500.000,—
 6 % cum. pr. winstd. aand. à 98 3/4 %
 Maatschappij tot vervaardiging van
 snijmachines volgens „v. Berkel's
 Patent” en van andere werktuigen
 f 1.500.000,— 6 % obl. à 100 %
 N.V. Lijm- en Gelatinefabriek „Delft”
 f 450.000,— aand. à 160 %;
 f 450.000,— 6 % cum. pref. aand.
 à 100 %
 Maatschappij tot Exploitatie v. Zeep-
 fabrieken f 1.150.000,— 6 % cum.
 pref. aand. à 100 %
 f 1.150.000,— 6 % cum. pref.
 winstd. aand. à 100 %
 N.V. U. Twijnstra's Oliefabrieken
 f 500.000,— 6 % cum. pref. winstd.
 aand. à 100 %

Cultuurondernemingen, Handelsvereenigingen en Handelsvenn. .... „ 489.760,—
 zijnde:

N.V. Handelsmaatschappij en Technisch Scheepvaartbureau „Navis”
 f 222.000,— aand. à 108 %
 N.V. Stoomhoutzagerijen Houthandel
 v/h. de Wed. C. Steelswijk f 250.000,—
 6 % cum. pr. winstd. aand. à 100 %

Scheepvaart-Maatschappijen ..... „ 14.775.000,—
 zijnde:

Nationale Stoomvaart-Maatschappij
 f 500.000,— aand. à 115 %
 N.V. Nationaal Bezit van aandelen
 Koninklijke Nederlandsche Stoomboot-Maatschappij f 5.000.000,—
 aand. à 200 %
 N.V. Stoomvaart-Maatsch. „Oostzee”
 f 2.000.000,— aand. à 210 %

Diversen ..... „ 1.494.000,—
 zijnde:

Vereeniging der Broeders van Liefde
 te Venray f 400.000,— 5 1/2 % obl.
 à 98 1/2 %
 Hoogheemraadschap „de Krimpener-
 waard” f 410.000,— 5 % obl. à
 100 %
 N.V. Algemeene Exploitatie- en Handel-
 Maatschappij f 40.000,— aand.
 à 100 %
 N.V. Amsterdamsche Rijtuig-Maatsch.
 f 500.000,— aand. à 130 %

Spoorwegleeningen ..... „ 3.060.000,—
 zijnde:

Semarang-Cheribon Stoomtram-Mij.
 f 2.000.000,— aand. à 153 %

Totaal.... f 65.865.635,—

Bovendien:

f 81.800.000,— 2/m. Schatkistpromessen à f 991,90
 „ 3.072.000,— 4 1/2 % Schatkistbiljetten „ „ 1001,57
 terwijl voorts ook hier te lande gelegenheid bestond tot
 inschrijving op de uitgifte van frs. 75.000.000,— aand.
 Banque Nationale Française du Commerce Extérieur.

Totaal der emissies in Januari .. f 351.300.909,—
 Februari .. „ 32.726.200,—
 Maart .... „ 35.629.547,50
 April .... „ 16.512.875,—
 Mei ..... „ 42.243.720,—
 Juni ..... „ 80.519.075,—
 Juli ..... „ 277.824.815,—
 Augustus .. „ 13.503.019,—
 September .. „ 147.090.495,—
 October.... „ 49.552.990,—
 November .. „ 65.865.635,—
 Algemeen Totaal ..... f 1.112.769.280,50

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

N.B. *** beteekent: Cijfers nog niet ontvangen.

GELDKOERSEN.

BANKDISCONTO'S.

	13 December 1919	20 Juli 1914
Ned. (Disc. Wissels. 4 1/2 sedert 1 Juli '15		3 1/2 sedert 23 Mrt. '14
Bank (Bel. Binn. Eff. 4 1/2 „ „ 1 „ '15		4 „ 23 „ '14
(Vrsch. in R.C. 5 1/2 „ „ 19 Aug. '14		5 „ 23 „ '14
Bank van Engeland 6 „ „ 6 Nov. '19		3 „ 29 Jan. '14
Duitsche Rijksbank 5 „ „ 23 Dec. '14		4 „ 5 Febr. '14
Bank van Frankrijk 5 „ „ 21 Aug. '14		3 1/2 „ 29 Jan. '14
Oostenr. Hong. Bk. 5 „ „ 12 Apr. '15		4 „ 12 Mrt. '14
Nat. Bank v. Denem. 7 „ „ 21 Nov. '19		5 „ 6 Febr. '14
Zweedsche Rijksbk. 6 „ „ 12 Juni '19		4 1/2 „ 6 „ '14
Bank v. Noorwegen 5 1/2 „ „ 11 Mei '19		4 1/2 „ 11 „ '14
Zwitserache Nat. Bk. 5 „ „ 21 Aug. '19		3 1/2 „ 19 „ '14
Belgische Nat. Bk. 3 1/2 „ „ 6 Oct. '19		4 „ 30 Jan. '14
Bank van Spanje .. 5 „ „ 12 Nov. '19		4 1/2 „ 24 Sept. '03
Bank van Italië .. 5 „ „ 10 Jan. '18		5 „ 9 Mei '14
Feder. Res. Bk. N.Y. 4 3/4-5 1/2		—
Javasche Bank.... 3 1/2 „ „ 1 Aug. '09		3 1/2 „ 1 Aug. '09

OPEN MARKT.

Data	Amsterdam		Londen	Berlijn	Parijs	N. York
	Part. disconto	Prolongatie	Part. disconto	Part. disconto	Part. disc.	Call. money
13 Dec. '19	4 1/4	4	5 3/8	4-5/8	—	8-9 1)
8-13 „ '19	4 1/8-3/8 2)	3 3/4-5	5 3/8	4-5/8	—	5 1/2-12
1-6 D. '19	4 1/4-3/8	3 3/4-5	5 3/8	4-5/8	—	5 1/2-7
24-29 N. '19	4-1/4	4-5	5 3/4-7/8	4-5/8	—	6-8
9-14 D. '18	3 1/4-1/2	3 1/2-4 1/2	3-1/2	4-5/8	—	4-6
10-15 D. '17	3 3/4-4	4 1/2-3/4	4 2/8 2)	4-5/8	—	5 1/2-6
20-24 Juli '14	3 1/8-3/16	2 1/4-3/4	2 1/4-3/4	2 1/8-1/2	2 3/4	1 1/4-2 1/2

1) Notering van 12 December. 2) Het particulier disconto der gemeentewissels was in de afgelopen week 3/8-5/8 pCt. hooger.

WISSELKOERSEN.

WISSELMARKT.

De daling van Londen bleef ook deze week ean-
 houden, zoodat weder voor koersen werd verhandeld, die gelijk
 aan en lager waren dan de laagste gedurende den oorlog.
 Ook Parijs liep aanvankelijk nog beduidend terug, ca. 22,65;
 daarna trad eenig herstel in, zoodat weder 24,20 betaald
 werd. Markten waren iets meer gezocht. Een belangrijk her-
 stel kon echter niet plaatsvinden, want na iedere kleine
 verheffing deed overstelpend aanbod den koers weder terug-
 loopen. België liep ongeveer evenwijdig met Parijs. Skan-
 diaavië was opnieuw zeer flauw, vooral Kopenhagen, want
 Stockholm kon zich ten slotte iets herstellen en voor
 Christiania was de daling doorlopend geringer. Zwitser-
 land maakte weder eens een buitengewonen sprong. Een
 oogenblik werd voor 52,40 afgedaan, daarna trad weder
 een snelle daling in, waardoor de koers weder om en bij
 de goudpariteit kwam. Ook Dollars waren plotseling be-
 duidend vaster, ca. 2,68. Spanje zonder verandering. Buenos
 Aires iets vaster. Weenen met tamelijk veel handel op
 dezelfde hoogte; evenals Praag en Warschau.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	Londen 1)	Parijs 2)	Berlijn 3)	Weenen 4)	Brussel 5)	New York 6)
8 Dec. 1919..	10.07 1/2	23.80	5.07 1/2	1.60	—	—
9 „ 1919..	9.98	22.50	5.05	1.45	23.70	2.60 1/2
10 „ 1919..	10.—	22.80	5.35	1.50	23.70	2.60
11 „ 1919..	10.03	23.10	5.35	1.52 1/2	24.25	2.63 3/4
12 „ 1919..	9.97	24.25	5.30	1.55	25.12 1/2	2.67 1/2
13 „ 1919..	9.89	23.75	5.35	1.55	—	—
Laagste d.w. 1)	9.88	22.—	4.95	1.35	23.—	2.59 1/2
Hoogste „ „ 1)	10.15	24.75	5.55	1.65	26.—	2.68 1/2
6 Dec. 1919..	10.10	24.70	5.37 1/2	1.70	26.37 1/2	2.58 3/4
29 Nov. 1919..	10.57 1/2	27.02 1/2	6.10	1.85	28.32 1/2	2.63 3/4
Muntpariteit..	12.10 3/4	48.—	59.26	50.41	48.—	2.48 3/4

1) Notering te Amsterdam. 2) Notering te Rotterdam.
 3) Particuliere opgave. 4) Notering van 5 December.
 5) idem van 28 November.

Data	Disconto's		Beleeningen	Beschikbaar Metaal- saldo	Dek- kings- percen- tage
	Totaal	Hiervan Schatkist- promessen rechtstreeks			
13 Dec. 1919	157.615	80.500	263.977	414.104	56
6 ,, 1919	155.844	81.500	271.101	408.561	56
29 Nov. 1919	146.037	79.500	262.964	411.348	56
22 ,, 1919	137.846	75.000	258.277	413.511	57
15 ,, 1919	139.480	77.000	266.852	410.062	56
8 ,, 1919	153.375	88.000	263.935	408.046	56
1 ,, 1919	149.956	86.000	277.271	407.544	56
25 Oct. 1919	141.166	85.000	238.945	415.636	58
18 ,, 1919	142.813	89.000	227.312	417.741	58
11 ,, 1919	127.119	76.000	229.635	419.592	59
4 ,, 1919	123.773	69.000	231.681	420.245	59
27 Sept. 1919	123.673	61.000	216.579	422.639	60
20 ,, 1919	130.927	65.000	211.468	422.222	60
14 Dec. 1918	219.227	146.800	134.380	470.144	61
15 ,, 1917	67.837	52.000	88.423	518.913	77
25 Juli 1914	67.947	14.300	61.686	43.521 ¹⁾	54

¹⁾ Op de basis van $\frac{2}{5}$ metaaldekking.

Uit de bekendmaking van den Minister van Financiën blijkt, dat uitstonden op:

	6 December 1919	13 December 1919
Aan schatkistpromessen..	f 437.460.000,—	f 440.060.000,—
waarvan rechtstreeks bij de Ned. Bank geplaatst ..	81.500.000,—	80.500.000,—
Aan schatkistbiljetten ..	101.442.000,—	101.442.000,—
Aan zilverbons	41.677.033,—	40.383.791,50

JAVASCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Naast de per mail ontvangen gegevens worden de telegrafisch bekend geworden totaalcijfers der obligo's en uitzettingen en het beschikbaar metaalsaldo van latere data opgenomen.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opsch. schulden
6 Dec. 1919.....	***	***	412.500	
29 Nov. 1919	***	***	409.500	
22 ,, 1919.....	***	***	411.500	
11 Oct. 1919.....	164.647	2.873	294.684	108.163
4 ,, 1919.....	161.046	2.872	289.025	108.415
27 Sept. 1919.....	157.373	2.898	287.544	97.759
20 ,, 1919.....	156.063	2.794	289.025	90.788
30 Nov. 1918.....	104.729	14.694	192.493	96.657
8 Dec. 1917.....	85.962	17.622	173.918	55.571
25 Juli 1914.....	22.057	31.907	110.172	12.634

Data	Dis- conto's	Wissels, buiten N.-Ind. betaalbaar	Beleeningen	Diverse reke- ningen ¹⁾	Beschik- baar metaal- saldo	Dek- kings- percen- tage
6 Dec. 1919		208.000		***	89.250	***
29 Nov. 1919		208.500		***	90.000	***
22 ,, 1919		211.500		***	89.500	***
11 Oct. 1919	12.591	12.781	185.074	34.618	87.220	41
4 ,, 1919	11.872	14.224	185.001	31.960	84.609	41
27 Sept. 1919	11.931	19.966	183.776	18.116	83.441	42
20 ,, 1919	12.239	19.909	180.332	17.296	83.104	40
30 Nov. 1918	8.772	17.778	82.115	17.994	61.893	41
8 Dec. 1917	7.687	32.991	67.351	23.511	57.686	45
25 Juli 1914	7.259	6.395	47.934	2.228	4.842 ²⁾	44

¹⁾ Sluitpost der activa. ²⁾ Op de basis van $\frac{2}{5}$ metaaldekking.

SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opsch. schulden	Disconto's	Div. reke- ningen ¹⁾
15 Nov. 1919 ..	1.059	1.635	1.131	1.518	496
8 ,, 1919 ..	1.060	1.667	1.114	1.536	465
18 Oct. 1919 ..	954	1.618	1.172	1.559	493
11 ,, 1919 ..	951	1.685	1.066	1.566	486
16 Nov. 1918 ..	921	1.627 ²⁾	1.181	1.263	151
17 Nov. 1917 ..	614	1.199	1.036	1.049	1.019
25 Juli 1914 ..	645	1.100	560	735	396

¹⁾ Sluitpost der activa. ²⁾ Hiervan zilverbons 274 dz. gld.

BUITENLANDSCHE BANKSTATEN.

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

BANK VAN ENGELAND.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Currency Notes, in duizenden pond sterling.

Data	Metaal	Circulatie	Currency Notes.		
			Bedrag	Goudd.	Gov. Sec.
10 Dec. 1919	91.660	88.581	343.293	28.500	324.533
3 ,, 1919	91.790	88.134	340.277	28.500	323.890
26 Nov. 1919	87.902	86.694	338.347	28.500	320.077
19 ,, 1919	87.965	85.676	338.835	28.500	320.639
11 Dec. 1918	77.730	67.508	305.085	28.500	285.633
12 Dec. 1917	57.512	43.935	199.434	28.500	173.176
22 Juli 1914	40.164	29.317	—	—	—

Data	Gov. Sec.	Other Sec.	Public Depos.	Other Depos.	Re- serve	Dek- kings- percen- tage ¹⁾
10 Dec. '19	77.205	77.074	20.174	137.694	21.526	13,63
3 ,, '19	84.301	78.809	20.794	146.538	22.106	13,20
26 Nov. '19	38.335	80.080	19.308	100.989	19.658	16,33
19 ,, '19	34.789	80.816	23.268	95.324	20.708	17,49
11 Dec. '18	73.685	95.901	27.418	152.999	28.672	15,89
12 Dec. '17	57.893	91.535	40.416	123.153	32.027	19,58
22 Juli '14	11.005	38.633	13.735	42.185	29.297	52 $\frac{1}{2}$

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

DUITSCHER RIJCSBANK.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Darlehenskassenscheine, in duizenden Mark.

Data	Metaal	Daaraan Goud	Kassen- scheine	Circu- latie	Dek- kings- percen- tage ¹⁾
29 Nov. 1919	1.111.848	1.090.519	9.741.397	31.905.815	34
22 ,, 1919	1.111.596	1.090.763	9.526.765	31.319.050	34
15 ,, 1919	1.112.271	1.091.732	9.468.528	31.123.484	34
7 ,, 1919	1.113.091	1.092.835	9.458.627	30.975.284	34
30 Nov. 1918	2.328.438	2.308.358	4.004.966	18.609.873	34
30 Nov. 1917	2.539.362	2.405.301	1.056.876	10.622.301	34
23 Juli 1914	1.691.398	1.356.857	65.479	1.890.895	93

¹⁾ Dekking der circulatie door metaal en Kassenscheine.

Data	Wissels	Rek. Crt.	Darlehenskassenscheine	
			Totaal uit- gegeven	In kas bij de Reichs- bank
29 Nov. 1919	34.266.286	11.137.577	22.646.700	9.711.700
22 ,, 1919	32.120.097	9.279.504	21.568.200	9.496.400
15 ,, 1919	34.068.476	11.695.316	21.320.300	9.439.100
7 ,, 1919	32.264.906	9.707.802	21.271.100	9.430.500
30 Nov. 1918	22.133.458	10.682.995	14.112.300	4.001.800
30 Nov. 1917	12.234.223	6.045.318	7.024.600	1.043.800
23 Juli 1914	750.892	943.964	—	—

OOSTENRIJKSCH-HONGAARSCHER BANK.

Voornaamste posten in duizenden Kronen.

Data	Metaal en buitend. goud- wissels	Disc. en beleeningen	Bijzondere schuld van Oostenrijk en Hongarije	Bank- biljetten	Rek. Crt. saldt
29 Nov. '19	318.158	15.846.140	32.954.000	51.344.147	7.474.540
23 ,, '19	319.502	14.974.374	32.954.000	50.916.077	7.137.876
15 ,, '19	325.097	14.742.052	32.954.000	50.582.595	7.235.850
7 ,, '19	325.809	14.506.690	32.954.000	49.809.256	7.502.721
23 Juli '14	1.589.267	954.356	—	2.159.759	291.270

¹⁾ waarvan 252.360 goud, 8.984 buitenlandse goudwissels en 56.814 munt- en muntmateriaal zilver.

BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Goud	Waarvan in het Buitenland	Zilver	Te goed in het Buitenland	Buit.gew. voorsch. a/d. Staat
11 Dec. '19	5.577.647	1.978.278	276.308	836.593	26.100.000
4 " '19	5.577.239	1.978.278	280.488	808.641	26.100.000
27 Nov. '19	5.576.962	1.978.278	283.649	***	25.850.000
20 " '19	5.576.574	1.978.278	284.782	***	25.800.000
12 Dec. '18	5.471.383	2.037.108	319.373	1.319.324	16.300.000
13 Dec. '17	5.340.182	2.037.108	245.865	776.748	13.000.000
23 Juli '14	4.104.390	—	639.620	—	—

Data als boven.	Wissels	Uitge- stelde Wissels	Belee- ning	Bankbil- jetten	Rek. Cr. Partic- ulieren	Rek. Cr. Staat
	1.114.619	635.900	1.385.146	37.677.945	3.053.251	94.195
	1.300.427	640.750	1.346.717	37.756.326	2.982.369	50.120
	1.153.456	644.749	1.316.044	37.423.808	3.089.275	52.161
	1.157.634	649.615	1.308.807	37.426.746	3.028.209	79.039
	933.788	1.035.584	1.196.652	29.028.387	2.388.093	227.852
	800.619	1.143.892	1.153.978	22.821.152	2.883.229	39.059
	1.541.080	—	769.400	5.911.910	942.570	400.590

BANQUE NATIONALE DE BELGIQUE.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Metaal incl. buitenl. sald	Beleen. van buitenl. vorder.	Beleen. van prom. d. prootnc.	Binn. wissels en beleen.	Circu- latte	Rek. Cr. partic.
11 Dec. '19	349.931	84.955	480.000	394.097	4.713.734	2.002.582
4 " '19	346.934	84.955	480.000	376.389	4.713.969	1.974.176
27 Nov. '19	352.213	84.955	480.000	387.154	4.670.895	2.134.917
20 " '19	352.103	84.955	480.000	384.651	4.668.899	2.281.641

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Goud	Waarvan voor dekking F. R. Notes	Waar- van in het buit- enland	Zilver etc.	F.R. Notes in circu- latte
14 Nov. '19	2.133.260	1.298.405	146.176	66.846	2.808.456
7 " '19	2.119.565	1.318.135	127.165	67.804	2.806.759
31 Oct. '19	2.138.000	1.309.924	129.923	67.592	2.752.876
24 " '19	2.146.605	1.299.732	132.983	67.956	2.753.457
15 Nov. '18	2.056.777	1.241.536	5.829	53.039	2.562.517
16 Nov. '17	1.584.328	641.326	52.500	52.525	972.585

Data	Wissels	Totaal Deposito's	Waar- van Kapitaal	Algem. Dek- kings-percen- tage 1)	Percent. Goud- dekking i circu- latte
14 Nov. '19	2.595.271	2.881.832	86.769	45,7	47,1
7 " '19	2.623.075	2.807.688	86.267	45,3	46,8
31 Oct. '19	2.522.902	2.725.555	86.013	47,0	48,7
24 " '19	2.450.985	2.729.652	85.863	46,3	47,9
15 Nov. '18	2.175.685	2.383.462	79.903	51,4	50,2
16 Nov. '17	681.719	1.961.747	66.691	71,4	78,6

1) Verhouding tusschen: den totalen goudvoorraad, zilver etc., en de opeisbare schulden: F. R. Notes en netto deposito's met inbegrip van het kapitaal.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Aantal banken	Totaal uitgezette gelden en beleggingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan time deposits
7 Nov. '19	783	13.584.626	1.461.741	13.824.254	2.209.167
31 Oct. '19	783	15.598.438	1.402.026	13.821.061	2.181.473
24 " '19	778	15.425.888	1.387.175	13.658.084	2.056.087
17 " '19	778	15.433.563	1.396.123	13.674.015	2.037.688
8 Nov. '18	751	13.903.015	1.267.855	12.025.989	1.450.896

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 15 December 1919.

De depreciatie der internationale valuta's heeft gedurende de achter ons liggende dagen verdere vorderingen gemaakt. Niet alleen is de verbetering in den koers der Markenvaluta, door velen tegen het einde van het jaar verwacht, uitgebleven, doch het algemeen niveau der internationale betalingsmiddelen is zelfs verder teruggelopen. Het kon niet anders, of een zeer gedrukte stemming op de verschillende fondsenmarkten moest hiervan het gevolg zijn. De handel tusschen de staten onderling toch wordt op deze wijze zeer ernstig bedreigd en vooral voor de Vereenigde Staten is de tegenwoordige loop van zaken bepaald funest te noemen. Behalve de zeer groote vorderingen toch, die de Unie op de landen van Europa bezit en die iederen dag meer in waarde dalen wordt de export ernstig bedreigd, doordat deze landen niet meer in staat zijn de hooge prijzen te betalen, die het gevolg van de daling der internationale valuta (met uitzondering dan van den dollar en de valuta van enkele kleinere staten), zijn.

Meer en meer wind tan ook de overtuiging veld, dat er iets gedaan moet worden, om de totale ontwrichting van het wereldverkeer te voorkomen. Waar er echter nog zoo invloedrijke kringen zijn, die zich tegen een ingrijpen verzetten, is het niet waarschijnlijk, dat zeer spoedig tot afdoende maatregelen het besluit zal worden genomen en ziet het er eerder naar uit, dat het proces van waardevermindering nog eenigen tijd voortgang zal moeten hebben.

Op de verschillende beurzen heeft dit vooruitzicht een drukkenden invloed uitgeoefend. Vooral te New York is de stemming uiterst mat geweest, mede ten gevolge van de steeds opduikende moeilijkheden met de arbeiders. De mijnwerkersstaking, die reeds herhaalde malen als volkomen tot het verledene behoorend is gesignaleerd, heeft in de afgelopen berichtperiode nog met onverminderde hevigheid voortgewoed en hoewel het thans wel den schijn er van heeft, dat men tot overeenstemming is gekomen (immers de mijnwerkers ontvangen een zekere loonsverhoging) heerscht in vele kringen de vrees, dat het tegenwoordige compromis slechts zeer geringen levensduur zal blijken te bezitten. Naast de valutakwestie en de toch in dezen tijd van het jaar gewoonlijk stillen handel was dit een factor, die het groote publiek niet tot het entameeren van nieuwe zaken heeft kunnen bewegen. Ook de geldmarkt heeft nog geen teekenen van blijvende verbetering aangetoond na een aanvankelijke reactie in de notering voor „call-money” tot circa 6 pCt., zijn de laatste dagen weder koersen van 12 pCt. te aanschouwen geweest.

Deze loop van zaken heeft ook op de beurs van Londen zijn invloed niet gemist. Langzamerhand hebben daar ter plaatse Amerikaansche waarden dezelfde „standing” verkregen, als diverse fondsen te Berlijn reeds lang hadden, nl. die van valutawaarden. Ondanks den vrij kalmen handel zijn te Londen dan ook Amerikaansche spoorweg- en industrieele waarden aanmerkelijk in koers gestegen en deze verbetering gaat nog steeds verder, omdat men verwacht, dat aan de depreciatie van het Pond Sterling te New York wel niet zoo spoedig paal en perk gesteld zal kunnen worden. Ook de geldmarkt in de hoofdstad van het Britsche Rijk geeft alle redenen tot bezorgdheid. Ondanks de discontoverhoging worden zeer groote saldi aan de deposito's onttrokken, wijl de verhoging van de rentevergoeding niet opweegt tegen de waardevermindering van het uitgezette geld, als gevolg van de valutadepreciatie.

De gansche tendens te Londen is dan ook lusteloos geweest, ondanks de koersverbetering der internationale fondsen. Men begrijpt daar volkomen, dat deze verheffingen een teeken zijn van de verplaatsing van den invloed van het Britsche Imperium, vooral wat betreft het centrum van den geld- en goederenhandel.

Te Parijs is de beurs kalm gestemd gebleven, terwijl de koersen geen bijzondere variaties hebben aangetoond. Groot aanbod bestaat hier niet, terwijl de vraag juist voldoende is, om sensationeele koersverminderingen tegen te houden. De aandacht van den beurshandel wordt ook eenigszins afgeleid door den stroom van nieuwe emissies, die zich baan heeft gebroken; het spreekt echter vanzelf, dat ook hier ter plaatse de algemeene factoren van valutadepreciatie een rol van groote beteekenis hebben gespeeld.

Te Berlijn bleef de tendens vast, hoewel op sommige dagen toch een reactie van vrij grooten omvang intrad, zelfs voor de z.g. „valutawaarden”. Deze hebben dan ook langzamerhand een dusdanige hoogte bereikt, dat zelfs een verdere achteruitgang van de Mark reeds grootendeels verdisconteerd mag worden genoemd. Dit geldt niet zoozeer voor die waarden, die een internationale markt hebben,

daar hier de juiste verhoudingen van het oogenblik wel door de arbitrage worden bepaald, als wel voor het groote aantal binnenlandsche industriele waarden, waarop de aandacht van het buitenland is gevallen.

Hier dringt ook langzamerhand de overtuiging door, dat de hooge stand van het algemeene koerspeil niet anders is dan een weerspiegeling van Duitschland's wanhopige positie. Zelfs de geweldige omvang van den beurshandel heeft aan deze opinie niets kunnen veranderen. Deze omvang is overigens zoo groot geworden, dat men er ernstig over denkt, de beurs te Berlijn één dag per week, des Dinsdags, te sluiten, teneinde althans eenigermate met het achterstalige werk te kunnen bijkomen. Ook verbindt men er de verwachting aan, dat de regelmatig terugkeerende extra-rustdag de speculatiwoede eenigszins zal kunnen beteugelen.

Te onzent is de markt voor beleggingswaarden uitermate ongeanimeerd geweest. Dit gold zoowel voor staats- als voor gemeente-obligaties en heeft zijn oorzaak voornamelijk gevonden in de verhooving van den algemeenen rentestandaard (prima gemeente-obligaties worden thans met een 6 pCt. rendement aangeboden), benevens in de vooruitzichten voor de komende gedwongen staatsleening. De koersverminderingen van onze inheemsche staatsschuld zijn zeer groot geweest; ook de geldmarkt heeft niet medegewerkt de prijsnoteering gunstig te beïnvloeden.

Op de markt voor buitenlandsche staatsfondsen hebben ongeveer geen afdoeningen plaats gevonden. De mededeeling, dat de Hongaarsche Regeering (onder eenige beperkende voorwaarden) overgaat tot hervatting der rentebetaling op haar schulden heeft tot nu toe geen uitwerking gehad, daar deze rente voldaan wordt in gedeprecieerde Kronenvaluta en derhalve practisch geen resultaat oplevert. In Russische papieren is de handel vrijwel geheel tot stilstand gekomen; tegenover de toch reeds geringe verkooporders kan zoo goed als geen enkele koopopdracht worden gesteld.

	9 Dec.	12 Dec.	15 Dec.	Rijzing of daling.
5 % Ned. W. Sch.	88 1/2	87 9/10	88	- 1/2
4 1/2 % " " "	82 1/8	81 3/4	83 1/2	+ 1 3/8
4 % " " "	78	75 1/10	75 3/8	- 2 3/8
3 1/2 % " " "	65 1/2	65 1/2	65 1/2	-
3 % " " "	55 1/2	53	51	- 4 1/2
2 1/2 % Cert. N. W. S.	47 1/2	46 7/8	44	- 3 1/2
5 % Oost-Indië 1915	90 1/4	88	88 1/2	- 1 3/4
4 % Hongarije Goud	7 1/2	8 3/8	8 1/2	+ 1
4 % Oostenr. Kronenrente	5 1/2	4 11/10	4 1/2	- 3/8
5 % Rusland 1906	18 1/2	18 1/2	18 1/2	- 3/8
4 1/2 % Iwagorod Domb.	17	14	15 1/2	- 1 1/2
4 % Rusland Cons. 1880	16 3/8	15	15	- 1 3/8
4 % Rusl. bij Hope & Co.	17 3/4	16	14 1/10	- 3 1/10
4 % Servië 1895	25	23	24	- 1
4 1/2 % China Goud 1898	63 3/8	53	54	- 9 3/8
4 % Japan 1899	60	53	53	- 7
4 % Argentinië Buitent.	55 1/4	54	54	- 1 1/4
5 % Brazilië 1895	56 1/4	56 1/4	56 1/4	-
5 % " 1913	51 3/4	51 3/4	-	-

De locale markten hebben natuurlijk zeer sterk onder de algemeene tendens te lijden gehad. Het sterkst werden wel aandelen Koninklijke Petroleum Maatschappij door de daling in Ponden en Fransche Francs beïnvloed, daar hier de arbitrage vrijelijk kon ingrijpen. Ondanks de gunstige berichten omtrent het artikel in het algemeen en de gestie der Koninklijke in het bijzonder, moesten de betrokken aandelen zich dan ook een uiterst gevoelig verlies getroosten. Ook aandelen Geconsolideerde Hollandsche Petroleum Maatschappij werden in groote posten aangeboden, censedeels door de contramine, anderdeels door teleurgestelde houders, die tevoren hadden gehoopt op een, zij het geringe, dividenduitkeering en die thans nog daarenboven gedupeerd worden door de depreciatie der Fransche Francs, hetwelk weder den koers der aandelen Astra Romana omlaag drukt. Mede werden aandelen Orion tot lagere prijzen zodanig aangeboden, dat op de meeste dagen geen noteering tot stand kon komen.

Naast petroleumwaarden hebben tabaksuandeelen scherp gereageerd. Ten gevolge van den stilstand in den goederenhandel, worden groote verliezen op de opgeslagen partijen tabak geleden, zoodat niet door de maatschappijen zelve, dan wel door de eerstehandskoopters, waardoor echter de lust om nieuwe partijen uit de veilingen op te nemen, sterk wordt geremd. Hierbij kwam, dat in den aanvang der berichtenperiode geruchten circuleerden omtrent moeilijkheden, waarin een groot aantal tabakshandelaren zich zouden bevinden, geruchten, die ten slotte wel onjuist zijn gebleken, doch die toch niet hebben nagelaten een sterken druk op het koersniveau uit te oefenen. Tegen het slot konden voor

enkele soorten ingrijpende verbeteringen worden behaald, doch over het geheel bleef de tendens mat en lusteloos.

Ook voor rubberwaarden was hetzelfde het geval. De daling van den Pondenkoers heeft het bericht doen ontstaan, dat nu ook de rubberondernemingen minder voor haar product zouden ontvangen, hoewel hier uit het oog wordt verloren, dat de meeste onzer Indische ondernemingen reeds in Indië tot verkoop overgaan en dat tegen prijzen in Hollandsch geld uitgedrukt, hetgeen derhalve de mogelijkheid van valutaverliezen ten eenenmale uitsluit.

De suikermarkt heeft zich in vergelijking met de andere nog het best op peil kunnen houden. De groote winsten, die in de suikerindustrie worden gemaakt, worden ter beurze niet genegeerd, vooral niet, waar zij nog eens duidelijk werden gedemonstreerd in het besluit van het bestuur der Cultuur-Maatschappij der Vorsteulanden om het restant der 5 pCt. obligatielening (nog bedragende circa f 4.600.000) a pari af te lossen. Toch kon zich de afdeling ook niet aan de algemeene lusteloosheid onttrekken, zoodat de koersen ook hier een zekere inzinking te aanschouwen hebben gegeven.

	9 Dec.	12 Dec.	15 Dec.	Rijzing of daling.
Amsterdamsche Bank	189	189	189	-
Ned. Handel-Mij. cert. v. aand.	216 3/8	213	210 1/2	- 6 1/8
Rotterd. Bankvereniging	143 1/2	143 1/2	140 1/2	- 3
Amst. Superfosfaatfabriek.	136 1/4	134 1/4	135	- 1 1/4
Vau Berkel's Patent	137	130	132	- 5
Insulinde Oliefabriek	225	214 1/2	211 3/4	- 13 1/4
Jurgens' Ver. Fabr. pr. aand.	99 1/2	99	99 3/8	- 1/8
Ned. Scheepsbouw-Mij.	140	140	140	-
Philips' Gloeilampenfabriek	850 1/2	837	830	- 20 1/2
R. S. Stokvis & Zonen	546	541	540	- 6
Vereenigde Blikfabrieken	130	128	127	- 3
Compania Mercantil Argent.	262	250 1/2	239 3/4	- 22 1/4
Cultuur-Mij. d. Vorstenland	271 1/4	263 3/4	260 1/4	- 11
Handelsver. Amsterdam	590 3/4	582 1/2	575	- 15 3/4
Holl. Transatl. Handelsver.	114 1/2	114 1/2	114 1/2	-
Linde Teves & Stokvis	197	193 1/2	190	- 7
Van Nierop & Co's Handel-Mij	181	181 1/4	179 3/4	- 1 1/4
Tels' & Co's Handel-Mij	143	139	136	- 7
Gecons. Holl. Petroleum-Mij.	299	293	272 1/2	- 26 1/2
Kon. Petroleum-Mij.	794 3/4	776 1/2	759	- 35 3/4
Orion Petroleum-Mij.	72 1/4	70 1/2	60 1/2	- 12
Steana Romana Petr.-Mij.	147 3/8	135 1/8	139 3/4	- 7 3/8
Amsterdam-Rubber-Mij.	236 1/4	229 3/4	223 1/4	- 13
Nederl.-Rubber-Mij.	112	106 1/2	106	- 6
Oost-Java-Rubber-Mij.	309	300 1/2	297 1/2	- 11 1/2
Deli-Maatschappij	449 1/2	417	418 1/4	- 31 1/4
Medan-Tabak-Maatschappij	220	197	196	- 24
Senembah-Maatschappij	422 1/2	400	402	- 20 1/2

De scheepvaartmarkt volgde eveneens de algemeene lijn, hoofdzakelijk als gevolg van de vrees, dat de ontwrichting van het internationale handelsverkeer minder emploi voor de tonnage zou moeten medebrengen. Ook de voortdurende aanbouw van nieuw materiaal heeft hier een rol gespeeld.

	9 Dec.	12 Dec.	15 Dec.	Rijzing of daling.
Holland-Amerika-Lijn	460	451 1/2	443 1/2	- 16 1/2
" " " " gem.eig.	441 1/2	432	423 1/2	- 18
Holland-Gulf-Stoomv.-Mij.	283	283	283	-
Holl. Alg. Atl. Stoomv.-Mij.	174 1/2	174 1/2	174 1/2	-
Hollandsche Stoomboot-Mij.	228 1/2	226 1/2	226	- 2 1/2
Java-China-Japan-Lijn	325 3/4	319 1/2	307 1/2	- 18 1/4
Kon. Hollandsche Lloyd	185 1/2	174 1/2	168	- 17 1/2
Kon. Ned. Stoomv.-Mij.	236	231 1/4	228 3/4	- 7 1/4
Kon. Paketvaart-Mij.	235	221	222	- 13
Maatschappij Zeevaart	320	310	310	- 10
Nederl. Scheepvaart-Unie.	290	282 1/2	275 3/4	- 14 1/4
Nievelt Goudriaan	555	555	555	-
Rotterdamsche Lloyd	307 3/4	292 3/4	283 3/4	- 24
Stoomv.-Mij. "Hillegersberg"	335	335	335	-
" " " "Nederland"	356	345 7/8	338	- 18
" " " "Noordzee"	152 1/8	150	136	- 16 1/8
" " " "Oostzee"	323 1/2	321	317 1/2	- 6

De Amerikaansche afdeling was doorgaans uiterst mat van stemming, geheel in overeenstemming met New York. Toch zijn hier de koersverschillen per saldo niet al te groot geworden, omdat de koersvermindering veelal werd opgewogen tegen het feit van de waardevermeerdering van den dollar. Hierdoor is het ook te verklaren, dat het aanbod steeds gereedelijk door de arbitrage kon worden opgenomen.

	9 Dec.	12 Dec.	15 Dec.	Rijzing of daling.
American Car & Foundry	140 3/8	144 1/2	144 3/16	+ 3 1/16
Anaconda Copper	125 1/2	122 1/16	122 1/4	- 3 1/4

	9 Dec.	12 Dec.	15 Dec.	Rijzing of daling
Un. States Steel Corp.	108 ⁵ / ₁₆	108 ¹³ / ₁₆	109 ¹ / ₄	+ ¹⁵ / ₁₆
Atchison Topeka	92 ³ / ₈	91 ¹ / ₂	89 ¹⁵ / ₁₆	- 2 ⁷ / ₁₆
Southern Pacific	109 ⁷ / ₈	106 ¹ / ₂	105 ¹ / ₂	- 4 ³ / ₈
Union Pacific	132 ¹ / ₂	132 ¹ / ₈	130 ³ / ₈	- 2 ¹ / ₈
Int.Merc.Marine afgest.	53 ¹ / ₂	51	51 ¹ / ₈	- 2 ³ / ₈
" " " " prefs.	158 ¹ / ₂	158	158 ¹ / ₂	+ ¹ / ₄

De geldmarkt is iets ruimer geworden; na een noteering van 5 pCt. voor geld op prolongatie is deze koers tot circa 4 pCt. teruggelopen.

GOEDERENHANDEL

GRANEN.

16 December 1919. v

De laatste berichten omtrent den stand der Noord-Amerikaansche wintertarwe spreken van schade door insecten, onvoldoende sneeuwbedekking en droogte. Het is echter zeer de vraag, of aan die berichten veel waarde moet worden gehecht en of zij niet moeten worden beschouwd als pogingen om den Europeeschen kooplust voor Amerikaansche tarwe aan te wakkeren. Berichten over insectenschade komen in dezen tijd van het jaar geregeld voor, doch later blijkt meestal, dat de schade meevalt en weinig algemeen is geweest.

In Argentinië valt meer regen dan men daar in dit jaargetijde gewend is. Voor de maïs is dat gunstig, terwijl tarwe en haver er misschien eenig nadeel van ondervinden. In de prijzen aan de Argentijnsche markt komt dat echter niet tot uiting. Zoowel voor maïs als voor tarwe zijn die nog steeds zeer gevoelig voor baisse-factoren en per saldo zijn beide in de afgelopen week iets gedaald. Wel heeft zich een enkelen dag eene vrij belangrijke verhooging voorgedaan, doch deze was het gevolg van de omstandigheid, dat een der Kamers van de Argentijnsche Volksvertegenwoordiging de plannen tot credietverleening aan eenige geallieerde landen heeft goedgekeurd. Het staat echter te bezien, of de Eerste Kamer dat eveneens zal doen. De bedoelde credieten zouden worden gebruikt ter financiering van de inkoop van Argentijnsch graan door de credietnemende landen, zoodat als resultaat van de credietverleening vermeerdering van die inkoop werd verwacht. De lijnzaad oogst in Argentinië maakt met gunstig resul-

taat goeden voortgang. Ondanks de nog steeds verwachte zeer groote opbrengst blijft de prijs vrij standvastig, doch ook dit artikel is in de afgelopen week wat goedkoper geworden. De vraag uit Noord-Amerika blijft voortduren evenals de verschepingen daarheen, terwijl ook Europa bij voortdoring belangstelling blijft toonen. In Engeland zijn zelfs de prijzen van lijnzaad in de afgelopen week gestegen, als gevolg van goede vraag naar olie en van de zeer vaste stemming in Britsch-Indië. Naar verschillende Engelsche havens zijn geregeld tot stijgende prijzen zaken gedaan ter verscheping in de eerste maanden van 1920.

Tarweverschepingen naar Europa blijven van zeer ruimen omvang, maar nog steeds is de van Noord-Amerika verscheepte hoeveelheid onvoldoende tegenover het daar nog aanwezige overschot van den laatsten oogst. Voor andere graansoorten was ook in de afgelopen week in West-Europa, vooral het continent, de belangstelling klein. De Scandinavische landen vertoonen ondanks de lage valuta weder eenige meerdere neiging tot koopen, doch Nederland, België en de achterliggende landen, alsook Frankrijk, toonen weinig kooplust. Zooals reeds in vroegere berichten opgemerkt, is het valuta-vraagstuk daaraan voornamelijk schuld. Ook in Engeland ondervindt men daarvan meer en meer de onaangename gevolgen en ofschoon in tegenstelling met België en Nederland de vraag daar de aanvoeren overtreft, komen er in Noord-Amerikaansche artikelen slechts zeer weinig zaken tot stand. Nu en dan wordt nog Noord-Amerikaansche maïs naar Liverpool verhandeld. Van grootten omvang echter zijn zaken in Plata Maïs naar verschillende Britsche havens op voorjaarsmaanden. Gedeeltelijk zijn die zaken reeds gedaan beneden den maximumprijs van 65/-, waarom weder opnieuw wordt aangedrongen op vrijlating door de regering van den handel in maïs. Nu blijkt, dat de handel in staat is om tot den maximumprijs of zelfs daaronder geregeld aan te voeren, achten velen verdere inmenging der regering uit den boeze. Men dient hierbij echter niet te vergeten, dat verkoop tot den maximumprijs alleen mogelijk is, zoolang de vrachten door de Engelsche regering kunstmatig op laag niveau worden gehouden, veel lager dan het cijfer, dat nog nu en dan voor vrije booten door den gewonnen handel betaald wordt. De vermeerdering van het aanbod van vrachtruimte uit Argentinië, welke men verwachtte als gevolg van de Noord-Amerikaansche kolenstaking, is niet gekomen. Juist door

Noteeringen.

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe Dec.	Mais Dec.	Haver Dec.	Tarwe Dec.	Mais Dec.	Lijnzaad Febr.
13 Dec. '19	226	140 ¹ / ₄	77 ¹ / ₂	13,70 ^a	6,55 ^a	23,20 ⁱ
6 " '19	226	139 ³ / ₈	77	13,80	6,65	23,30 ^b
13 Dec. '18	226	140 ¹ / ₂	74 ¹ / ₂	12,25 ^a	5,80 ^a	19,35 ^t
13 Dec. '17	226	124 ³ / ₄	75 ³ / ₈	12,35 ^a	8,10	15,40
13 Dec. '16	154	89 ¹ / ₄	49 ³ / ₈	11,70 ^a	7,95 ^a	22,50
20 Juli '14	82	56 ³ / ₈	36 ¹ / ₂	9,40 ^a	5,38 ^a	13,70 ^a

¹) per Dec. ²) per Sept. ³) per Jan.

Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.

Soorten.	15 Dec. 1919	8 Dec. 1919	15 Dec. 1918
Tarwe	—	—	—
Rogge (No. 2 Western) ..	—	—	—
Maïs (La Plata)	360,—	367,—	—
Gerst (48 lb. feeding)	440,—	440,—	—
Haver (38 lb. white clipped)	19,50	21,50	—
Lijnkoeken (Noord-Amerika van La Plata-zaad)	265,—	265,—	—
Lijnzaad (La Plata)	825,—	880,—	—

AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor verbruik in Nederland.

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	8-13 Dec. 1919	Sedert 1 Jan. 1919	Overeenk. tijdvak 1918	8-13 Dec. 1919	Sedert 1 Jan. 1919	Overeenk. tijdvak 1918	1919	1918
Tarwe	10.235	213.317	30.245	2.400	138.102	2.920	351.419	33.165
Rogge	506	15.960	—	—	25.653	—	41.613	—
Boekweit	—	4.170	—	—	—	—	4.170	—
Maïs	11.307	208.940	—	—	26.519	4.590	235.459	4.590
Gerst	175	72.130	—	—	63.065	—	135.195	—
Haver	325	38.868	—	—	7.633	—	46.501	—
Lijnzaad	4.018	89.409	—	30	25.596	—	115.005	—
Lijnkoek	4.593	79.768	—	270	500	—	80.268	—
Tarwemeel	—	48.018	756	—	37.435	6.068	85.453	6.824
Andere meelsoorten	—	36.896	19.716	—	10.708	4.286	47.604	24.002

AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor het Buitenland.

Tarwe	—	230.143	386.135	—	—	—	230.143	386.135
Maïs	—	14.372	92.671	—	—	—	14.372	92.671
Rogge	—	56.712	5.174	—	—	—	56.712	5.174
Tarwemeel	—	144.506	69.945	—	—	8.807	144.506	78.752
Gerst	—	62.537	29.834	—	—	—	62.537	29.834
Haver	—	123.757	—	—	—	—	123.757	—
Lijnkoeken	—	2.412	—	—	—	—	2.412	—
Andere meelsoorten	—	119.991	46.954	—	—	9.510	119.991	56.464

de kolenstaking zijn vele booten in Noord-Amerikaansche havens lang vastgehouden, zoodat zelfs het aanbod van vrije vrachtruimte verminderd is. Nu leest men, dat met het eindigen der staking, waardoor deze booten weder bunkerholen zullen kunnen innemen, waarschijnlijk Argentinië weder meer vrachtruimte ter beschikking zal krijgen. De vrachten van Argentinië zijn sedert ons laatste bericht weinig veranderd, doch slechts een enkel charter is in de vrije markt tot stand gekomen.

Ondanks den geringen Europeeschen kooplust blijft de graanmarkt in Noord-Amerika vast. De prijs van maïs te Chicago heeft sterk gefluctueerd in verband met de wisselende uitzichten der kolenstaking, welke de aanvoeren aan de markten belemmerde en sluit aan het einde der week iets hooger dan eene week te voren. Prijzen van andere graansoorten zijn eveneens hoog en rendeeren niet voor verschepingen naar de meeste Europeesche destinaties.

De vooruitzichten van spoedige graanverscheppingen uit Roemenië zijn ongunstiger dan men zich tot voor korten tijd had voorgesteld. Uit officieele berichten verneemt men, dat wegens langdurige droogte slechts zeer weinig wintergraan is uitgezaaid en er is daarin zelfs sprake van de verwachting, dat Roemenië in het komende oogstjaar broodgraan zal moeten invoeren.

Ook uit Rusland komt nog geen enkel bericht, dat op spoedige graanlevering duidt.

Nederland. Ook in de afgelopen week was in Nederland de attentie voor geïmporteerd graan en voederartikelen weder zeer miniem. Maïs is tot steeds dalende prijzen in ruime hoeveelheden te koop. De regeering zal deze week een aanvang maken met de poging om zich van haren maïsvoorraad te ontdoen, en biedt daartoe bij inschrijving 11.000 tons aangekomen Plata Maïs aan. Men mag nauwelijks verwachten, dat op dit oogenblik voor zulk eene groote hoeveelheid koopers te vinden zijn. Zoolang de koers der Belgische franken niet stijgt, is er zooveel goedkoop aanbod via Antwerpen, dat de prijs, welke de regeering zal kunnen maken, haar waarschijnlijk te laag zal zijn. Ook in haver is het aanbod zeer groot en nog telkens daalt de prijs, ook al weder in verband met groote aanvoeren via België. Voor lijnkoeken is de positie al evenmin verbeterd en minder algemeen gebruikte voederartikelen zijn zelfs bijna niet te plaatsen. Gisteren heeft de regeering getracht een klein gedeelte van haar grooten voorraad Indische cocoskoeken te verkoopen, doch de prijs, welke haar in de veiling te Rotterdam is geboden, was zoo laag, dat de koeken zijn opgehouden.

SUIKER.

NOTEERINGEN.

Data	Amsterdam per December	Londen			New York 96% Centrifugals
		Tates Cubes No. 1	White Javas fob.	Americ. Granu- lated cif.	
12 Dec. 1919....	f —	72/-	69/6 ¹⁾	—	7,28
5 „ 1919....	„ —	72/-	71/-	—	7,28
12 Dec. 1918....	„ —	64/9	20/6 a	—	7,28
			20/9 ²⁾		—
12 Dec. 1917....	„ —	53/9	—	—	—
21 Juli 1914....	„ 11 ¹³ /32	18/-	—	—	3,28

¹⁾ Dec. ²⁾ Jan. Maart.

Wegens de lage koersen van vreemd geld stond de exporthandel in suiker hier te lande de afgelopen week nagenoeg stil.

In Duitschland is de Regeering voornemens het dreigende gevaar van verwerking der bieten tot veevoer inplaats van tot suiker te bezweren door den prijs van verbruiksuiker na 31 December 1919 met Mk. 25,— per 50 K.G. loco raffinaderij te verhoogen. Deze Mk. 25,— per 50 K.G. zullen dan verdeeld worden onder landbouwers en fabrieken, welke suikerbieten verwerken.

Indien in Tsjecho-Slowakye het nog ongerooidede gedeelte der suikerbieten, hetwelk op ongeveer 1/3 van den oogst wordt geschat, geheel binnenkomt en verwerkt kan worden, zou bij een rendement van 15 pCt. eene productie van 570.000 tons ruwsuiker bereikt worden. F. O. Licht neemt aan, dat dit cijfer bij een redelijk goeden afloop der campagne tot 550.000 tons moet worden teruggebracht. Met Frankrijk sloot dit land eene overeenkomst voor levering tot Juli 1920 van 100.000 tons suiker tot frs. 210,— per 100 K.G. f.o.b. Hamburg.

Goed ingelichte kringen in Denemarken verwachten

eene suikerproductie van 160.000 tons tegen 144.600 tons in 1918/19 en 136.800 tons in 1917/18.

In Engeland werd witte Javasuiker December-afschep met Sh. 69/6 en Januari met 71/- f.o.b. genoteerd, terwijl stoomende partijen tot Sh. 80/6 c.i.f. werden aangeboden.

De Board of Trade-statistiek luidt:

	November		Jan./Nov.	
	1919 ton	1918 ton	1919 ton	1918 ton
Import riet.....	96.958	50.619	1.041.165	1.258.915
„ biet.....	680	—	680	7.692
„ geraffineerd.	48.036	159	394.480	17.784
Totaal.....	145.674	50.778	1.436.325	1.284.391
Voorraad in entrepot	280.600	415.750	—	—
„ raffinaderijen	25.500	21.600	—	—
Prod. „	74.471	61.019	763.708	679.409
Binnenl. verbruik	131.135	77.725	1.382.171	871.618
Totale export	2.552	64	37.362	1.077

De onlangs gepubliceerde raming van den wereldoogst door Willett & Gray geeft aanleiding tot de opmerking, dat de cijfers voor Duitschland en Tsjecho-Slowakije met resp. 1.300.000 tons en 750.000 tons veel te hoog gegrepen zijn, aangezien volgens de laatste berichten slechts resp. 750.000 en 570.000 tons verwacht mogen worden. Trekt men verder van Willett & Gray's totalen af den oogst in Britsch-Indië, die — zooals herhaaldelijk aangeduid — niet in de statistiek thuis behoort, dan komt men tot het volgende resultaat:

	1919/20	1918/19	1917/18
Totalen Willett & Gray	16.600.000	16.320.654	17.231.243 tons
af Britsch-Indië	2.800.000	2.337.000	3.311.000 „
	13.800.000	13.983.654	13.920.243 tons
te veel aangenomen voor Duitschland en Tsjecho-Slowakije	730.000	—	—
	13.060.000	13.983.654	13.920.243 tons

Op Java blijft de markt zeer vast. Verdere partijen werden uit oogst 1920 verkocht op basis van f 32,— voor Superieur en ook de Ned.-Indische Regeering secureerde daartoe 1 1/2 miljoen picols, die t.z.t. onder de bevolking van Java en omliggende eilanden gedistribueerd zullen worden. Ongeveer de helft van den oogst is nu verkocht.

In Amerika was de markt opgewonden en vonden in het begin der vorige week afdoeningen van Cubasuiker plaats tot 12 c. c.i.f. December-afschep en tot 8 1/4 c. en 8 1/2 c. voor Februari en Februari tot Mei-afschep. Daarna is de markt nog verder opgelopen en wordt voor December-afschep naar gelang van den vroegeren of lateren datum 15 en 12 c. f.o.b. geboden, terwijl men voor Januari en lateren afschep van 11 c. tot 8 1/2 c. f.o.b. wil aanleggen.

Cuba-statistiek:	1919	1918	1917
Oogst	4.000.000	3.446.000	3.023.720 tons
Exp. der week tot 15 Nov.	68 006	29.125	2.580 „
Totaal exp. 1 Jan.—15 „	3.664.923	3.015.859	2.888.073 „
Totaal voorraad op 17 „	176.799	224.690	23.728 „

VERKEERSWEZEN.

RIJNVAART.

Week van 8 tot 15 December 1919.

In de afgelopen week was er meer scheepsruimte beschikbaar dan de voorafgaande week. De scheepshuur bedroeg om in Rotterdam te laden naar den Bovenrijn 6/7 cents per ton per dag, terwijl om te Rotterdam als lichterschip te liggen 7 1/2, 8 cents per ton per dag werd betaald. Om in Antwerpen te gaan laden, bedroeg de scheepshuur 9/12 cents per ton per dag.

Het sleeploon naar de Ruhrhavens werd genoteerd met het 180-cents-tarief. De verladings in de Ruhrhavens gingen tengevolge van het wagongebrek, evenals voorheen, zeer slecht vooruit. De scheepshuren bedroegen 30 pf. per ton per dag. Het sleeploon van de Ruhrhavens naar Mannheim werd genoteerd met Mk. 25.—/26,— per ton, terwijl het sleeploon naar Mannheim/Strassburg met Mk. 25,— per ton werd genoteerd.

Het water, in het begin der week wassende, is thans echter tengevolge van vriezende weder weer vallende. Waterstand te Cauber: Meter 3,28.

De N.V. Nederlandsche Huistelefoon-Maatschappij

ROTTERDAM

Telefoon 3600

AMSTERDAM

Telefoon N 5580

'S-GRAVENHAGE

Telefoon H 280, 300

LEEUWARDEN

GRONINGEN

Telefoon 1555

ARNHEM

Telefoon 2723

levert uit voorraad TELEFOON-, SCHEL-, ELECTR. KLOK-INSTALLATIES, etc., in huur en koop.

Herstelt en onderhoudt onder garantie ook alle niet door haar uitgevoerde installaties.

PROSPECTUS GRATIS.

"De Zweedsche Handelsbank"
Filiaal-net

Bankzaken met Zweden.

Stockholms Handelsbank
Kapitaal en fondsen Kr. 140.000.000
vereenigd met

Bankakt. bol. Södra Sverige
Helsingborg
Kapitaal en fondsen Kr. 45.000.000
onder den naam van

A. B. Svenska Handelsbanken
(„DE ZWEEDSCHE HANDELSBANK”)

Hoofdkantoor te **STOCKHOLM.**

Telegram-adres: „HANDELSBANK”.

De „Svenska Handelsbanken” is volkomen toegerust om aan al Uwe eischen te voldoen dank zij haar over geheel Zweden verspreide 254 bijkantoren: in de hoofdstad, de grootste handelssteden, de ijzer-, papier- en andere industriele gebieden, het houtdistrict, de landbouwende deelen van het land, de zeehavens; — zie de kaart. Groote kaart in kleuren met complete lijst van alle daarop voorkomende plaatsen, zoowel als alle verdere inlichtingen worden op aanvraag verstrekt.

KONINKLIJKE HOLLANDSCHE LLOYD AMSTERDAM

Geregelde Passagiers- en Vrachtdienst met nieuwe, moderne post-stoomschepen

TUSSCHEN

AMSTERDAM EN ZUID-AMERIKA

VIA

DOVER, BOULOGNE s/M., CORUÑA, VIGO, LISSABON, LAS PALMAS, PERNAMBUCO, BAHIA, RIO DE JANEIRO, SANTOS, MONTEVIDEO en BUENOS AIRES.

P. Clos & Leembruggen

LEIDEN

Opgericht 1 Mei 1766

Tel. Intercomm. 370

Telegr.-Adres: CLOS

Sajetten en Wollen
Garens voor Hand-
en Machinebreien

VEREENIGDE CHEMISCHE FABRIEKEN

Telefoon: 2053, 2072 en 2073

Hoofdkantoor: Malibaan No. 81

Telegram-Adres: „RODUMA”

UTRECHT

KUNSTMESTSTOFFEN

Fabrieken te: KRALINGSCHEVEER, ZWIJNDRECHT en GRONINGEN

PRACTISCH EFFECTENBOEK

Prijs f 1,25

Verkrijgbaar bij den Boekhandel en bij NIJGH & VAN DITMAR'S UITG.-MIJ., Rotterdam

GRONINGSCHЕ CREDIET- EN HANDELSBANK

GRONINGEN, APELDOORN, APPINGEDAM, ASSEN EN VEENDAM

Kapitaal f 5.000.000,—

Geplaatst en volgestort f 2.500.000,—

Reserves ruim. . . . . f 478.000,—

VERSCHAFT BEDRIJFSKAPITAAL AAN
LANDBOUW, HANDEL EN NIJVERHEID

INCASSO — DEPOSITO — SAFE DEPOSIT

VERZEKERINGSMAATSCHAPPIJ

„GELRIA”

ROTTERDAM

Maatschappelijk Kapitaal f 2.500.000,—
waarvan geplaatst f 500.000,—

**TRANSPORT- en
BRANDVERZEKERING**

DIREKTIE:

C. TH. DAAMS

H. G. SCHUDEBEURS

Kantoor WIJNHAVEN 103

Telefoon No. 13983 Telegr.-Adres: „VERMAAGEL”

MAATSCHAPPIJ

voor

Scheeps- en Werktuigbouw

„FIJENOORD”

ROTTERDAM

Kruisers — Torpedobooten
Onderzeebooten

Mailstoomschepen
Vrachstoomschepen
Baggermateriaal

Machine-installaties
tot 65000 P.K.

Scheeps-Zoelly-Turbines

Machines en apparaten voor
Suikerfabrieken, enz.

N.V. VAN DER LELY'S TOUWFABRIEKEN

ROTTERDAM, AMSTERDAM, GRONINGEN,
Boompjes 93. Prins Hendrikkade 16/7. Der - A - Brug.
Telefoon: 3277 en 3296. Telefoon: 7415 N. Telefoon: 1035.
Telegr.-adr.: Vanderlely. Tel.-adr.: Vanderlely-touw. Telegr.-adr.: Vanderlely.

FABRIEKEN TE MAASSLUIS.

SCHEEPSTROSSEN in alle soorten en afmetingen.

VISSCHERIJTOUWWERK.

Geteerd en ongeteerd Manila-, Sisal-, Nieuw-Zeeland-,
Bombay- en Russisch henneptouw.
Cocostouw.

TRANSMISSIESNAREN met en zonder reguleerbare
koppelingen.

STAALDRAADTOUW voor Scheepsgebruik, Liften,
Mijnen- en Hijschwerktuigen. IJzerwant en Hercules.

ALLE SOORTEN PAK- EN BINDTOUW

STANDARD BANK

OF SOUTH AFRICA, LTD.

ROTTERDAM

AMSTERDAM

HOOFDKANTOOR: 10 CLEMENTS LANE, LONDON, E.C., 4

AGENTSCHAP: NEW YORK, 68 WALL STREET

	f	12.— = £ 1.—
MAATSCHAPPELIJK KAPITAAL.....	f	120.000.000,—
GEPLAATST KAPITAAL.....	f	75.000.000,—
GESTORT KAPITAAL.....	„	18.750.000,—
RESERVEFONDS.....	„	26.400.000,—

Meer dan 350 kantoren in Zuid-Afrika en elders

BEHANDELING VAN
BANKZAKEN MET ALLE WERELDDEELEN

DE FRIESCHE BANK

LEEWARDEN, BOLSWARD, DOKKUM, DRACHTEN, FRANEKER, GORREDIJK, HARLINGEN,
HEERENVEEN, JOURE, LEMMER, SNEEK, STEENWIJK EN WOLVEGA.

GESTORT KAPITAAL f 3.000.000,—

RESERVE f 300.000,—

Billijk incasso-tarief voor geheel Friesland en Noordelijk Overijsel.

NAAMLooZE VENNOOTSCHAP

Wester-Suikerraffinaderij
AMSTERDAM

GROOTSTE RAFFINADERIJ
IN NEDERLAND

Levert de mooiste Suiker,
omdat haar zuiveringsver-
mogen het grootst is.

Produceert behalve alle soorten *Melis-*
suiker en *Basterds*:

Cristallen, groote en kleine, Klontjes
(Cubes), Theeklontjes, Crushed (brokken)
Tabletten, Brooden, Poedersuiker, fijne
Suikers voor Vruchtengebruik, enz. enz.

DE GRONINGER BANK

Groningen, Winschoten, Stadskanaal, Wildervank,
Veendam, Sappemeer, Delfzijl, Emmen, Hooge-
veen en Ter Apel (Firma TIMMERMAN & SASSEN)

Kapitaal f 6.000.000,— Geplaatst en gestort f 4.598.000,—

Reserves f 401.498,23

VERRICHT ALLE BANKZAKEN

Belast zich met het incasseeren van wissels op binnen-
en buitenland

ONTVANG- EN BETAALKAS

NIEUWE DOELENSTRAAT 20-22 AMSTERDAM

DEPOSITO'S VOOR 1 JAAR FIXE à 4 PCT.

GELDEN, OP DEZEN TERMIJN GESTORT, ZIJN NA AFLOOP
VAN HET JAAR ZONDER OPZEGGING BESCHIKBAAR.

NIET OPGEVORDERD ZIJNDE, WORDT DE POST STIL-
ZWIJGEND VOOR GELIJKEN TERMIJN VERLENGD.

DE RENTE KAN NAAR VERKIEZING PER KWARTAAL, PER
HALF JAAR OF PER JAAR ONTVANGEN WORDEN.

GEBROEDERS SCHEUER

Assurateurs en Assurantiebezoekers
Expeditours en Cargadoors

AMSTERDAM EN ROTTERDAM

Verzekering van Koopmansgoederen tegen
transport, molest, brand en diefstal tegen
concurrerende premiën.

Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek

DELFT

ARTIKELEN:

Gist
Brandspiritus
Zuivere spiritus
Foezelolie
Amyl-alcohol
Aether Sulfuricus
Narcose æther
Kurken en
Gedroogde Spoeling

INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

Het vraagstuk van de geldruimte in Nederland en de
goudpolitiek van de Nederlandsche Bank

met bijlage:

Nederlandsch-Oost-Indië en de Gold-Exchange-Standaard

door Mr. G. VISSERING

Prijs f 1,50

Verkrijgbaar bij den Boekhandel en bij NIJGH & VAN DITMAR'S UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ, Rotterdam